

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Libri XXI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78332)

LIBER SEXTVS, ET TOTIVS OPERIS VIGESIMVS PRIMVS.

DE IIS QVÆ SPECTANT AD SPECIALEM RATIONEM IUDICANDI DE PECCATIS IN ORDINE AD QUINTVM DECALOGI PRÆCEPTVM.

PRÆFATIO.

MATERIAM de homicidio tractat Gratianus in decreto causa 23. præsertim quæst. 5. habetur in aliis iuris Canonici partibus titulus De homicidio. Tractant quoque D. Thomas ac interpretes ipsius 2. 2. quæst. 64. Alex. Alenf. 3. part. quæst. 34. Summularii in verbo Homicidium, Franciscus à Victoria in relect. de homicidio Sotus in 5. de iust. & iure quæstio. 1. & Couarr. ad Clemen. Si furiosus De homicidio, & nouissimè Ludouicus Molina tomo 4. de iust. & iure in tractatu tertio. Quintum autem hoc præceptum, in quo illud prohibetur, traditur Exod. 20. his verbis, Non occides. In ordine ad quem, ratio de peccatis iudicandi in his consistit, vt intelligatur primo, quis verus sit illius præcepti sensus. Secundo, An eo non obstante liceat aliquando, & cui liceat malefactorem occidere. Tertio, An aliquando liceat occidere innocentem. Quarto, An aliquando liceat occidere seipsum. Quinto, An ad defensionem sui, liceat occidere alterum. Sexto, An ad defensionem quoq; tertii. Septimo, Quid ferendum sit de duello, quo includitur sui simul & proximi occiso. Octauo, De bello in quo multorum occisio committitur, quid sit tenendum. Ac postremo quid item tenendum de ira; quam Christus Math. 5. hoc præcepto prohiberi declarat. Specialis obligatio autem ad restitutionem quam perpetratio homicidii inducit explicata est in præcedenti lib. 10. cap. 22.

CAP. I.

In quo explicatur quis sit verus sensus propositi quinti præcepti Decalogi.

SVMMARIVM.

- 1 Præcepto 5. Decalogi non prohibetur occisio cuiusvis viuentis, sed solus hominis.
- 2 Neq; hæc omnis, sed solum iniusta.
- 3 Et casus exceptione vlla cuiuscumq; hominis sit, & à quocumq; homine, ac quomodocumq; fiat; & siue opere siue voluntate sola committatur.
- 4 Inductio alterius ad peccatum, non comprehenditur numero prohibitorum hoc præcepto, sicut comprehenduntur mutilationes & alia illationes damnorum corporaliū.
- 5 Comprehenduntur quoq; procurationes abortiuæ.
- 6 Homicidium peccatum est mortale graue, quod potest auferri ex quatuor circumstantiis.
- 7 Cetera hoc præcepto prohibita, mortalia quoque sunt ex suo genere: in quibus excusatio ex materia leuitate locum habere potest.

ID intelligendum quis sit verus quinti præcepti Decalogi sensus, aduertendum est primo, etsi verba hæc Non occides, valde generalia sint, omnemq; occisionem videantur comprehendere, ea tamen sic accipienda esse, vt nec ad plantas, nec ad irrationalia animalia referantur; etiamsi tam illa, quam hæc viuant: nec enim interdictum est talia interi nere, vt post D. Augustin. libro 1. de ciuit. cap. 20. tradunt cum D. Thoma 2. 2. quæstio 64. artic. 1. D. Anton. 1. part. titul. 14. cap. 4. §. 9. & 2. parte titul. 7. cap. 8. in principio. & Sotus libr. 5. de iust. & iure quæstio. 1. art. 1. Deduciturque efficaciter ex illo Gen. 9. Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. & illud in præced. cap. 1. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem

semè super terram, & vniuersa ligna fructifera, vt sint vobis in escam. Vnde damnatur error quorundam hæreticorum dicentium nefas esse vesci carnibus. Contra quos disserit Alphonsus à Castro libr. 4. aduersus hæreses, in verbo Cibus hæresi 1. Neque obstat quod Exodi capite 22. pœna statuitur occidentibus bouem vel ouem proximi, nam eius rei ratio non est, quod anima nequiuertit citra culpam occidit, sed quod damnum inde illatum proximo compensandum fuerit, vt à D. Anton. annotatum est in cit. cap. 8. sub initium.

Aduertendum est secundo, prædicta huius præcepti verba, adhuc esse ita accipienda, vt non omnem hominis occisionem comprehendant, prout notant Concil. Colon. & Catechismus iussu Concilij Trident. editus in expositione eiusdem præcepti, ac etiam D. Anton. in memorato §. 9. Et ratio est quia contingit aliquando (quod ex post dicendis satis constabit) eam perpetrari sine peccato, ex cap. Si homicidium 23. quæstio. 5. Nulla occisio vero prohibita hoc præcepto, sit sine peccato. Vnde quia sola iniusta occisio hominis sit cum peccato, sola quoq; intelligi debet prohibita hoc præcepto; ita vt verus sensus ipsius sit, quem D. Thom. 1. 2. quæstio. 100. artic. 8. ad 3. tangit. Non occides hominem iniuste, hoc est, contra rectam rationem, seu sine iusta ratione & causa: sicut cum Christus Math. 23. dixit non esse iurandum omnino; subintelligitur sine causa. Nam cum præceptum hoc sit legis naturalis, vt & cetera Decalogi, debet intelligi iuxta legem naturæ, seu rectam rationem: vt eius sensus sit ille quem diximus, Non occides contra rectam rationem.

Aduertendum est tertio, quod sicut sola, sic & omnis iniusta hominis occisio (quam proprie homicidium dicit Syluester expressit in verbo Homicidium 1. in initio) prohibita sit hoc præcepto, à quocumq; homine ea perpetratur, aut cuiuscumq; hominis sit. Nulla enim exceptio est, quicunq; sit qui occidit, siue potens aut diues, siue Dominus aut pater, quandoquidem omni discrimine remoto, hominem occi-

dere

dere vetitum est hominibus: quicumque sit qui occiditur, nec enim vllus homo est tam vilis, & abiecta conditionis, quin huius præcepti autoritate defendatur, ne ab alio sine iusta causa valeat occidi.

Aduertendum est quarto, nihil referre quod attinet ad hanc occisionem, quoniam modo fiat homicidium. Siue enim quis proprijs manibus, siue ferro, siue lapide, siue laqueo aut veneno, siue etiam imperio, consilio ope, persuasione, aut quavis alia ratione, illius causa sit, in hoc præceptum delinquit iuxta Concil. Colon. in illius expositione & Catechismum iussu Concilij Trident. editum ac D. Anton. 1. part. tit. 14. cap. 4 §. 9. Adde contra hoc præceptum facere, eum etiam qui voluntatem habet alios occidendi: commune est enim præceptis omnibus, vt illorum transgressio conueniat voluntate operandi, sicut & opere; siue voluntas sit efficax seu propositum operandi, siue complacentia simplex de opere, iuxta documentum 2. traditum in præced. libro 16. cap. 3. Et peculiariter quoad hoc præceptum satis aperte deducitur ex eo, quod Dominus Mathai 5. explicans ipsum, dixit. Ego autem dico vobis quod omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.

4. Aduertendum est quinto, hoc præceptum non infringi ab eo qui priuat alium vita spirituali, inducendo scilicet ipsum ad aliquod peccatum mortale. Istud enim non est homicidium, quod hic vetatur, vt probe notauit Nauar. in Enchir. cap. 15. num. 1. vers. 2. non ideo tamen negandum est mortaliter delinquere eum qui tale quid faciat, prout patet ex communi doctrina de scandalo dato. Caterum sub nomine occisionis hic vetitæ, accessorie intelliguntur quoque iniuste mutilationes, percussiones, verberationes, torturae, aliaque huiusmodi pertinentia ad damnum alterius corporale, iuxta Nauar. loco cit. & ad cap. Homicidium, De poenitent. dist. 1. num. 2. & D. Anton. in cit. §. 9.

5. Censendi sunt etiam in hoc præceptum delinquere, non ij solum qui sunt in causa vt abortus sequatur quando fetus iam est animatus animâ rationali (quo casu verum homicidium interuenit, ex Syluest. Homicidium 1. versu principium, & Caietan. in verbo abortus, & Couarr. ad Clemen. Si furiosus 2. part. §. 3. numer. 1.) sed etiam quando nondum est animatus: quia impeditur ne animetur; in quo licet non interueniat occiso hominis, interuenit tamen ei affinis voluntas mortaliter peruersa, prout expresserunt Nauar. in cit. cap. 15. num. 14. & Caiet. in eod. verbo abortus. Pro eoq; facit cap. Siquis, De homicidio; cum dicitur: tenendum vt homicidam eum, qui fecerit vt mulier, non possit concipere vel generare, vt proles non possit nasci. Quando vero fetus animetur, varie quidem authores definiunt: sed tenere possumus ex glossa ad principium distinctionis quintæ, verbo Quadraginta; quod fetus masculinus vt longissime, incipiat esse animatus 40. die, femininus vero, 80. Ea enim est sententia (vt annotant Nauar. in eod. nu. 14. & in cap. 27. nu. 22. & Couar. in memorato nu. 1.) recepta communiter: ideoq; teneri potest sine temeritate.

6. Aduertendum est sexto, homicidium hic prohibitum peccatum esse suo genere mortale ex communi sententia: quod satis patet: quia est, & contra charitatem, & contra iustitiam. Immo, vt bene aduertit Sotus libro 5. de iust. & iure quest. 0. 10. artic. 3. conclus. 1. peccatum est grauius cæteris quæ in proximum committuntur. Quod & augeri potest ex quatuor circumstantijs. Prima est, circumstantia personæ occisæ. Multum enim interest, vtrum ille qui occiditur sit pater aut alius sanguine coniunctus, necne: itemque fueritne reipub. necessarius, aut priuatis personis: ac demum fueritve persona in quam violentas manus inferens incurrit in excommunicationem. Secunda circumstantia est loci, nam occidere aliquem in loco sacro est sacrilegium, in confessione declarandum. Tertia est, circumstantia temporis: non quidem quod referat an die festo, vel profesto quis interficiatur, sed an occisus longo tempore animum occidendi habuerit. Quarta circumstantia, est sociorum: quia is qui alios induxit ad se inuadendum in homicidio, grauius peccauit quam si solus occidisset.

7. Si petas, an delicta alia, quæ diximus ad hoc præceptum pertinere sint mortalia? Respondeo esse ex suo genere: tamen ex leuitate materiæ (quæ non habet locum in homicidio)

posse esse tantum venialia perinde ac possunt ex subreptione, defectuq; plenæ deliberationis.

CAP. II.

In quo explicatur an aliquando liceat, & cui liceat malefactorem occidere.

S V M M A R I V M.

8. Licetum esse publica autoritate malefactorem occidere.
9. Quomodo id procedat cum talis cognoscitur moriturus in malo statu.
10. Procedit quoad nocentes captos in bello, & quoad malefactores ex quorum maleficio respub. magnum accepit detrimentum.
11. Præter publicam autoritatem, & iustam causam, conditiones ad licitam occisionem malefactoris requiritæ.
12. Circa ordinem iuris ad propositam occisionem necessarium limitationes notanda.
13. De eo, quod Clerici perhibentur malefactores occidere, etiam autoritate publica.
14. Habentes iurisdictionem temporalem sufficientem, non prohibentur conscribere iudices qui exercent iudicium sanguinis.
15. Quomodo possint conquiri de iniurijs acceptis, non obstante quod in malefactorem exercendum sit iudicium sanguinis.
16. Peccatum est mortale occidere propria autoritate hominem etiam morte dignum.
17. De viro occidente uxorem deprehensam in adulterio.
18. Potestas facta cuiq; occidendi dissoluta, quinq; conditiones requirit vt licite mandetur executioni.
19. De questione, An licitum sit cuiq; occidere tyrannum.
20. Mutilare aliquem priuata autoritate non licet.
21. Nec item vulnerare, verberare, &c. sine iurisdictione.
22. De talis iurisdictionis vsu notanda cum Petro à Nauar.
23. Quas poenæ ius imponat homicida.
24. Causa ob quas occidens hominem excusari potest à mortali.

Anc explicationem bipartitam faciemus. In prior parte persequemur eam quoad occisionem factam publica autoritate; & in posteriore quoad factam autoritate priuata.

PRIOR PARS CA-PITIS.

In qua explicatio proposita traditur, quoad occisionem factam autoritate publica.

8. Licetum esse publica autoritate malefactorem occidere, quando delictum tanta poena dignum est (quod præsertim iure ciuili & consuetudine patriæ cognoscitur) bonumq; commune id postulat, patet: quia sicut se habent membra & partes corporis humani ad totum corpus humanum, ita membra, & partes reipub. ad totam rempublicam. Quare sicut cum expedit ad conseruationem & bonum totius corporis humani abscindere membrum putridum, id ipsum licitum est ex natura rei (quando quidem naturale est vnum membrum exponere ad totum corpus saluandum) ita quando bono communi & illius conseruationi expedit, vt aliqui corrupti moribus omnino abscindantur, morteque afficiantur in iustam poenam: fas similiter est ex natura illius rei cuius sunt quedam membra, puta reipublicæ: vt à publicis ministris ad id deputatis plectantur rescindanturq;. Quæ ratio est D. Thomæ 2. 2. quest. 64. art. 2. Cuius doctrina communiter tenetur cum Caietan. ibid. & in Summula verbo Homicidium, ac cum D. Anton. 2. part. tit. 7. cap. 8. §. 1. versu Quantum ad secundum; Francisco à Vict. in relect. de homicid. mun. 11. dicto 7. Soto in 5. de iust. & iure quest. 1. art. 2.

9. Ex qua consequens est, talem occisionem non esse hoc præcepto vetitam, prout annotant in eiusd. expositione Concil. Colonienfæ & Catechismus iussu Concil. Tridentini editus. Quinimo, vt Sotus in eod. art. sub finem ostendit: quantumuis iudex satis sciat nocentem quem poenitere nolentem occidit, esse æternis supplicijs addendum, nihilominus licite eum morti secundum leges adiudicat propter bonum

commu-

commune, quod particulari præferendum est ordine charitatis: & maxime in hac re dum ob vnius salutem multi exponerentur perditioni per impunitatem quam confererentur fingentes impunitatem.

Neque obici potest, quod talis constitutus sit in spiritali necessitate: nam potius est in voluntate peruersa, cuius non est tunc habenda ratio, etsi quantum æquitas patitur, & ratio suadet, mortem dammandis procuranda sunt ea quæ pertinent ad ipsorum salutem spiritualem, eisque tribuendum est competens tempus, in quo possint se ad gratiæ diuinæ consecutionem præparare, præsertim per sacramentalem confessionem: ad quam tale tempus ipsis negare peccatum est mortale: vt pote dignum excommunicatione, iuxta Clementinam 1. De penitent. & remiss. nisi quis esset flagitiosus valde, & ex cuius diuturniore consecutione periculum immineret reipub. tunc enim acceleratione vti liceret, tanquam procedendo cum eo magis ad defensionem necessariam reipub. quam ad ipsius punitionem. De qua re Petrus à Nauar. De restitut. lib. 2. cap. 3. num. 224. & aliquot sequentibus. Vbi quoque tractat difficultatem de Eucharistia vtrum eam damnato ad mortem negare liceat. Cui satisfacimus in sequenti lib. 29. num. 71.

Porro licet ex prædictis intelligere, dubium non esse quin reipub. citra peccatum possit obtenta iam victoria animaduertere in hostes nocentes, eosque morti addicere, prout notat à Victoria in relect. de iure belli num. 19. Vbi aduerte obiter non ideo licere tunc militi hostem in bello captum & apud se detentum occidere; quia non publica, sicut in consuetu & congressu belli, sed priuata autoritate occideret, quod est contra iustitiam. Ex iisdem intelligitur quoque licitum esse Iudici ad iudicare morti eum qui delictum morte dignum commisit, quamuis ingens ex illo emolumentum reipub. obueniret: vt cum fur aliquem bonis omnibus spoliavit, simulque literas machinatæ prodicionis obtinuit, quas reipub. obtulit vnde liberata est ad periculo. De qua re Couar. ad Clemen. Si furiosus De homicid. 2. part. in initio, num. 4.

Iam præter conditiones iam dictas, publicæ inquam potestatis, & causæ legitimæ, tres adhuc requiruntur ad licitam occisionem malefactorum. Prima est, vt ij qui potestatem habentes adiudicant morti malefactores, id faciant amore iustitiæ, non liuore vindictæ, neque ex delectatione effundendi humanum sanguinem, aliove malo animo: prout notatur D. Anton. 1. par. tit. 14. cap. 4. §. 9. Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 15. & Sorus 3. De iustitia & iure, quest. 4. art. 2. & tractat Petrus à Nauar. in cit. cap. 3. à nu. 232. Satis autem probatur ex cap. Cum minister 23. q. 5.

De obseruando iuris ordine in propostâ occisione.

Secunda conditio est, vt seruato iuris ordine, mortis sententiam ferat: sicut notauit Caietan. in verbo Homicidium vers. Vel ex parte modi. Qui consequenter docet peccare, homicidii que reos esse, qui veneno vel aliter secreto de mandato Principis occidunt non citatos, non auditos, non damnatos: etiamsi illi haberentur rei læsæ maiestatis: Princepsque ipse, non nisi priuata scientia seu abique publica probatione compertum haberet, talem aliquem mille mortes mereri. Cui sententiæ Nauar. assentitur in Enchir. cap. 25. num. 9. Ratio vero est, quia hic ordo iuris pertinet ad ius naturale: quandoquidem natura actus publici (qualis est iusta occisio hominis ex publica auctoritate) exigit vt sit, sicut ex publica auctoritate, ita & ex publica scientia; alioqui enim causæ nec inter se, nec cum suo effectu erunt commensuratae. In iure naturæ autem (cum sit Superioris, puta Dei) Princeps non potest dispensare, vt constat ex dictis in præced. lib. 13. num. 46. & ex traditis à Panormit. ad cap. 1. De causa possessionis. Cuius capituli verba illa Pontificis, Nec nos contra inauditam partem aliquid possumus definire: ad eam rem valde faciunt. De qua late Petrus à Nauar. in eod. cap. 3. num. 178. & aliquot sequentibus.

Secus vero est, si solus ordo positus à Principe, esset iusta aliqua de causa omillus. Nam tunc nullum foret peccatū, quandoquidem lex talem ordinem imponens, quia

est Principis, non habet in ipsum vim coactiuam, sicut in subditos: sed solum directiuam, vt patet per tradita in præced. lib. 13. num. 169. & sequenti: talisque directio cessat interueniente iusta causa: quæ præsumenda est in Principe quamdiu non constat de contrario: vt tradit multis aliis citatis Couar. in Epitome 4. Decretalium 2. par. cap. 6. §. 9. num. 9. Imo tanta possit esse causa, vt ea stance concederetur Principi, ius naturale ita interpretari, vt iudicer ipsum non prohibere, quin illius ordo licite in tali casu omittatur; iuxta ea quæ doctè notat idem Couar. in eodem §. 9. num. 2. & 3.

At tamen vt Principi tunc obtemperandum sit, oportet de tali causa constare. Vnde ex Caiet. in verbo Homicidium, vers. Vel ex parte modi: sicut illicitum est, Principi nocentem aliquem ex priuata scientia damnare, ita & ceteris in tali re ei annuere consulendo, vel exequendo; quod facientes ait pariter homicidas esse. Cui Sotus consentit in lib. 5. De iustitia & iure quest. 3. art. 3. ante solutionem argumenti, & sequitur Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 9.

Neque refert, quod vt inferius dicemus, Princeps iuste possit ex priuata scientia innocentem absolueri: quia dispar est ratio, cum facilius nocentem viuere permittamus, quam innocentem morte afficiamus: possitque Princeps relaxare legis pœnam in flagitiosum decretam; quando id factus esse iudicauerit. Ita Nauar. in eod. cap. 25. num. 14. & Sotus in 5. De iustitia & iure quest. 4. art. 3. c. conclus. vlt. Adde quod absoluendo innocentem contra allegata, & probata, solum vitietur ordo iuris humani in reipub. constituti, ne alias peccata putentur relinqui impunita: eodem modo autem nocentem inaudirum, ordo iuris naturalis peruertatur. Iam quod ait Sylu. in verbo, Homicidium 1. quest. 2. ver. 3. quando reus propter potentiam puniri nequit via ordinaria procedendo, Principem non peccare faciendo illum occidi sine iudiciali ordine, nõ est admittendum, nisi intelligatur posito casu, quod publica notitia interuenit: ea saltem ratione qua Nauar. tradit in præced. num. 10. cum indicat Principem qui superiorem non recognoscit, minime peccare si aliqua magna, & iusta de causa, omittat audire, & vocare reum morte afficiendum; dummodo curet pro ipso absente, allegari & probari quæcumque possunt; vt factum est cum quidam magnus Monarcha virtute processus facti in absentia, & sententiæ lætæ sine citatione, iussit quemdam militum ducem capite plecti: quia sine metu rebellionis eiusdem ducis, ac maioris partis exercitus audiri non poterat.

Querenti vero, An si notorium sit delictū, possit Princeps sine alio ordine licite præcipere occisionem. Respondendum est affirmatiue de mente Caiet. in eod. verbo Homicidium & Nauar. in cit. num. 10. Ratio est, quia id non dicitur tunc ex priuata scientia; sed potius ex publica fieri, quandoquidem factum notorium loco accusatoris, & testium facit publicam scientiam, argumento cap. Euidentiæ, De accusationib.

Quod autem in eodem loco Caietan. expressit Iudices inferiores pari ratione posse excusari si reptos in flagranti delicto notorio iubeant suspendi; intelligendum est: nisi à lege tale quid sit eis interdictū: ij enim delinquent non modo si iuris naturalis ordinem prætermittant; verum etiam si iuris humani ordinem non obseruent, argumento cap. 1. De constit. & cap. 1. Defenten. & re iudicata. Aduerte vero quod etsi delictum sit notorium, Iudex nihilominus debeat sententiam ferre, vt attigit glossa ad cit. cap. Euidentiæ, & tradit Panorm. ad cap. Vltra, De cohabit. Clericorum & mulierum num. 18. qui tamen addit, quod feretur sine solemnitate.

De prohibita Ecclesiasticis tali occisione.

Restat tertia conditio; vt persona quæ occidit non sit Ecclesiastica, inferior Summo Pontifice. Illicitum enim est omni tali aliquæ auctoritate etiam publica damnare ad mortem; quia ei prohibitum est omnino (non tamen diuino, sed humano tantum iure vt bene ostendit Ludovicus Molina, De iust. & iure tom. 3. tract. 3. disput. 8. num. 1.) ne in causa sanguinis seu mortis, aut mutilationis, quantumuis

iusta se immisceat. Ita enim habetur ex cap. Clericis, & ex cap. Sententiam, Ne Clerici vel Monachi: traditque D. Thomas 2. 2. *quest. 64. art. 4.* & est communis Doctorum sententia. Ratio vero huiusmodi prohibitionis est, quod indecens sit tali munere fungi Clericos, qui per ordines susceptos ministerio altaris deputantur: in quo per Missæ sacrificium passio Christi agni mansuetissimi representatur, qui cum pareretur non comminabatur.

Atque si quis talium maioribus ordinibus initiatorum aliquid huiusmodi faceret, peccaret mortaliter, prout memorata iura indicant, cum illos ob tale delictum statuunt honore privandos, & per censuram Ecclesiasticam compescendos. Sicque Sotus *lib. 5. De iust. & iure, quest. 1. art. 4.* & recentiores communiter tenent. Reliqui autem Clerici ex eodem Soto peccant solum venialiter. Quamquam de beneficiis dubitari potest, tanquam Deo & Ecclesiæ iniuriolis in eo: cum per talem cooperationem efficiantur irregulares, & consequenter inepti ad sacrum ministerium, pro quo habent ab Ecclesiæ ipsa beneficium.

Cæterum cum eadem prohibito qua Clerici à causis sanguinum arcentur, sit solum humana, ut dictum est: sit ut Summus Pontifex citra peccatum: possit non solum iusta causa oblata femotoque scandalo sententiam sanguinis aliquando ferre, sed etiam ea ex parte dispensare cum Clericis, potestatemque ipsis facere, ut causam sanguinis agant eidemque se immisceant, siue consulendo, siue alia quavis ratione: adeo ut immisceantes se non peccent, nec in irregularitatem incurrant: etiam si ex tali factio ipsorum mors, aut mutilatio alicuius consecuta fuerit. Ita Sotus in *citato art. 4. sub finem.* & Couar. ad Clemen. Si furiosus De homicid. 2. *par. §. 5. num. 1.* alique docent.

14. Aduerte autem Episcopis, & cæteris Prælatibus atque aliis quibusque Clericis iurisdictionem temporalem habentibus: siue ex suo patrimonio, siue annexam Ecclesiasticæ dignitati: licitum esse committere causam sanguinis, Iudicibus quos subditis suis præfecerint, neque in ea re meritum esse peccati, quantumcumque ille munus suum exequentes, mutilent aut interficiant malefactores. Eis enim tantum est prohibitum tales causas siue per seipsum, siue cum aliis exequi, aut ad illarum executionem cooperari, non item præficere Iudices, & potestates laicas, à quibus executioni mandentur, prout habetur ex cap. finali, Ne Clerici vel Monachi in 6. Nec solum eis talis causa generaliter committere; sed etiam particulariter præcipiendo ut circa talem causam inquirent, & faciant quod iustum est: ac quando Indices à se deputati reculant facere, præficere alios seu assignare, qui in particulari de tali causa cognoscant, prout colligitur ex cap. fin. & affirmat Panormit. ad cap. Clericis, Ne Clerici vel Monachi. Attamen nihil possunt dicere, vel facere, quo Iudicem à se constitutum moueant ad executionem mortis vel mutilationis, nec possunt exhibere præsentiam suam, aut sententiam proferre ad executionem talis pœnæ, prout colligitur ex cap. Ex literis, De excessibus Prælatorum.

15. Adhuc licitum est personis Ecclesiasticis cõqueri apud Iudices seculares de quibuscumque malefactoribus, qui ipsis quodcumque damnum aut iniuriam fecerint; & petere emendam coherentem; & ut provideatur, ne in posterum contra ipsos tale quid fiat: præmissa tamen expressa protestatione, quod nõ intendant ipsos puniri pœna sanguinis, id est, mortis, aut mutilationis. Atque tunc, etiam si Iudices ex officio suo, iuxta criminis qualitatem eosdem malefactores morte afficiant, & ideo maneat eo ipso irregulares: Clerici tamen qui præmissa illa protestatione, conquesti sunt: nec manent irregulares nec peccant. Sic enim constitutum est in cap. 2. De homicid. in 6. Idque factum est, ne laici videntes Clericos non audere conqueri coram Iudicibus secularibus timore irregularitatis; ipsi auderent eos interficere; & bona eorum diripere. Cætera quæ possent de hac re annotari, reiciuntur in tractatum de irregularitate, instituentium in seq. lib. 30.

tract. 2.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

In qua traditur eadem proposita explicatio, quoad occasionem factam auctoritate priuata.

16. Licitum, atque adeo mortale homicidium esse, priuata auctoritate hominem, etiam malefactorem, occidere, probat D. Thomas 2. 2. *quest. 64. art. 3.* auctoritate D. Augustini, & ratione: postquam ipsum Sylu. *Homicidium 1. num. 5. ver. 4.* D. Anto. 2. *par. tit. 7. cap. 8 §. 2.* & passim alij. Aperte autem ostenditur ex eo, quod vindictam sumere de malefactoribus ad solos Principes, solasve publicas potestates pertineat, ut D. Paulus satis indicauit in cap. 13. Epist. ad Rom. illis præsertim verbis, Si malum feceris: time: non enim sine causa gladium portat (de constituto in potestate publica loquitur) Dei enim minister est, vindicæ in iram ei qui malum facit. Idemque satis monstrat ratio naturalis: qua ducit nulla vnquam fuit natio tam agrestis, quæ priuatis personis proprias iniurias vilesendi copiam fecerit. Et merito, quia nemo alioqui esset, quin si posset, ultra iustum & æquum se vindicaret: cum quisque obnubilata ratione, ob iniuriam acceptam dolorem, pessimus sit ludeo latitudinis pœnæ infligenda; nec facile audiat excusationes eorum qui affecerunt iniuriam.

17. Ex qua generali doctrina colligitur in particulari, quod mortaliter peccet vir, si propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam occidat. Pro quo plures auctores citant Couar. in Epitome 4. *Decretal. par. 2. cap. 7. §. 7. nu. 9.* & Thomas Sanchez in lib. 7. De matrimonio *disp. 16. in principio:* quibus merito addi potest Sotus lib. 5. De iust. & iure, *quest. 1. art. 3. ad 1. dubio tertio, & in 4. sentent. dist. 37. quest. vnica, art. 3.* ubi plenius ea de re agit. Nobis autem sufficere potest quod de tali peccato aperte constat ex cap. Admonere, 33. *quest. 2. per illa verba, Nam si verum (quod ablit) fuisset, sicut ille adulter mentitus est; post septem annos pœnitentia præcæta, dimittere eam per approbatam causam poterat, si voluisset; occidere autem nullatenus debuit.* Ex quibus verbis patet non excusari ab homicidio mortali virum qui uxorem in adulterio deprehensam occidit.

Neque huic doctrinæ aduersantur leges ciuilem. Non enim talibus occasionem permittunt, sed tantum leuius puniunt, quam alioqui facerent, ut patet ex lege Si adulterium §. Imperator ff. Ad legem Iuliam de adulteriis. Neque si permittent daretur excusatio à peccato, cum id sit res de se homini Christiano illicita, ut expressum est in cap. Si quod, 33. *quest. 2.* Neque in foro conscientie referit, quod leges ciuiles seculi habeant, quam canonica: nam ut dicitur in cap. Inter hæc, eadem *quest. 2. sancta Dei Ecclesiæ mundanis nunquam constringitur legibus. Verumtamen ex Syluestro Homicidium 1. quest. 2. ver. 6.* id intelligendum est, cum lex permittit, non puniendo. Nam si permittat committendo particulari potestatem ad talem executionem, excusatio erit à peccato; quia inde talis commissarius efficitur publicus iustitiæ minister: ut, ex Soto, quando lata à Superiore sententia sit marito potestas occidendi uxorem adulteram. Quod vero licet legi, licet & ei cui lex committit. Sed aduerte debere adesse condiciones, quas ad homicidium licitum necessarias esse, habitum est in præced. huius cap. parte.

18. Cæterum istud quod de marito cui à lege vel à Principe fuerit facta potestas occidendi uxorem adulteram, dicimus excusari ab homicidio mortali: pariter dici debet de illis qui à Principibus facta legitima potestate (ut nõnunquam etiam proposito præmio fieri solet) occidunt diffidatos, id est, malefactores in quos postquam citati in iudicio, & condemnati non comparuerunt, data est cuique potestas illos interficiendi. Qua de re Ludouicus Molina De iust. & iure, *tom. 3. tra. 3. disput. 7.* & Petrus à Nauar. lib. 2. De restit. cap. 3. a num. 216.

In ea autem quinque condiciones sunt obseruandæ, ut peccatum omnino vitetur. Prima est, ut talis extra ditionem dicti Principis non occidatur, nisi consentiente Domino regionis. Hæc habet Syluester *Homicidium 1. quest. 3:* Altera, ut ipse diffidatus non toleretur iam ab aliquot

annis;

annis; inde enim diffidatio cenfetur cessaffe tanquam tace reuocata. Tertia, vt non fit pater eius qui interficit. Nam nec in foro exteriori committitur filio vt in patrem mortis sententiam exequatur, vt necia seipsum. Quarta, vt non interficiatur ex odio, vel ex alio prauo affectu, sed ex zelo iustitiæ. Quinta, vt sententia illa per quam diffidatur, sit iusta. Ad quod necessaria sunt hæc. Primum, vt causa propter quam fertur grauis sit. Secundum, vt seruetur in eo iuris ordo, de quo dictum est in præced. num. 12. Tertium, vt necessitas sit eam ferendi: nempe quia non potest talis malefactor alia ratione interfici. Concedere autem eiusmodi potestatem, vt Sotus in memorato art. 3. admonet, est solius Principis, aut legis; nõ vero Iudicum particularium: neque, vt ille addit, concedenda est quacumque de causa: quia cum malefactores sic occiduntur pleurumque decedunt è vita sine sacramento, & cum peccato mortali: ac sæpe in tali casu, interficiuntur ex odio.

Questiones aliquot de eadem re.

19. **H**ic aliquot quæstiones ad rem propositam spectantes occurrunt explicandæ breuiter.

PRIMA EST. De occisione tyrani quam tractant Caietan. & cæteri Diui Thomæ interprete 2. 2. quæst. 64. Soto 5. De iust. & iure quæst. 1. art. 3. Syluester & alij Summularij in verbo Tyrannus, distinguentes duplicem tyrannum, vnum in modo regendi: qualis est qui cum iustum habeat titulum, verusque Rex sit, tyrannice tamen regit, omnia in propriam vtilitatem conuertens. Alterum vero in iure dominij: qualis est ille qui vel vi armatum, vel alias iniuste occupat. Rempub. Quidquid autem sit de posteriori constat de priori non esse liberum ipsum occidere tum quia vxor alioqui posset pari ratione occidere maritum suum, si tyrannice in illum dominaretur; & filius patrem si legem paternæ dominationis tyrannice excederet. Itemque oues pastorem, siue ille sit simplex Parochus, siue Episcopus siue Papa, si quidem aliquis talium tyrannice regeret: vnde sequeretur maxima totius iustitiæ confusio. Patet etiam ex eo quod Diuus Petrus in prima sua canonica, cap. secundo, admonet Christianos subditos esse dominis suis, non tantum bonis & modestis, sed etiam discipulis. Atque de hoc tyranno, vt citati auctores notant (& probat Petrus à Nauarra, De ressit. lib. 2. cap. 3. à num. 306.) intelligitur definitio Concilij Constantien. sess. 15. statuentis hæresim esse existimare, quod cui libet liceat tyrannum occidere.

20. SECUNDA QUÆSTIO. An liceat priuatis si non occidere, saltem membro mutilare aliquem priuata auctoritate. Ad quam respondendum est, iuxta D. Thom. 2. 2. quæst. 65. art. 1. non licere: ne quidem volente illo cuius est membrum: quia per id fit iniuria communitati: nisi forte ille tale quid vellet ob curationem: vt quando putridum est membrum, aut à vipera tactum, ex eodem D. Thoma, & Soto lib. De iust. & iure, quæst. 2. art. 1. Qui in art. 2. merito addit, nec patri esse licitum priuare filium membro suo: tantum abest, vt possit illum occidere.

21. TERTIA QUÆSTIO. An liceat priuatis, si non mutilare saltem vulnerare, verberare, incarcerare, ligare aut aliud eius generis facere. Ad quam respondendum est, talia non licere quidem ei qui nullam habet iurisdictionem in alterum, quia eiusmodi actus sunt superioritatis, quam vsurpando fit iniuria, tum ei in quem vsurpatur, tum Superiori ipsius, cuius læditur ius. Licere autem ei qui iurisdictionem in alterum habeat, siue iure naturæ, prout pater habeat in filium: siue iure positum, prout dominus in seruum: siue delegatione, prout pædagogus in discipulos suæ curæ commissos. Nam quamuis alicui non liceat occidere, aut mutilare, aut infligere aliam pœnam atrocem (qualis est vulnerum, adustionum, flagellorum per vias publicas cum infamia, & percussionum cum periculo mortis, aut vitæ imminutione: aut amissione membri vel partis illius) quia id non est æconomice, sed politicæ potestatis tanquam maioris, ad quam causas, & pœnas maiores pertinere oportet.

Nihilominus tamen in vsu æconomice potestatis, li-

cere potest verberare, & aliam eiusmodi reparabilem pœnam infligere ad punitionem & correctionem proprii inferioris: cum domus alioqui bene institui & gubernari nequeat. Quæ doctrina est D. Thom. 2. 2. quæst. 65. art. 2. & lætatorum ipsius, quos refert & sequitur Petrus à Nauarra. in lib. 2. De ressit. cap. 3. num. 459. Consequenter bene admonens, tales correctiones debere fieri tum moderate, quia excessus in eis iniustus est (adeoque peccatum mortale, si arbitrio prudentis magnus sit) tum etiam ex bono zelo, non autem ex ira & indignatione per quam subditi prouocentur ad iracundiam hiantque deteriores. Id quod Apostolus ad Ephes. cap. 6. prohibet in quibus: Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros. Estque peccatum mortale, nõ tantum ob iræ vehementiam, & perperam factam correctionem: sed etiam ob participationem in alieno peccato mortali, cui insipienter ac temere occasio datur.

Amplius idem consequenter subiungit contra Sotum, licere Superiori prædictis pœnis afficere suos Inferiores, non solum ad emendationem ipsorum, seu ne de cætero peccent: sed etiam ad punitionem, siue eo quod antea peccarint. Nam potestas ipsorum est quasi Iudicis, Superiorisve dominium aliquod habentis in subiectos: non vero potestas solummodo correctionis fraternæ: vt patet ex eo quod in familia sicut in repub. peccata commissa puniantur etiam in emendato, ad aliorum saltem exemplum.

Subiungit secundo, non licere patri, vel fratri, nepotes, fratres aut sorores punire, quando ij non sunt curæ illorum commissi, cum tunc non sint veri Superiores ipsorum, ita vt possint per modum castigationis, manus in eos iniicere. Quamquam negandum non est, quin ob coniunctionem sanguinis ad damna eorundem vitanda, tale quid possint, quantum probabiliter ad illud sufficit, nec amplius. Pro quo facit quod ex cap. Cum voluntate in fine De sentent. excommunic. excusentur ab excommunicatione, qui aliquos de familia sua, vel propinquos inferiorum graduum, seu minorum ordinum leuiter percussit, vt cohibeantur ab insolentis suis. Quod Molina De iust. & iure, tract. 2. disput. 228. §. Illud obiter, extendendum censet ad seniores qui pueros absentibus parentibus infolentes compescunt aliqua percussione moderata. Nisi enim rixæ cum paribus inde orituræ sint, opus est pium, parentum vices in eo supplere: præsertim cum ad Iudicem tales deferre iudicium esset.

Subiungit tertio idem à Nauarra, maritum habere ius verberandi vxorem: de quo dictum iam est in præced. lib. 20. num. 47. Ad extremum subiungit, quod ex cap. 1. cap. Episcopus, cap. Cum Beatus, dist. 45. & ex cap. 1. & 2. De Clerico percussore, habetur illicitum esse verberare Clericos, intelligi debere de verberatione facta ex ira, & subita passione sine iuris ordine: qua ratione non tam castigatio quam iniuriosa læsio esse censetur.

23. QUARTA QUÆSTIO. Quas pœnas incurrat homicida? Ad quam respondendum est, ob peccatum homicidij incurri primo iure ciuili, pœnam capitis, quæ approbatur tam iure diuino, per illud Matth. 26. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt: quam iure canonico, in cap. 1. De homicidio: cuius verba sunt ex cap. 21. Exod. sumpta. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo euelles eum vt moriatur. Secundo, incurri iure Canonico ab eo qui Clericus sit, pœnam depositionis ab officio & beneficio Ecclesiastico, inhabilitatiq; ad omne tale officium, & beneficium: ac etiam irregularitatis. Qua de re suis locis, nempe cum de beneficiis & irregularitate. Olim in foro conscientie pœnitentia perpetua imponebatur illi qui de industria homicidium commisisset. Ei vero qui commisisset casu, pœnitentia 7. aut 5. annorum, vt habetur ex cap. Eos vero. & duobus sequentibus dist. 50. Postea autem in Concil. Triburiensi cap. vlt. id ita temperatum est, vt summa pœna etiam eius qui de industria homicidium commisisset, conflueretur septem annorum. Sed tales canones sicut & cæteri pœnitentiales, vt annotauimus libro septimo, num. 53. in desuetudinem abierunt; ac pœnitentia iam relinqui-

tur imponenda. Confessarij arbitrio. De obligatione ad restitutionem quæ iure naturali ab homicida incurritur, egimus libro decimo cap. 20. in priorè parte capituli. Excommunicatio autem quæ ob percussione[m] Clerici imponitur, exposita est à nobis in appendice ad primum librum. Ea vero quæ in cap. 1. De homicid. in 6. imponitur occidenti Christianum per Assassinos, omittere possumus tanquam inusitatam: iuxta ea quæ habent Syluest. in verbo Assassinus, & Nauar. in Enchir. cap. 27. num. 135. §. 29. & expresse notat Couar. in lib. 2. var. resol. cap. 20. numero 10.

24.

QVINTA QVÆSTIO. An aliqua dentur causæ excusantes homicidium à peccati malitia, saltem morali. Ad quam responderetur; tres tales assignari posse: iustitiam, necessitatem, & inconsiderationem. Propter iustitiam enim licet interficere malefactores, eo modo quo expositum est in priori parte huius capituli: & indicat illud Plal. 100. In maratino interficiebam omnes peccatores terræ. Propter necessitatem vero, licet alium occidere, ad propriam aut alienam defensionem, eo modo quo postea exponetur. Propter inconsiderationem demum, qui alterum occidit, excusatur à peccato homicidij in sex casibus. Primus est, quando is qui occidit, furiosus est, aut mente captus. Secundus, quando est puer ante usum rationis. Tertius, quando est dormiens, qui tres casus habentur in Clem. vnica De homicidio. Quartus, cum est ita ebrius vt ex nimia ebrietate priuetur vsu rationis. Quintus, quando interficit ex subito motu ante omnem rationis deliberationem. Sextus, quando casu & præter intentionem interficit: idque, siue dando causam non efficacem, id est, ex qua non soleat vt plurimum sequi interfecio, vt si inflixisti alicui vulnus non lethale, & secuta est mors, vel malicia Medici, qui noxia apposuit: vel negligentia eiusdem, vel temeritate læsi qui oportuna remedia adhibere noluit. Pro quo facit cap. Significasti 2. De homicidio. Siue etiam dando causam efficacem quidem, seu periculosam: sed cautione sufficienti adhibita ne inde aliquid incommodi sequeretur: quia talis diligentia abtergit periculum. Pro quo facit cap. Tua nos, De homicidio.

Obseruandum est itaque, totam rationem peccati, si quæ in istiusmodi casibus inueniatur sumi ex negligentia illius qui interficit: siue is dum interficit, det operam rei licitæ, siue rei illicitæ: adeo vt ille qui præter intentionem interficit, si in præcauendo non sit negligens, *etiam si vacet rei mortaliter illicitæ*, non committat morale homicidium: sin negligens sit, crassa seu magna negligentia, committat homicidium mortale. Sin vero sit negligens leui tantum negligentia, committat solum veniale. Quæ doctrina est Caiet. 2. 2. quæst. 64. art. vlt. Soti lib. 5. De iust. & iure, quæst. 1. art. 9. Nauar. in Enchir. cap. 27. num. 237. & Couar. ad memoratam Clem. par. 2. §. 4. num. 10.

Illius autem fundamentum est, quod in eiusmodi casibus, occiso nõ sit voluntaria, nisi in sua causa, quæ est negligentia ipsa, cuius proinde tantum ratione, illa potest ad culpam imputari. Atque hinc, quando adulter est in causa vt vxor à marito interficeretur, si id casu contigerit, & præter omnem expectationem ipsius; licet sit reus adulterij, non est tamen homicidij. Non refert vero, quod forte actio prædicta coniunctum habeat periculum homicidij: quia quamuis possit quis contra charitatem peccare, id volendo, quod est coniunctum cum damno proximi: tamen si adhibita fuerit sufficientis diligentia, vt periculum ipsum vitetur, vtque damnum non sequatur, excusatio est à tali peccato: quia ad peccatum requiritur consensus, qui nullus tunc est in homicidio. Nec enim homicidium sub voluntatem cadit tunc directe, quia ex hypothesi contingit præter intentionem: neq; indirecte, quia, ex hypothese quoque, adhibita est ad illud cauendum omnis diligentia; ita vt desit negligentia ob quam censeri possit quis voluisse indirecte. Quanquam quia occidens percussus ira, diligentiam raro adhibet, solet in foro externo præsumi homicida: in interno autem statatur ipsius relationi.

CAPVT III.

In quo explicatur siue aliquando licitum interficere innocentes.

S V M M A R I V M.

- 25 Nungquam licitum est directâ intentione occidere innocentem.
- 26 Quando liceat vel non liceat in bello iusto innocentes occidere cum nocentibus.
- 27 Non licet filios innocentes occidere ob crimen patrum.
- 28 Non licet occidere innocentem pro reipub. liberatione.
- 29 Quid licite agi possit tyranno petente sibi vt ad innocentem.
- 30 Iudex cum quem esse innocentem scit prima scientia, ad mortem condemnando secundum allegata & probata, non peccat, nisi id faciat contra suam conscientiam.
- 31 Si Iudex sit inferior debet illum remittere ad superiorem: non item officium suum dimittere.
- 32 Princeps potest illum liberare, virato tamen scandalo.
- 33 Quatenus licita sit carnisfici executio sententiæ, quam nouit iniustam.
- 34 Quatenus licita sit militibus occisio aduersariorum in bello de cuius iustitia eis non constat.
- 35 Quando licet cum periculo vitæ alienæ suam seruare.
- 36 Explicatio difficultatis, An liceat scire ex utero, vt mater a morte liberetur.

REM hanc non carere difficultate videre est apud Pet. à Nauar. in lib. 2. De restit. cap. 3. num. 118. & aliquot sequentibus. Sed tenendum est cum D. Thomâ 2. 2. quæst. 64. art. 6. prout tenent Sylu. Homicidium 1. quæst. 2. ver. 2. Caiet. eo ten. verbo circa principium, Sotus in 5. D. iust. & iure, q. 1. art. 7. & à Victoria in relect. de iure belli numero 35. Nungquam licitum esse directâ intentione occidere innocentem iuxta illud Exodi 23. Infontem & iustum non occides. Nec obstat quod Abraham occidere voluerit Isaac filium suum innocentem; quia id volebat ex mandato Dei, qui tanquam vitæ dominus vniuersalis, poterat ad id facultatem dare, prout bene ait Sotus sub finem cit. art. 7. Procedit autem hæc doctrina quantum certo constat talem innocentem futurum beatum, quia innocens occisio ex tali prætextu, nulla ratione licita redditur, cum & tunc iustitia per eam violetur, vsurpando sibi dominium vitæ alienæ, quod solius Dei est: neque sunt facienda mala vt eueniant bona.

Dubia de re proposita.

PRI-MUM EST, An quando licitum est bellum gere-
re ob interuenientem iustam causam, sit etiam licitum interficere innocentes, qui hostibus nocentibus mixti sunt. Hoc tractat à Victoria in relect. de iure belli num. 34. & aliquot sequentibus. partemque negantem amplectitur: tum quia fundamentum iusti belli est iniuria: quæ illa non est ab innocente: tum quia non licet in reipub. pro delictis malorum, punire innocentes: tum demum quia Deuter. 20. mandatur filiis Israel, vt quando viceperint ciuitatem, alios interficiant quidem, sed parcent mulieribus, & paruulis. Vnde inferet idem author in bello contra Turcas non esse occidendos paruulos nec mulieres, exceptis iis quas constaret esse in culpa; additque videri idem iudicium esse de innoxiiis agricolis apud Christianos: imo & de gente togata pacifica, itemque de peregrinis & hospitibus, qui apud hostes peregrinantur: ac demum de Clericis quia omnes tales in bello præsumuntur innocentes, nisi contrarium probabiliter constet, vt cum actualiter pugnant.

Negandum tamen non est, quin liceat innocentes simul cum nocentibus interficere, quando victoria contra eosdem nocentes nequit aliter haberi: vt ibidem num. 37. à Victoria fateatur: proponens exemplum cum iuste oppugnatur arx aut ciuitas in qua multos innocentes esse constat, neque bombardæ in eam displodi aut tela mitti possunt, aut ignis subici adificiis, quin innocentes cum nocentibus opprimantur. In quo casu si illicitum esset innocentes occidere, non posset contra nocentes bellum

geri;

geri; & ita causa bellantium frustra esset iusta. Ita que occisio innocentum per se quidem illicita est, sed per accidens, seu ex certis quibusdam euentibus potest licita censeri: vt constat ex post dicendis in hoc ipso capite.

27. SECUNDVM DVBIVM, An liceat ob patris delictum grauiissimum, quale est læsæ maiestatis, occidere filium ipsius innocentem. Cuius pars affirmatiua confirmari videtur ex eo, quod dicitur in lege Quisquis, §. filij Cod. Ad legem Iuliam maiestatis: ex lenitate Imperatoria factum esse ne filij eorum qui crimine læsæ maiestatis notati sunt, morti traderentur. Innuitur enim, id alias licitum esse. Sed oppositum tenendum est: quia talis occisio perinde ac aliorum innocentum, habet veram ac propriam rationem homicidij, cum non per accidens, vt in bello, sed per se ea fiat; ideoque licere, tanquam de se mala, non possit. Quinimo ex D. Thomæ sententia 2.2. quæst. 108. art. 4. ad 2. ne quidem mutilare licet quemquam, absque culpa propria, etiamsi possit alia poena affici, prout in eod. articulo præclare declaratur. Lex vero Quisquis, in contrarium allata, nihil obstat; quia illud inique insinuat, vt Couarr. attigit in 2. var. resolut. cap. 8. num. 1. conclus. 3. per illud Deuter. 24. Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus, sed vnusquisque pro peccato suo morietur. Quod vero legitur in lib. 2. Regum cap. 21. Dauidem tradidisse septem viros innocentes de stirpe Saul, ob peccatum ipsius, vt morte afficerentur, non est ad rem, quia diuina reuelatione id factum est, vt ex initio illius capituli satis intelligitur.

28. TERTIVM DVBIVM, An licitum sit tradere innocentem tyranno quando aliter resp. liberari non potest à vastatione. De qua re sententia est Soti lib. 5. de iustitia & iure quæst. 1. artic. 7. & aliquot aliorum quorum meminit Petr. à Nauarr. lib. 2. De resur. cap. 3. num. 119. etiamsi nolit tyrannus desistere à deualtanda ciuitate, nisi occidatur innocens qui intus est: reipub. tamen non esse licitum, ea de causa illum occidere, vt nec sacramenta prophanare, aut hæreticas ceremonias inducere ad talem tyranni petitionem: cum alicui vitam auferre absque villa sua culpa, malum sit intrinsece, ac diuino naturali que iuri immutabili repugnans, sicut fornicari, vel furari, ita vt innocentem interficere tam sit illicitum ad liberandam reipub. quam prostituere puellam. Mala autem non sunt facienda vt conueniant bona, ex cap. decimotertio ad Roman.

29. Ipse vero Petrus à Nauarr. in eod. cap. consequenter talem sententiam improbat. Sed quia res est quæ rarissime contingit, in ea nos immorari diutius non est necesse. Itaque contenti erimus quod ea nitatur bona ratione: ad cuius confirmationem facit, quod occisio innocentis absolute prohibita sit, tanquam iniuriosa non tantum innocenti ipsi, sed etiam Deo cuius est vita illius. Vnde eiusdem sententiæ sunt tum Ludouicus Molina. De iust. & iure tomo 4. tract. 3. disput. 10. tum etiam Petrus Aragonius ad 2. 2. D. Thomæ quæst. 64. art. 6. vbi habet inter cætera, quod quamuis innocens pro tali bono communi teneatur ex charitate offerre se hostibus occidendis, temp. tamen non posse ipsum ad id cogere: quoniam illa tunc demum potest suos ciues pro communi bono exponere manifesto mortis periculo: cum id fuerit medium per se necessarium ad consulendum publicæ salutis: non item cum fuerit medium necessarium per accidens, seu ex alterius tantum malitia, vt in proposito casu ex malitia tyranni. Nec refert quod innocens teneatur tunc ex charitate se tradere: quia tenetur etiam quis ad martyrium subeundum se exponere, cum necessarium est ad Dei gloriam: nec tamen potest ad id à reipub. cogi, etiamsi puniri possit propter peccatum quod committit nolendo facere id quod tenetur ex charitate, sicut punitur si recuset eleemosynam facere constituto in extrema necessitate, aut vendere suum triticum tempore famis.

29. Sed quæres, quid iuris sit cum tyrannus solum petit innocentem sibi tradi, ac nisi tradatur cessaturus non sit à reipub. deualtatione. Respondetur, non videri dubium quin respub. permittere possit vt innocens à tyranno capiatur; nimirum non cooperando ad illius defensionem,

sed habendo se ad eam negatiue. Neque enim tenetur reipub. cum tanto damno suo illum à morte eruere. Præterea videti satis probabile, quod respub. possit absolute in eo casu tradere innocentem tyranno ad euadendum ad eoque grande periculum: non intendendo tamen vt is interficiatur, etiamsi probabile sit interficiendum esse: perinde ac tempore belli cogit vt stationem suam obeat, cum aperto mortis periculo & in extrema necessitate auferre potest ei ex manu panem necessarium ad saluandam vitam Principis. Ratio autem est quia talis traditio de se non est mala, sed indifferens, atque si quæ malitia cernatur in ea, solum est ex parte tyranni ob animum ipsius deprauatum, cui respub. non consentit, prætendens tantummodo suam liberationem. Neque est perinde in tali casu tradere tyranno innocentem, atque illum occidere; nam istud intrinsece malum est; illud vero est indifferens, prout tenet se ex parte reipub. & insuper fit optimo fine, & legitima autoritate superioris in inferiorem: neque Sotus potest id negare cum admittat simile, affirmando scilicet innocentem ipsum posse illo modo offerre se ac tradere tyranno pro salute reipub. cum tamen ei non liceat se occidere ad petitionem tyranni.

30. QUARTVM DVBIVM, An si aliquis vere sit innocens sed secundum allegata & probata nocens esse conuincatur, Iudex qui secundum priuatam scientiam certus est de illius innocentia, peccet condemnando ipsum secundum ea ipsa allegata, & probata. Ad quod cum D. Thomas 2.2. quæst. 67. art. 2. negatiue respondet Caiet. ibidem & in verbo Homicidium Syluest. verbo Iudex 2. quæst. 5. & Sot. 5. de iust. & iure quæst. 4. art. 2. Couarr. in 1. var. resolut. cap. 1. Petrus à Nauarr. lib. 2. de resur. cap. 3. num. 152. & aliquot sequentibus, & alij quos hitres citat, referentes quoque contrariæ sententiæ propugnatores. Ratio vero est, quia cum Iudex sententiam ferat tanquam persona publica, is actum publicum exercens potestate publica, debet eam ferre secundum scientiam publicam, vt seruetur debita proportio notitiæ, cum potestatis vsu. Publica autem scientia est, quam Iudex habet ex actis secundum leges. Qua ratione cum cognoscat nocentem esse eum, quem alias priuata scientia innocentem esse nouit: licite illum morti adiudicat: neque illi talis occisio, etiamsi innocens sit, imputatur ad peccatum, tanquam ab ipso non per se, sed per accidens commissa. Neque etiam putandus est eo nomine peccare, quod contra propriam conscientiam faciat: quia quamuis sciat innocentem esse, non habet tamen hanc conscientiam practicam, *Iste non est occidendus, vel dubito an sit occidendus*: quam si haberet, ea que manente sententia mortis ferret, mortaliter peccaret, ex Nauarr. ad cap. Si quis autem, De pœnitent. distinct. 9. num. 128. Patetque per doctrinam communem de conscientia, propositam à nobis in præced. lib. 13. tract. 2. Vnde ad exequendum tunc sine peccato munus suum, talem conscientiam deponere debet: vt secundum antedicta, rationabiliter potest. Aduerte autem quod si Iudex à principio possit accusationem repellere, vel ita eam præuenire, vt ad vltiora non procedatur, debeat tali cautela tunc vti, ex Caiet. in cit. artic. 2. versus finem: itemque curare vt si ad interrogationem testium veniendum sit, diligenter eos interroget, ad falsitatem si possit deprehendendam, exemplo Danielis, prout monet D. Thomas 2.2. quæst. 64. artic. 6. ad 3.

31. Sed rogabis, An si Iudex sit inferior, debeat in proposito casu innocentem ad superiorem remittere iudicandum. Respondetur, quod licet Sotus in 5. de iust. & iure quæst. 4. artic. 2. neget id esse necessarium, contrarium tamen, quod Sylu. in verbo Iudex 2. quæst. 5. insinuat, videri potius tenendum; quoniam licet tale diuerticulum nõ proficit ad liberandum innocentem, vt Sotus arguit; prodest tamen vt innocens vita potiarur, durante saltem eo intervallo. Quocirca remissio ea, si absque præiudicio legum possit fieri, omittenda non est.

An autem Iudex si possit innocentem liberare dimittendo officium suum, teneatur ad id, non constat. Syluest. quidem loco cit. putat Iudicem ad id teneri, Sotus vero negat. Petrus autem à Nauarr. loco cit. pro vtraque parte

plures citans, rem latius persequitur. Sed satis est notare, videri relinquendum prudentis arbitrio, an ea officij actura talis sit, quam Iudex ex vi ac lege charitatis teneatur subire pro eiusmodi proximi bono. Aduerte autem obiter, quod si Iudex aperiendo carcerem liberare possit innocentem, debeat illo remedio (cessante tamen scandalo) vt, ex Soto in eod. art. 2.

32. Rogabis secundo, An vt Iudex inferior, sic Princeps nequeat secundum priuatam conscientiam liberare innocentem. Respondetur, liberare possit quia cum Princeps solutus sit legibus, rectaque ratio conuincat liberandum esse innocentem: dubium non est quin id licite faciat, prout docet Couarr. in 1. var. resol. cap. 1. num. 7. sub finem. Debet tamen Princeps ipse, iuxta Caiet. (cuius ibidem Couarr. meminit) 2. 2. quæst. 67. art. 2. vt scandalo occurrat, iuramento publice affirmare, se certum esse de rei innocentia.

33. Rogabis tertio, An etiam excusandus sit carnifex qui exequitur homicidij sententiam quâ priuata scientia nouit iniustam. Respondetur, excusandus esse, vt post Caiet. ad citatum D. Thomæ articulum 2. in fine, tenet Couarr. in eod. cap. 1. num. 10. Pro quo ex cap. Pastoralis. §. Quia vero, De officio delegati, sumi potest hæc ratio: quod ad subditum nihil aliud pertineat quam exequi quod ei iubetur. Quamquam negandum non est, quin executor quamdiu iuste seu salua obedientia potest, debeat efficere ne eiusmodi sententia executioni a se mandetur: & contendere vt ab ea implenda liberetur: sicut ex eodem textu quoque habetur.

Adde quod si præfata sententia errorem manifestum contineret, non debeat carnifex illam exequi: quia tunc non tenetur obedire, prout post Caiet. & quosdam alios notat Couarr. in eod. num. 10. Probaturque satis per cap. Inter ceteras De sententia, & re iudicata. Ex glossa autem finali ibidem contingit error manifestus, si ex ipsa sententia appareat contra ius eam latam esse. Et ita concedendum est, quod si tyrannus absque vlla causa cognitione, mandato nudo præciperet occisionem, nõ esse parendum: quia tunc non procedit tanquam Iudex; neque ratio vlla est cur oporteat ei parere, iuxta antedicta numero 12. de obseruando iuris ordine.

34. Rogabis postremo, an excusandi sint milites qui de iustitia belli quod gerunt dubitantes, aduersarios ex præscripto suorum superiorum occidunt. Respondetur, excusandos quoque esse: quia inferior in dubiis tenetur superiori obedire, & nominatim in bello gerendo, vt ex cap. Quid culpatur 23. quæst. 1. satis constat: expresseruntque Caiet. in verbo Homicidium Nauarr. ad cap. Si quis autem De penitentia distinct. 7. nu. 8. Sotus in 5. de iust. & iure quæst. 3. art. 3. ante solutionem primi argumenti, & à Victor. in relect. de iure belli num. 31. Id autem intelligendum est, dummodo milites ipsi dubium practicum deponant per eam rationem, quod vbi non est manifesta iniustitia, obediendum sit superiori præcipienti, iuxta cap. Inquisitioni, de senten. excommunic. §. 2. Et quia vt ibidem à Victoriâ argumentatur, Princeps non potest semper, nec debet rationem reddere belli à se suscepti: sique subditi non nisi intellecta iustitia belli militare possent, resp. frequenter pateret iniuria hostium. Recte quoque idem à Victoriâ in præced. num. 22. docet, quod si subdito constet de iniustitia belli, non liceat ei militare, etiam ad imperium Principis: id quod habetur etiam ex memorato cap. Quid culpatur. Item quod si subditi conscientiam habeant de iniustitia belli, non liceat eis bellum sequi quamdiu illam retinent, siue erronea sit, siue non sit; quia quod fit contra conscientiam etiam erroneam, peccatum esse ostensum est in præced. lib. 13. cap. 8.

QVINTVM DVBIVM, An propter necessitatem qua quis premitur, liceat ei ad mortem euadendam protrudere alterum in flumen, vel ex alto agere præcipitem, vel conculcare in via, quando fugit hostes à quibus quaeritur ad necem: & alter ille præter expectationem in loco angusto occurrit.

Sextum est, An cum plures sint in naui, liceat aliquos ex iis proicere in mare orta tempestate, vt ceteri saluentur.

Septimum, An licitum sit in naufragio eripere alteri tabulam, aut in tempore famis eripere panem si ambo sint in extrema necessitate. Octauum, An liceat alicui interficere innocentem ne ipsèmet à tyranno occidatur. Nonum, An liceat excutere foetum mulieris grauidæ, vt ea liberetur à morte, cuius aperto periculo exponitur.

Ad quæ paucis respondetur: ad quintum quidem, cum Petro à Nauarr. lib. 2. de restit. cap. 3. num. 135. id non licere si certitudo sit moralis, mortè innocentis inde secururam; quam inferre nunquam licitum esse, antea habitum est. Sin autè aliqua probabilis spes esset non secururam mortem, tunc fugientem (licet in eo spes ipsum sefellere) non censeri homicidij reum. Cuius responsionis ratio est, quam idem author habet in sequen. num. 136. quod ille innocens, sicut & iste fugiens, habeat ius ad eum locum, iustamque habeat illius possessionem. Vnde sicut illicitum esset panem vel tabulam, quam alter est asscutus, quaque extreme indiget ad propriam salutem, ei auferre: ita & in proposito casu, cum quis à loco quem iuste possidet, & in quo culpabiliter manet nequit recedere sine vita sua diuicmine, adeo vt extreme egeat illo. Dixi inculpabiliter manet, quia non videretur habenda ratio illius qui crederetur ibi hætere per suam aut aduersarij malitiã: nisi quod cauenda sit directæ intentio occidendi. Cum vero dubium fuerit, mortem non videretur habenda ratione, ideo non erit homicidium, quod non teneatur quis certo mortis periculo se committere, vt in dubio conseruet vitam alterius, etiam innocentis; quamquam tenetur eam circumspectionem adhibere, quam pro tempore & loco potest, ne tali noceat.

Ad sextum vero: si omnes sint contenti, posse tunc sortibus iure missis definiti quinam proiciendi sint, & eos super quos fors ceciderit proici sicut factum est Ionæ 1. ut ceire cum omnes ad nauim par ius habeant, fortitudine rem transigi, nam cum duo æquale ius habent ad eandem rem, vterque potest vt iure suo, neuterque tenetur cedere alteri, sed potest res transigi fortitudine; quemadmodum in bello vtrinque iusto, milites possunt aduersarios vtrinque interficere, etiam si forte in nocentes sint.

Ad septimum, tale quid non licere: quia non est par ius vtriusque, sicut in præcedenti casu. Nam ille qui rem possidet, potiore titulum habet iuxta regul. 65. iuris in 6. In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis.

Ad octauum respondetur; id nequam licere. Ratio est: quia ille qui per coactionem hominis mali nocet alteri, efficitur minister iniquitatis ipsius: quod nullo modo licet.

Ad nonum respondetur; id directe licere, quando foetus mortuus est in vtero: quia nihil datur quod obster. Quando vero capax est vitæ, sed nondum viuut: non licere quidem directe: quia talis excussio est de se illicita, perinde ac pollutionis procuratio, vt pote quæ (frustrando nimirum semen sine ad quem natura ipsum destinat) perinde contraria est naturæ generationis humanæ, nec est de se medium institutum ad recuperandam sanitatem. Indirecte autem posse licere: nempe si matri periculose laboranti nõ superstit aliud accommodatum remedium, quam tale pharmacum, quod etsi directe tendat in ipsius curationem, habet tamen coniunctum abortionis periculum: propter hoc enim mater (dummodo abortionem non intendat directe) non impeditur post susceptum semen vitæ, vt nec ante, vt remedio necessario ad conseruationem vitæ suæ, quam non tenetur posthabere alienæ, maxime existentis solummodo in potentia.

Quando autem foetus viuut infusa in eum anima rationali, nullo modo licitum esse præbere matri medicamentum etiam directe curatiuum, cum valde probabili periculo prolis, quam probabile est viuam aliqui edendam. Illud atque præcedens docent Syluest. in verbo Medicus, quæst. 4. Armil. in verbo Abortus num. 2. Nauarr. in Enchir. cap. 25. num. 62. & alij quos refert Petrus à Nauarr. in lib. 2. de restit. cap. 3. num. 137. Probatur vero: quia ob necessitate spiritalem proximi tenetur vitam nostram corporalem, quando illa id requirit. exponere; iuxta illud

I. Ioan. 3. Nos debemus pro fratribus animas ponere. Sed in eo casu si infans interficiatur, aeterna salute priuabitur ob defectum baptisimi. Quare tenetur mater vitam suam corporalem periculo exponere potius, quam occasionem dare morti sui infantis; per quam aeterna salute irremediabiliter priuabitur. Dicitur est autem: cum vale probabili periculo prolis: quia, vt Petrus à Nauar. expressit in sequent. nu. 144. si probabiliter constaret quod matre exposita extremo mortis periculo infans viuere nequeat, sed moriturus sit cum matre; huic sanguis minui, aliaque medicamenta potrigi possunt ex quibus speratur alterum duobus saluandum esse. Atque iuxta Nauar. in eod. nu. 62. non peccabit medicus, si credens probabiliter foetum non esse animatum anima rationali, matri periclitanti de vita, pharmacum iuxta antedicta præbeat: quo eam à tanto periculo liberet. Non enim est locus reprehensionis in eo qui ratione probabiliter innoxius agit. De his videri potest Thomas Sanchez in lib. 9. de matrimonio disput. 20. per totam, & Lessius lib. 2. de iustitia & iure, cap. 9. dub. 10.

CAPVT IV.

In quo explicantur, an aliquando liceat occidere seipsum.

SVMMARIVM.

- 37 Seipsum dedit a opera occidere non licet, cum homo non sit vite sue dominus.
- 38 Solutio obiectionis de Sampson & nonnullis aliis, qui non reprehenduntur ex eo, quod sibi mortem intulerint.
- 39 Nec felicitatis consequenda gratia, nec in causa religionis, aut ad virginitatis conseruationem licet mortem sibi conseruare.
- 40 Tenetur homo vitam propriam conseruare.
- 41 Inter actus eidem conseruationi contrarios, quidam nunquam, & quidam aliquando liciti esse possunt.
- 42 Quando liceat, aut non liceat permittere se ab aggressore occidi.
- 43 Permittendum esse potius se occidi, quam fornicationem aut aliquid aliud intrinsece malum committere.
- 44 Quando damnandus ad mortem potest non fugere oblata fugiendi commoditate.
- 45 Homicida occultus non tenetur se detegere ad liberandum eum qui tanquam reus loco ipsius, efficiendus est extremo supplicio.
- 46 Secus est si suo testimonio falso ipsum exposuit tali periculo.
- 47 Vary casus in quibus licet vitam suam periculo exponere.
- 48 Quando mortaliter peccetur breuiando vitam per abstinentiam à cibo.
- 49 Quando à tali peccato potest esse excusatio.
- 50 Explicatio dubij de eo qui fecit votum abstinenti à carnibus. An potest illis vesci, cum id illi necessarium est ad vitam conseruationem.
- 51 Cum necessarium est ad vitam conseruationem, vesci licet cibis vetitis: nisi quod specialis ratio sit de carnibus humanis.
- 52 De obligatione obediendi medico precipienti sumptionem certi pharmaci pro vite conseruatione.
- 53 Non licet mutilare seipsum, exceptis duobus casibus.
- 54 Obligatio ad conseruationem sui, cessat in quatuor casibus.

LICET excusetur à peccato qui præter omnem suam intentionem interficit se (vt accidit mulieri de qua mentio est in cap. Et parte 2. De sepulturis) semper tamen illicitum est seipsum occidere, vt post D. Thom. 2. 2. quest. 64. art. quinto habent Syluest. Homicidium 1. nu. 4. Nauar. in Enchir. cap. 15. nu. 11. Couar. in 1. variar. resolut. cap. 2. num. 9. Sotus lib. 5. de iust. & iure quest. 1. art. 5. Petrus à Nauar. lib. 2. de restitut. cap. 3. nu. 14. & aliquot sequentibus. ac Ludouic. Molina de iustitia & iure, tomo quarto, tract. 3. disput. 9. Estque sententia D. August. in 1. De ciuitate cap. 15. ad 26. constatque ex cap. si non licet, & tribus sequentibus. 23. quest. quinta: in quorum ultimo, sumptis ex Concilio Bracharensi, prohibetur ne vlla pro eis in obligatione fiat commemoratio: neque cum palmissis ad sepulturam corpora eorum deducantur.

Confirmatur etiam aperta ratione, quia id est contra charitatem, quam homo sibi debet: & suo etiam modo contra iustitiam, cum dominium exerceat in vitam, cuius ipse dominus non est; ex lege, Liber homo est. Ad legem Aquiliani: quod Sotus tractat in 4. De iust. & iure, quest. 2. art. 3. & post ipsum Ludouicus Molina in præced. disput. prima. Vnde est, quod si quis alterum de ipsius etiam consensu interfecerit, non sit à culpa liber; quia scilicet: alter ille talem potestatem ei facere nequiuit: vt pote vitæ propriæ dominum non habens: sicque Dauid. 2. Reg. cap. 1. iuste puniuit morte Amalecitem, qui Saulem ad ipsius petitionem interfecit.

Si obiciat factum Sampsonis Iudic. 16. qui alios occidendo, seipsum etiam necauit. Respondetur id fecisse Dei reuelatione prout habetur ex cap. Si non licet, 13. quest. 5. & ex D. August. in lib. 1. De ciuitate cap. 21. refert D. Thom. in cit. art. 5. ad 4. Dicit potest etiam Sampsonem ipsum, absque alia dispensatione, vt ad commune bonum interimere hostes, tanquam fortissimum militem voluisse periculo se obicere; prout habet Sotus lib. 2. De iustitia & iure quest. 3. art. 8. ad 3. & ante eum Franc. à Vict. in relict. de homicid. num. 37. Actus enim fortitudinis est, vitam exponere pro reipublica. Quo etiam nomine fortissimus Eleazarus à culpa excusatur, dum cum tanto vitæ periculo elephantum interemit, vt Machabæorum narrat historia lib. 1. c. 6. Similiter à peccato excusatur qui ingressus in hostium nauem, aut domum: illam submergit, aut hanc incendit vt hostes ipsos iuste puniat quantumuis periculus sit cum eis. Excusari quoque potest ille qui post latam in se à Iudice sententiam mortis, vt ostendat se libenter pati propter iustitiam; sua sponte scalas ascendit, aut manus porrigit ligatas, aut ceruicem submitit carnifici, aut immisit in os à carnifice venenatum poculum haurit; quoniam ille qui cooperando Iudicis sententiæ ac mandato tale quid facit, non tam agit quam patitur libenter; prout notat Sotus 5. De iustitia & iure quest. 6. in fine. Id quod procedit iuxta Couar. in 1. var. resolut. cap. 2. num. 10. vt 5. siue quis iuste, siue iniuste sit condemnatus.

Potest etiam metus maiorum tormentorum in hac re excusare: quia cum quis cogitat, actio non est tam ipsius, quam cogentis. Sicque possunt excusari Catholici, qui nostris temporibus sunt ab hæreticis coacti bibere venenum, vel ex altis locis se præcipitare, grauiora alioqui passuri tormenta. Excusari quoque potest is qui grassante incendio si non suppetat alia ratio euadendæ mortis tam horrendæ, deiciet se à sublimi cum certo vitæ periculo. Ad quod facit quod non sit homini prohibitum ne vnquam exponat vitam periculis; sed ne sine iusta causa exponat, nec tanquam habens ex osam, auferat sibi eam.

Ex hac autem proposito difficultatis explicatione deducitur primo, mortaliter peccare eum, qui sibi mortem consciscit, quantumuis id faciat felicitatis consequendæ gratia, aut vt huius vitæ miseria euadat, prout notauit D. Thomas 2. 2. quest. 64. art. quinto, ad 3. Deducitur secundo nulli vnquam licere seclusa diuina iussione, etiã causa religionis & martyrii vltro seipsum iugulare, aut veneno occidere. Istud Couar. notat in memorato cap. 2. num. 9. vers. 2. & post ipsum Petrus à Nauar. lib. 2. De restitut. cap. 3. nu. 107. Immo neque femina licet seipsum occidere ne ab alio constupretur (vt est ibidem D. Thomæ recepta sententia) quia in muliere per vim opprimi, cuius non est, si consensus absit: tunc enim potius dicitur pati quam agere. De qua re Nauar. in Enchir. cap. 16. num. 1. proque ea multi canones habentur 32. quest. quinta. Notat autem D. Anton. 2. par. tit. 5. cap. 6. sub finem; quod etiam si virgo in eo casu signaculum amittit et virginitatis, non perderet tamen virginitatem, debeturque ei, inquit ille, aureola virginitatis: quod etiam docet Sotus in 4. distin. 49. quest. 5. art. 2. concl. 2.

Quod si obiciat, minus malum esse propriam occisionem, quam à Dei charitate excidere; ideoque ad istud vitandum, illam licite elegeri posse. Respondetur negando feminam per hoc quod vi opprimatur excidere à Dei charitate. Si virgeas saltem constituit in periculo consensus in peccatum. Respondetur euentum periculi esse incer-

tum; præsertim cum Deus, quo maior fuerit occasio periculi, eo maius suppeditabit auxilium: nec fœminam ipsam patietur supra vires tentari; iuxta illud quod D. Paulus pollicetur in priori ad Cor. cap. 10. v. 13. Quod si adhuc obitias plerasq; fœminas quas colit Ecclesia, ne virginitatem amitterent sibi ipsi mortem consciuisse: vt D. August. testatur lib. 1. De ciu. cap. 26. Respondetur eas ex diuina reuelatione id fecisse, vt ex eodem D. August. tenet D. Thomas 2. 2. quæst. 124. art. 1. ad 2. aut inuincibili ignorantia potuisse excusari. Nam etsi Caiet. ad eum locum D. Thomæ, & Franciscus à Victoria in relect. De homicidio, nu. 37. negent posse circa hoc præceptum dari iustam ignorantiam: tamen quoad hunc casum, secus sentit Sotus lib. De iust. & iure, quæst. 1. art. 5. in fine, & post ipsum Ludouic. Molina de iustitia & iure, in citato tract. 3. disput. 9. sub finem: quia cum quid est de iure naturali occidit, neq; facile peruiâ habet ratione; in ipsum cadere potest ignorantia inuincibilis. Id quod in proposito casu vsuuenire nõ agere concedet, qui consideraerit fœminas esse castitatis seruandæ studiosissimas intuitu Dei & virtutis: neque in subtilitatibus iuris versatas. Sicque intelligi potest quod ex cap. Non est nostrum, 23. quæst. 5. obiicitur, licitam esse fœminis occisionem sui, ad conseruationem castitatis.

Aduerte autem obiter, non esse facile credendum inspirationibus cooperandi efficaciter suæ morti, cum ex Apostolo in 2. ad Corinth. cap. 11. Satanæ transfiguret se in Angelum lucis: adeo ut merito quisque sibi ipsius fraude timere debeat ac cauere. Quæquidem fraus eo maxime indicio detegatur, si talis suggestio non tendat ad Ecclesiæ ædificationem vrgente necessitate, sed tantum ad propriam complacentiam & æstimationem.

Difficultas antedictis annexa, de vitæ propria conseruatione.

40. **S**ed difficultas hoc loco occurrit, An vt nemini licet seipsum occidere, ita nec liceat vitam propriam non conseruare. Tenendum est autem cum Francisco à Victoria in relect. De temperantia, nu. 1. non licere. Quod patet ex cap. Non mediocriter, de consecr. distin. 5. & ex eo, quod 22. quæst. 147. art. 1. ad 2. D. Thomas habet ex D. Hieron. nihil interesse, parua an longo tempore te interimas. Ac demum ex eo, quod non conseruare vitam suam, repugnet charitati, qua quisque tenetur diligere seipsum; sicut negare proximo necessaria ad vitam conseruandam, contrarium est charitati quæ ei debetur.

Attamen multæ in hac re particulares difficultates possunt esse. At quarum resolutionem aduertendum est, inter actus mortiferos, esse quosdam qui positiuè, & immediate, ex propriaq; natura, tendunt ad mortem: vt potus veneni, iugulatio, strangulatio, proicctio in rogam, præcipitatio ex alto loco, & alij quibus homo semetipsum interficit: quosdam vero esse qui negatiue, & mediate, atq; ex accidenti ad mortem adferendam apti sunt: vt non fugere à loco vbi viget pestis, oblatam tabulam in naufragio relinquere alteri, non sumere cibum aliquem, vel portionem, & similia quib. homo censetur non conseruare vitam suam.

41. **P**riores igitur nunquam licent: posteriores vero ex aliqua causa sæpe liciti sunt, vt recte notauit Petr. à Nauar. l. 2. De resit. c. 3. nu. 72. post Couar. in lib. 1. variarum resolut. cap. 3. nu. 8. sub finem. Cuiusmodi causa est, tum Dei honor per testificationem diuinæ veritatis, aut euitationem alicuius peccati, aut executionem alicuius virtutis, quando ea est in præcepto, aut in consilio; tum salus Reipub. tum etiam proximi salus spiritualis: quam vtramque, esse vitæ temporali præferendam, tamquam maius bonum minori, recta ratio præscribit. Neque enim in tali casu imputatur homini sua mors, vt nec nauis imputatur submersio nauis ob absentiam ipsius; quando ea fuit propter maius bonum, vt propter vitam propriam tuendam, vel propter spiritualem animæ suæ salutem.

Istud ipsum autem (actus inquam, posterioris modi licitos esse ex causa) maxime omnium dicendum est de nonnullis per quos vita impeditur prolongari: vt exempli gratia, quod aliquis iusta de causa non conferat se ad locum vbi sit salubrior & clementior aura, prout notat à Victoria in relect. De homicidio, nu. 33. aut quod non vtatur sa-

lubribus medicinis, prout habet Medina in Cod. De leuiusio quæst. vltima ad primam rationem. Aduertendum enim est, præceptum de se conseruando, non obligare in casu quo id omittitur propter maius & melius bonum; cum tunc, saltem consilium sit, anteponendi bonum maius, & melius minori: neque ad aliud obligat, quam ad vitam conseruandam per media de se ad id ordinata. Non enim tenerur quis in vniuersum vt omnibus medijs quibus vitam conseruare, prout notat quoque à Victoria in sequen. num. 35. Et patet, quia obligatio esset ad moraliter impossibile.

Conclusiones deductæ ex propositæ difficultatis explicatione.

42. **E**x qua doctrina inferitur primo, quamuis non sit obligatio, licitum esse tamen alicui non occidere aggressorem; id est, cum quis aliter euadere nequit, permittere potius se occidi, quam occidere inuadentem, vt ei relinquatur tempus ad agendam penitentiam. Talis enim actus non defendendi se est de eorum numero, qui ex accidenti, & negatiue tendunt ad mortem: ideoque secundum paulo antedicta, licitum esse potest esse iusta causa; qualis in hoc casu censetur esse bonum eminentis charitatis, qua vita propria pro aliena salute spiritali ponitur exemplo Christi. Ita docent præter Caiet. 2. 2. quæst. 64. art. 7. plures alij, quos refert, sequiturque Petrus à Nauar. in cit. cap. 3. num. 62.

Ad quod illustrandum in duci potest illud ex cap. Non est nostrum, 23. quæst. 5. Non est nostrum mortem arripere, sed illatam ab alijs libenter accipere. Et illud ex sequen. quæst. 8. cap. communior. Vltis in vincula rapere, vultis in mortem: voluntas est mihi, &c. Quod si possit quis euadere fugiendo, debet potius fugere quam permittere se occidi. Atque si aliqua forte de causa contingat non esse bonum supererogationis, consiliumve non defendere seipsum, oportebit omnino, etiam cum aggressoris occisione, si aliter fieri non potest, vitam propriam defendere. Nam vt non est licitum spiritalem vitam propriam amittere pro spiritali vita proximi: ita nec licitum est, pro temporali salute hominis priuati, tradere se morti voluntariæ; quia vt illud, sic & istud, est contra charitatis ordinem, secundum quem tenor meæ salutis prius prouidere, quam alienæ, nisi interueniat specialis ratio ob quam aliter agendum sit. De qua re Petrus à Nauar. in eodem cap. 3. num. 38. & alioq; sequentibus.

43. **I**nferitur secundo, hominem mori debere potius, quam committere fornicationem, etiam positò, quod non possit aliter vitam suam conseruare. Fornicatio enim est intrinsece mala, quæ nulla circumstantia honestari potest. Vbi aduerte quod Petrus à Nauar. notat in eod. cap. 3. nu. 104. & 105. ob nullum mortis metum, licere viro cum aliena coire: quia cum actione concurrat, id nequit, quin consentiat. Aliaque ratio est de fœmina: quæ sine suo consensu corrumpti potest, vt iam ante attingimus; & ideo ad euitandam mortem quæ ei alioqui certo inferenda est, pati potest se corrumpti, dummodo absit tum consensus in turpitudinem, tum etiam eiusdem periculum apertum. Veruntamen, quia ob vehementem, naturæ inclinationem in eum actum, raro absit tale periculum, licitum est fœminæ se occidi permittere potius, quam tale quid perpetri. Quod autem de fornicatione dictum est, eadem ratione dicendum est de quauis actione similiter mala intrinseca: adeoq; de quauis præcepti transgressione in contempum legitime præcipientis. Ad quod faciunt tradita in præcedenti lib. 11. cap. vlt.

44. **I**nferitur tertio, ex proposita doctrina, licitum esse ex iusta causa martyrium expectare nec fugere, quemadmodum notant Couar. in lib. 1. variarum resolut. cap. 2. nu. 9. Nauar. in Enchir. cap. 11. num. 40. Sylu. verbo Martyrium. Quando vero iusta causa interuenire censetur, Petrus à Nauar. in memorato cap. 3. num. 111. vno verbo expressit: inquiens, tunc hominem teneri pro Christo vitam offerre, cum si non faceret, vituperio esset apud infideles ministerium nostrum. Eadem ratione dicendum est, quod qui iuste detinetur in carcere probabiliter afficiendus extremo supplicio, possit non fugere, oblatam etiam

iam opportunitate. Tunc enim iusta datur causa per quam actus non fugiendi iustificetur; nimirum factis factio delicti eiusque punitio in aliorum exemplum. Ita observat post Caiet. 2.2. *quest. 69. art. 4.* Couar. in cit. cap. 2. nu. 10. *vers. 6.* & post Ioannem Maiorem Perrus à Navar. in *cod. cap. 3. num. 77.* Contrarium vero quod aliqui tenent, ut Franciscus à Victoria in *relect. De homicidio, num. 29.* admittit, cum quis tale quid fecerit bono fine quidem, non tamen sufficienti; prout facile contingere potest, id facienti ex ira, vel alia passione.

De detento autem in carcere, qui cum innocens sit in se damnandus est ad mortem simpliciter iudicandum est, non posse data opportunitate de carcere non fugere: quoniam in tali casu non datur sufficientis causa iustificans: adeo ut si per præceptum de se confutandus, fugere teneatur ex Couar. in *sequen. v. 7.* Qui postea *nu. 12.* docet innocentem si aliter condemnationem iniquam evadere non valeat, posse cum carceris effractione evadere: neque inde secuta damna, illi imputanda esse: cum utens iure suo nemini sit iniurius. Quod tamen intellige regulariter loquendo quoniam postea aliquando ex fuga sequi tanta Reipubl. perturbatio, ut vincendus teneatur non fugere, cum bonum publicum anteponendum sit privato.

Inferitur quarto, ex eadem doctrina; quod non teneatur quis detegendo homicidium quod perpetravit, mortis periculo obicere se; ad liberandum innocentem qui tanquam eiusdem homicidii vere reus, morte afficiendus est secundum allegata, & probata. Id quod Sotus expressit *lib. 4. De iustitia & iure quest. 6. art. 3. ad 4. argument.* Et probatur, quia is nihil committit in innocentem, cuius mors ex actione ipsius sequitur: quidem non tamen per se, quasi in illud ea dirigatur natura sua, aut ex agentis intentione: sed tantum per accidens: nempe quod acciderit immiseri ei accusationem iustificationemque; aliorumque ad talem mortem per se dirigantur. Neque obstat, quod tale quid providere poterit: quia inde tantum sequitur peccasse contra charitatem, omittendo cautionem requisitam ad impediendum proximi damnum: non autem contra iustitiam, contra quam est homicidium; quia quando ex aliqua actione damnum sequitur tertio, non ex natura actionis, sed vel ex malitia vel ignorantia aliorum, que ei se immiscet, actio eiusmodi non iudicatur iniuriosa esse respectu agentis, sed alterius malitiosi, aut ignorantis qui occasione illius damnum dat. Veruntamen licite atque laudabiliter talis faceret, si suum delictum fatetur, quia actus is, quo fatetur; seque iudici offerret, pertinet ad posterius genus actuum, qui nu. 40. & 41. propositi sunt. Deinde potest id honestari per circumstantiam, quod ea ratione ille qui reus est, non autem innocens, penas peccati admissi pendat.

Porro quod à Victoria in *relect. De homicidio nu. 29.* innuit esse actum de se malum, si latro offerat se iudici, certum non est; nam eum honestari posse ex iusta causa Navar. satis indicare videtur, cum in *Enchir. cap. 15. n. 21. vers. 2.* dicit homicidam non teneri seipsum carceribus aut morti sibi inferenda tradere; etiamsi hoc facere, saluti animæ valde conduceret. Hoc enim addens significat honestari posse: quia si non posset nec saluti animæ villo modo conducere valeret. Ad quod etiam facit quod D. Thomas 2.2. *quest. 64. art. 5. ad 2.* ait publicam potestatem habenti, non licere quidem ob peccatum quodcumque se occidere, licere tamen se committere iudicio aliorum.

De cætero negandum non est quin is qui suo testimonio alium morti falso addixit, possit cum vitæ propriæ periculo seipsum retrahere: immo & ad id teneatur, iuxta Sotum loco paulo ante citato atque alios quos refert & sequitur Perrus à Navar. in *sepe memorato cap. 3. num. 251.* perinde ac is qui rem alterius furatus est teneatur omnino, etiam cum proprio damno rei familiaris, domino necessitatem alias patienti, illam restituere. Licet enim mihi plus teneatur quam proximo, quando omnia sunt paria: tamen quando ego sum efficax causa damni, conditio damnificati, *ut pote in mortis, potior est, quam mea, qui sum innocens.* Quia in re idem iudicium est de eo qui causa fuerit talis falsi testimonij ut idem à Navarra, in *seq. num. 253.* ha-

bet: quia parum refert an per tuum testimonium, an vero per inductionem alterius ad testimonium ferendum occidas proximum: cum reuera constet quod ita causa illi sit iniuste moriendum. At tamen si retractatio nihil esset profutura, non teneretur quis ad illam cum vitæ periculo. Sicut nec si quis per ignorantiam quandam, aut obliuionem inculpabilem falsum testimonium dixisset, ut idem ibid. *num. 254. addit. ex Caiet.* quia materialiter tantum dixit falsum (sicut is qui librum accipit nesciens esse alienum, materialiter tantum committit furtum) ideoque non obligatur ex iustitia in commodum subire ratione delicti. Hocque quod de falso teste dicitur, pari ratione dicendum est de Iudice qui innocentem damnauit.

Inferitur quinto, ex proposita doctrina, quod etsi communiter peccatum sit, se mortis periculo exponere (exemplo sunt illi quorum meminit Navar. in *cod. cap. 15. nu. 8.* qui ne timidi habeantur per nimiam audaciam se exponunt itemque funambuli ac duellantes) in multis tamen casibus id licere propter circumstantiam aliquam honestantem actum eum. Hac enim ratione ob publicam necessitatem milites exponentes se periculo belli, excusantur: prout notant à Vict. in *relect. De temperantia nu. nono, & in relect. De homicidio n. 32.* Medina in *quæst. ult. De ieiunio ad secundam variationem, Couar. in 1. var. resolut. cap. 2. nu. 10. vers. 9.* & Sotus *lib. 5. De iust. & iure quest. 1. art. 6. concl. 1.* Ratioque est quia bono publico postponenda est vita privati: sicut incolumitati torius, natura magistra, postponitur incolumitas patris. Item ob utilitatem publicam, ut notat à Victoria in *cit. nu. 32.* excusatur nauigatio in mari, etiamsi vix contingat non dari in ea magnum aliquid vitæ periculum. Excusantur etiam ij qui vitam corporalem pro corporali proximi vita prudenter exponunt periculo: prout docent à Victoria in *relect. De homicidio, num. 28.* Sotus in *cit. art. 6. concl. 3.* Pro quo facit illud 1. Ioan. 3. In hoc cognouimus charitatem Dei quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Id quod non ad solum proximum spiritale bonum spectare, sed etiam ad corporale satis indicant, quæ ibidem proxime sequuntur. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, &c. Facit etiam quod habet D. Paulus ad Ephes. cap. 5. Viri debent diligere uxores suas, sicut corpora sua.

An autem excusetur vxor si cum magno suo periculo assistat marito peste laboranti, quando hoc officium nullo modo profuturum est, neque facit alio præterit, quam ut pereunti marito adsit, & consolationem impendat. A Victoria quidem in *relect. De homicidio videtur honestare dicens in num. 31.* non audere eum condemnare: sed in *relect. De temperantia nu. 9. vers. 3.* eam plane excusat. Excusandum similiter esse coniugem reddentem coniugale debitum coniugi leproso petenti, si adsit periculum fornicationis, patet: quia is actus non est de se ad mortem ordinatus, quantumuis sit periculosus: tuncque circumstantia adest quæ illum honestat. Maius vero dubium est, an coniux ad id teneatur, quod tractandum est cum de matrimonio.

Addendum est, iuxta Navarra in *Enchir. cap. 15.* excusari eum qui agit illa, in quibus ordinarie periculum est mortis, sed ea circumspeditione, & moderatione vitatur, ut probabiliter evadere possit: nec videatur periculum adesse. Sic enim excusat in *num. 8.* funambulos, qui iis viribus, & agilitate corporis pollent, & sunt ita circumspediti in suis iocis exercendis, ut periculum verosimiliter abesse iudicetur. Item haurientes venenum sumpto statim efficaci antidoto, & in *seq. n. 9.* exercere mes tornea menta, habentia adiunctum mortis periculum, cum aduersus hoc adhibent sufficientis remedium. Item *nu. 13.* matrem, seu nutricem quæ noctu in lecto prope se infantulum collocat adhibita tanta diligentia aduersus periculum suffocandi ipsum, ut probabiliter credatur nullum adesse. Ac demum in *nu. 18.* eos qui tauros agitant cum ea moderatione & circumspeditione ut nullum sit in eo periculum mortis, aut mutilationis. Veruntamen quia talia periculosa sunt natura sua; neque per moderationem peti-

culum omnino tollitur, ita ut nonnunquam inde mors, aut mutilatio contingat, non videntur consulenda, nisi bonum commune exigat: ut contingere potest quoad torneamenta: quoad taurorum autem agitationem vix: & quoad ambulationem super funem, nunquam.

48. Inferitur sexto, qualiter iudicandum sit de abstinentiis, aliisque id genus, quibus vita breuiatur, An liceant necne? Nam loquendo absolute tenenda est pars negatiua: ut tenent Franc. à Vict. in relect. De temper. qua. vlt. & Couar. 2. 2. quest. 147. art. 1. & Medina in Cod. De ieiunio, quest. vlt. extendendaque est non solum ad casum in quouis ex intentione, siue ut cito moriatur, id facit: sed etiam ad eum in quo non intendit quis aliquid eiusmodi: aduertit tamen vitam suam notabiliter inde breuiari. Id quod Nauar. in Enebir. cap. 15. num. 12. annotans, vult in tali casu mortale committi, nisi bona fides excuset: ut censetur cum etiam si quis tale quid aduertat, nihilominus existimat se benefacere: exstimatione scilicet, quam purget ignorantia probabilis; adeoque sufficiens ad agentem excusandum à peccato saltem mortali.

Cæterum si quis aduertat se ex abstinentia damnum vitæ capere, non tamen notabile: tunc peccat solum venialiter ex Caiet. loco cit. quia leue nocumentum constituit tantum peccatum veniale, idque adhuc, quando aduertit se virtutis abstinentiæ limites excedere: nam alias ne quidem veniale committeret: propterea quod intra abstinentiæ limites cadit vitam ex bono sine aliquantulum breuiare per exiguum nocumentum: prout tum rationibus, tum patrum autoritatibus. & exemplis ostendit Medina in cit. quest. vlt. Qua de re videri potest Petrus à Nauar. in lib. De relict. cap. 3. nu. 85. & aliis quod sequentibus.

49. Iam licet nulli omnino fas sit interimere se abstinentendo à cibo; possit tamen in ægroto tanta esse animi deiectio, & appetitiuæ virtutis conseruatio, ut non possit nisi cum summo labore & cruciatu cibum sumere, eaque de causa (quia tunc impossibilitas quadam interuenire censetur) talis excusandus est saltem à mortali: præsertim quando exigua, aut etiam nulla fuerit spes vitæ. Ita docet Franciscus à Victoria, in relect. De temperantia nu. 1. Similiter concedendum est non teneri quem per alimenta vitam quantum potest prolongare. Nec enim tenetur vti cibis optimis, & delicatissimis, quamuis sint salubriores; ex eod. à Vict. in sequ. n. 11. & de homicidio, nu. 34. Itemque ex Couar. lib. 1. var. resolut. cap. 2. nu. 10. in principio. Ratio autem horum est, quod Deus non iniunxerit nobis, ut vique adeo solliciti essemus de vita. Sufficiet igitur communibus vti alimentis, nec oportebit carne potius vti, quam piscibus, vel ouis: & potu vini potius quam aquæ, etiam si medicus id consulat, nisi forte ad id cogat agritudo, cuius causa acquiescendum est consilio medicorum, & ideo abstinentum ab iis qua illi iudicarent nociua; non secus ac sani debent non modo à venenosis, sed etiam ab aliis noxiis cibis se præseruare. Que doctrina est Franc. à Victoria in cit. num. 34. Ex qua intellegitur, quod si alicui etiam nocenti præciperet Iudex, ut per se sumeret potum venenatum, illi obediendo tali iniusto præcepto, tanquam occidens seipsum grauiter delinquat, iuxta Sorum in 5. De iust. & iure quest. 6. art. 4. in fine. Confirmatur vero, quia talis actus est de genere eorum qui directe immediateque tendunt ad mortem; quo fit ut nulli inquam licere possit. Et si concedendum videatur multos bona fide aliquid eiusmodi facientes, excusari à peccato per ignorantiam.

Dubia aliquot, De eadem conseruatione vitæ propria.

50. Occurrunt hic nonnulla dubia. PRIMVM EST, An qui vorum emisit abstinentiæ perpetuo à carnibus possit illis vesci, cum id ipsi necessarium est ad vitæ conseruationem. Cui satis fit sequentibus propositionibus. Prima est: quod talis, si nullus sit alius cibus qui sumi possit, teneatur carnem comedere. Hæc est Franc. à Vict. in relect. De temper. n. 10. & Medina De ieiunio quest. vlt. ad. 4. rationem. Et probatur: quia tunc non comedere est in effectu se occidere. Secunda est: quod si extrema sit necessitas vescendi carnibus ad vitam conseruandam, etiam alij cibi suppetant, talis quoque possit illis vesci. Ratio est, quia

vorum non censetur pro tali casu emissum: Nam pro regula habetur, inquit loco cit. Medina, id quod impediret voti obligationem, si tempore emissionis adesset, id ipsum post emissionem superueniens, tollit obligationem eiusdem. Extrema autem necessitas impediret, utpote reddens illud incautum, & ideo illicitum: adeo ut semper in eo loci habeat exceptio extremæ necessitatis, etiam si non exprimitur. Attamen quando ex tali esu oritur esset graue scandalum ut in ordine Carthusiensis quia censetur inde labefactari disciplinæ austeritas; abstinentia ab eod. esu iudicaretur permessa: propterea quod in tali casu non comedere carnes, actus est secundum generis: seu de illorum numero qui indirecte tantum ad mortem tendunt. Namque illud quod non comedendi mortem tunc adfert proxime, non est eiusmodi abstinentia, sed praua corporis & humorum dispositio: quo fit iuxta supradicta, possit eadem abstinentia coonestari, licitaque reddi ex causa iusta.

Tertia propositio est: Quod si iudicio medicorum omnes alij cibi sint nociui infirmo habenti memoratum votum, & hoc carnes sint ei profuturæ, tunc ille tenetur carnes sumere. Hæc probatur: quia ipse non potest absolute non comedere, cum id ad mortem directe tendat: neque licet ei edere quæ iudicio medicorum sunt ipsi nociua, ut antea dictum est. Si ergo omnia præter carnes nociua sint ipsi, tenebitur illis vesci, pro vitæ suæ conseruatione.

51. SECUNDOVM DVBIVM. An si nihil aliud habeas quod comedas præter cibum veitum, sit tunc tibi licitum eo vesci. Ad hoc respondendum est affirmatiue: quia intentio legislatoris talem cibum vereratis, non fuit, ut cum tanto damno, sua lex adstringeret. Vnde David in necessitate constitutus ex hb. 1. Reg. 2. 1. panes propositionis comedit sine peccato, ut constat ex cap. 12. Diui Mart. Similiter in Quadrages. carnes, & alia tunc veita, licite sumi possunt in esum: immo necessario sumenda sunt, si dehit cibis alius necessarius ad vitæ conseruationem.

52. TERTIVM DVBIVM. An si quis tantum habeat carnes humanas quibus vesci queat, teneatur illis vesci ad vitam conseruandam. Ad hoc respondendum est negatiue: quia contra præceptum iuris nature est talibus vesci, prout bene explicat Caiet. 2. 2. qu. 148. art. 2. ad 2. argument. Martini: quia in re nos immorari non est necesse. Quæritiam probabile est, illicitum esse in extrema necessitate vti eis in cibum: quod à Vict. in relect. De temperantia, num. 6. probat ex eo, quod semper habitum sit tanquam immane, quod aliqui in obsidione vti sint tali alimento. Quamquam loco cit. Caiet. & Abulen. 4. Reg. cap. 6. (referente ibidem à Victoria) putant id per accidens licitum esse: nimirum quando non est nocumentum proximi, ut quando est caro hominis iuste occisi, & tam apud comedentem, quam apud alios, necessitas vrgens operit immanitatem.

QUARTVM DVBIVM. An si medicus præcipiat alicui ut quotannis pharmacum sumat ad euitandam mortem, is teneatur sumere. Respondendum est: quod si mortaliter certus sit, sumpro pharmaco se sanitate recepturum, & alioqui moriturum, nec vlla sit causa quæ coonestet actum non sumendi: mortaliter delinquere nisi sumat. Id quod à Vict. in relect. De temper. nu. 1. ex eo probat, quod mortale esset tale pharmacum denegare proximo in tali necessitate constituto. Quare erit & denegare sibi ipsi: præsertim cum ad necessitatem vitæ, corporalis medicina instituta sit à natura, seu creata à Deo, ex cap. 38. Ecclesiastici. Verum si ad vitam solummodo prolongandam spectet medici consilium, de sumendis quotannis pharmacis, non tenetur quis ei stare: ut expressit à Vict. in ead. relect. quest. vlt. prop. 3. sicut nec tenetur patrio solo relicto migrare in alium locum, ubi felicius sit aura: ut idem etiam expressit in relect. De homicidio, nu. 33. Nec item, ut idem in sequenti nu. 35. habet, tenetur dare totum patrimonium pro remedio seruandi vitam. Et ratio esse potest, quod non videatur credibile Deum velle ut cum tanto dispendio quis propriam vitam conseruet. Vnde approbandum quoque est, quod Sorus in lib. 5. De iust. & iure quest. 2. art. 1. concl. 3. indicat, excusari à peccato eum qui velit potius mortem pati, quam permittere cum maximo dolore pedem sibi secari. Cui affine est quod idem in eod. lib. quest. 10.

articulo secundo, sub finem, habet hominem non teneri cum tanto cruciatu quantum est reorum, qui à ludicibus torquentur, vitam suam feruare: sed breuiorem mortem sibi permittere posse.

De mutilatione sui ipsius appendix ad antecedentia.

53. **H**is quæ fufius de occisione sui ipsius tractata sunt hæcenus, paucis ob rerum connexionem, illud de mutilatione addendum est: quod ut nulli fas est seipsum occidere, ita nec se parte aliqua mutilare: quod pater ex cap. 4. & aliquid sequentibus dist. 55. Ratio que est, quam post D. Thom. 2. 2. quest. 65. art. 1. Sotus habet lib. 5. De iust. & iure, quest. 2. art. 1. quia vita totius constat ex membrorum integritate. Quare sicut homicidium nulli est licitum: ita nec mutilatio, nisi bonum totius corporis exigat: sicut contingit, tum quando membrum ita male affectum est, ut sit periculum ne toti corpori extremam adferat perniciem, ut quando putridum est, aut veneno infectum, tum quando alias ea necessaria est ad euadendum præfens mortis periculum: ut cum quis ab incendio quo corripitur locus in quo est, aliter euadere non potest quam manum qua tenetur ligatus, abscindendo (quod exemplum est Soti) aut quin salter per fenestram, quantumuis prouideat sibi ex saltu frangendum esse crus, aut brachium.

Non licet vero abscindere sibi aliquid membrum ad euitandum peccatum: ut D. Tho. 2. 2. quest. 65. art. 1. ad 3. ex Diuo Chrysostomo, notat. Quod etiam patet ex citato cap. 4. & sequentibus. Ratio que est, quia peccatum potest semper alio modo vitari; nempe libera voluntate cum diuinæ gratiæ auxilio. Nec vquam membra adferunt animæ perniciem (alioquin enim Deus præue naturam institueret, quod dicere blasphemia est) sed malitia & negligentia libera voluntatis. Si obiciamus illud Marth. quarto. Si oculus tuus scan dalizet te, erue eum, &c.] Sotus in fine cit. art. 1. respondet id esse intelligendum per hyperboleam, qua moraliter significetur quæuis peccatorum occasiones esse amputandas.

54. Porro sicut non debet homo membrum vllum, ut nec vitam sibi auferre: ita debet membra, ut & vitam suam, conseruare tanquam à Deo constitutus, ut vitæ, sic & membrorum suorum cultos. Quamquam quatuor sunt casus in quibus non tenetur quis ad sui conseruationem. Primus est, quando est reus mortis, & ad mortem rapitur à ministris iustitiæ. Immo grauius peccat eis resistens, iuxta illud ad Rom. 13. Qui potestati resistunt, ipsi damnationem acquirunt.]

Secundus casus: quando contra id ipsum quod ad est periculum mortis, remedium adhibetur sufficiens: quæ ratione illi excusantur, qui cum præfens ac certum remedium habeant, ad ostendendum ipsum efficax esse contra aliquod venenum, sumunt id ipsum venenum. De hoc casu Nauar. in Enchir. cap. 15. num. 8. ver. 8. & post eum Petr. à Nauar. lib. 2. de restit. cap. 3. nu. 82. & 83. Ad quem requirunt primo, ut tale remedium sit de consilio insignium medicorum, iuxta præcepta medicinæ ab homine legali compositum: secundo, ut periculo factio in bruto animali, vitæ eius comprobata sit: tertio, ut tam qui dat quam qui sumit venenum, credat remedium esse antecedente modo compositum, nec vllum subesse mortis aut alterius corporalis damni notabile periculum. Quæ cum difficile sit explorata habere, ideo curandum est talem experientiam in bruto fieri non in homine.

55. Tertius casus est, quando remedium adhibendum ad conseruandam sanitatem, est ingentis pretij, aut ipsum est valde difficile, iuxta antecedentia in responsione ad quartum dubium. Quartus est, quando causa rationabilis ad est ear debet quis exponere se mortis aut mutilationis periculo: ut in iusto bello aut ad iustitiam sui, aut alterius defensionem, iuxta post dicenda. Cæterum hic sumimus mutilationem & membrum generaliter: sub illa comprehendentes non tantum abscissionem membri, sed etiam debilitationem, qua alicui debilitatum est membrum absq; abscissione, ut suam functionem exercere non possit. Sub membro autem comprehendentes corporis partes etiam minores, ut digitum aut articulum digiti.

CAPVT V.

In quo explicatur, an licitum sit ob propriam defensionem occidere alium.

SVMMARIVM.

- 56 Ob vitæ propriæ defensionem licitum est occidere aggressorem
- 57 Quatuor conditiones ad id requisite, & quando liceat prouenire aggressorem in occidendo.
- 58 An obligatorium sit occidere aggressorem, cum ad defensionem sui, id necessarium est.
- 59 Is etiam qui se in vitæ discrimen coniecit sua culpa, potest vi iure defensionis cum moderatione inculpate iudicari.
- 60 Quomodo liceat occidere ad defensionem sui honoris.
- 61 Explicatio difficultatis vtrum liceat insequi eum qui honorem læsit, ut percutiatur cum id necessarium videtur ad tale damnum resarciendum.
- 62 Quo modo tale quid possit homo militaris.
- 63 Difficultas, an occidere liceat ad defensionem vtram propriam.
- 64 Id licet non solum cum defensio fuerit coniuncta cum periculo propriæ vitæ, sed etiam sine eo.
- 65 Solutio eorum que obiciuntur in contrarium.
- 66 Furem fugientem rebus tuis onustum insequi licet, & occidere, si nulla alia via res ipsa possint recuperari.
- 67 In istiusmodi difficultate, par ratio est Clericorum ac laicorum.

In re proposita est difficultas. 1. An tale quid sit licitum ob defensionem vitæ propriæ. 2. An ob defensionem proprii honoris. 3. An ob defensionem propriarum rerum: de quibus sigillatim dicendum est.

Prima difficultas, quæ ad defensionem vitæ propriæ.

56. **D**E prima igitur difficultate, quod licitum sit ob vitæ defensionem occidere aggressorem, sententia est D. Thomæ 2. 2. quest. 54. art. 7. Caiet. & aliorum interpretum illius, Soti in 5. De iust. & iure, quest. 1. art. 8. Nauar. in Enchir. cap. 15. num. 2. Couar. ad Clemen. vnicam. De homicidio 3. part. §. vnicum num. 1. alios plures in eandem sententiam citantis: quam esse communem ait Petr. à Nauar. lib. 2. de restit. cap. 3. num. 332. Probatum vero: quia lex naturalis vnicuique facit potestatem seipsum defendendi ab aggressore: ex lege ut vim, ff. de iust. & iure, & ex eo, quod ex illo, adeo naturale sit cuique rei, ut in id quod sibi nocet, statim insulet. Sicque in cap. lus naturale distinct. 1. inter ea quæ sunt iuris naturalis, tanquam facta instinctu naturæ, ponitur violentiæ per vim repulsi. Accedit ratio: quia in eiusmodi contentione homo plus tenetur prouidere vitæ suæ quam alienæ: quia semper incumbit illi cura prouidendi salutis vitæ propriæ: prouidendi vero salutis vitæ alienæ, non item: præsertim proposito casu in quo alter coniciens se ex mera malitia in salutis discrimen, non est in necessitate: sed in voluntaria iniquitate: atque seipso neglecto, tunc alij consilere, occasio esset nefariis hominibus inuadendi viros bonos: dum nimirum illi certi essent se ab his minime occidendos. Qualem occasionem arripuisse videntur Machabæorum hostes, ex lib. 1. historia ipsorum cap. 2. Idem confirmari potest per cap. 3. sententia excommunicationis §. Si vero, & per Clemen. vnicam De homicidio. Illic enim dicitur quod vim vi repellere omnia iura permittant: hic vero ab irregularitate ex homicidio excusatur is, qui non valens mortem aliter vitare, inuasorem suum occidit, aut mutilat.

Illud autem D. Pauli ad Rom. 12. Non vos defendentes charissimi, sed date locum iræ intelligendum est de defensione quæ fit cum iure vindictæ, ex glossa interlineari, quam D. Thomas sequitur in cit. art. 7. ad 5. Cuiusmodi defensionem illicitam esse non negamus. Immo vero etiam si concedamus, quod possit quis absq; peccato mortem aggressoris sumere tanquam medium defensionis,

seu

seu, quod idem est, possit se defendendo habere animum occidendi aggressorem (prout docent Sotus loco cit. Nauar. in Enchr. cap. 15. nu. 2. Molina de iustitia & iure tomo 4. tract. 3. disput. 11.) quia se pe fieri nequit, vt te defendas, nisi inuafori vulnus lethale infligas. Negamus tamen cum Caiet. in verbo Homicidium, licitum esse sic voluntate ferri in homicidium vt in eo sistas principaliter, sicut contingit cum quis ideo defendit se vt occidat, vel cum non est contentus defensione, nisi occidat. In foro enim conscientia occidere tunc licitum est tantummodo per accidens, id est, ideo tantum, quod ne queat quis se defendere quin inuaforem occidat. Per se enim intendere seu absolute desiderare vt inuaforem moriatur, non est necessarium ad sui defensionem, sicut est vt concidat viribus, sicque non lædat amplius: quod curando, si necesse fuerit, mors inferri potest.

Conditiones requiritæ vt occisio hominis, ad defensionem suis facta, censetur licita.

57.

Porro vt hominis occisio facta in defensionem propriam censetur licita, quatuor conditiones requiruntur. Prima, vt vis inferatur, quam secundum omnes leges licet vi repellere, ex cap. Significasti 2. De homic. & cap. Si vero 1. De sententia excommunic. Secunda, vt occisio fiat ad propriam defensionem, & iniuriæ propulsationem: ad quam, vt iam ante attigimus, natura vnicuique facit potestatem. Tertia, vt occasio fiat in ipso actu defensionis, ex cit. cap. Significasti: ex quo habetur illam debere fieri cum moderacione inculpatæ tutelæ, non ad firmendam vindictam, sed ad iniuriam propulsandam: siue, quod idem est, ad se defendendum aduersus iniuste inuadentem, aut accedentem ad inuadendum.

Circa quam conditionem, notandum est primo, mihi non licere quidem, quamdiu res dubia est, occidere eum à quo mortem iniustam mihi parari suspicor, etiamsi vehementia appareant indicia, quod ita res habeat: quia illum de quo dubitatur an innocens sit, non licet tanquam nocentem occidere: nihilominus tamen id non impedit, prout notatum est à Molina in sequent. disput. 12. quominus si quis faceret aliquid vnde mors meritisime timeretur, admoneri posset vt ab eo desisteret: significando iuste timeri de illius sinistra intentione; sique admonitus nollet desistere, neque vellet reddere sufficientem rationem eorum quæ faceret ad pacandos timentium animos, occidi posset tanquam iniustus aggressor si constaret tale periculum mortis ab eo imminere, quod alia ratione vitari, nequeat. Id enim damnium, imputandum est recusanti facere quod debuit; non autem inferenti, qui non tenetur expectare donec interficiatur; sed potest vnica quæ se offert iusta defensione, præcauere ne damnium quod ex illo timeretur, eueniat. Quia tamen in re tanquam abusus obnoxia, procedendum est cum maxima circumspicione, maturoque consilio.

Notandum est secundo, ex Nauar. in cit. num. 2. Eum censeri inuaforem in negotio de quo agimus, qui decernit occidere alium cui nullum aliud est effugium euadendi mortem quam illum præuenire occidendo. Pro quo facit Clemens. vnica De homicidio; per quam licet occidere inuaforem quando nulla alia suppetit via euadendi mortem ab ipso intentatam. Facit etiam, quod non idcirco fas sit mihi inuaforem occidere, quod aggrediatur me interficere: sed quod sua aggressione me iniuste ita constituat in discrimine vitæ, vt nulla pateat mihi alia via ad me erudendum ab eo periculo, quam illius interfectio. Sic ergo fit, inquit Molina in sine citata disput. 12. vt si solo decreto, aut quauis alia ratione vitam alterius iniuste ponat quis in discrimine, à quo erui non possit nisi illum interficiendo, licite interfici possit.

Notandum est tertio, perinde esse in re proposita siue quis alium occidere tentet armis, vt ense vel catapultæ: siue veneno, siue opere, vt percussione siue verbis, vt falso testimonio: & siue per se immediate, siue per alios, vt per sicarios. Nihil enim refert quo ex talibus modis insidietur quis vitæ alienæ, ad eam efficaciter auferendam. Ex quibus intelligitur, quod si accedas catapultam dispo-

surus ad me occidendum, nec possim aliter mortem euadere, nisi præueniam occidendo te, posse me præuenire: quia erit defensio vitæ cum moderacione inculpatæ tutelæ. Similiter si nondum accedis quidem, tamen iam es ad occidendum instructus, meque sic conclusum obsessumque tenes, vt non possim euadere nisi de occidendo præueniam. Exemplum in sine citati num. 2. Nauar. ponit de vxore, quæ certo scit maritum sub cervicali pugione condidisse ad ipsam dormientem occidendam, nec fugere potest, ianua clausa clauæ. Item si famulos voces ad me occidendum, nec aliter saluus esse possum quam te occidendo, possum occidere. Ob parem rationem si malefica signis suis magicis per dæmonem me infestet, possum iure defensionis eam verberibus cogere vt ab iniuria cesset, dummodo mihi certo constet eam esse mei mali auctorem, & ea petatur sine nouo maleficio posse tollere illud quo me infestat vtens dæmone administro. De qua re Thomas Sanchez in opere moral. lib. 2. cap. 41. num. 24.

Ad hæc si parasti mihi venenum, illud possum aliqua industria in te conuertere, si non sit alia ratio euadendi mortem, quam mihi intentas. Denique si eas ad ferendum contra me falsum testimonium, ex quo accepturus sum mortis sententiam; nec alia est ratio effugij: licitum est mihi te occidere, tanquam aliquo occisurum me: cum nihil referat in tali re, an tuo vel alieno, puta carnificis, gladio me occidas. De quo plenius à Nauar. lib. 2. de restit. cap. 3. num. 352. & aliquot sequentibus. Quoad hoc autem & alia huiusmodi, in praxi habenda est ratio cautelæ proponendæ in sequent. num. 63. vers. Cæterum.

Quarta conditio est, vt occisio fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ ex cit. cap. significasti, & ex cap. Olim 1. De restit. spoliar. sicut censetur fieri, si quis tunc solus occidat, cum id ad defensionem quam intendit, fuerit necessarium secundum regulas prudentiæ: seu cum probabilis coniectura est, nullum aliud esse propriæ mortis effugium; prout habet Petrus à Nauar. in præced. num. 34. 4. Vnde inferitur, quod si aggressor sentiens se viribus inferiorem, fugiat; ille qui iniuriam patitur non possit eum insequi, vt occidat: quia talis occisio non esset propulsatio iniuriæ, sed vindicta. Inferitur etiam quod cum quis potest leui percussione defendere se ab aggressore, non possit licite eum occidere. Vide Sylu. in verbo bellum 2. quest. 1. Locum habent autem hæc tenus dicta etiam si aggressor fuerit innocens, id est, puer vel dormiens, auratus, nisi sit minister iustitiæ excquens sententiam latam secundum allegata & probata, prout addit idem Nauar. in eod. cap. 3. num. 34. 7.

Quæret aliquis. An cum licitum est occidere aggressorem in propriam defensionem, teneatur id facere; an vero debeamus mortem pati potius quam inuaforem interficere. Cui respondendum est cum Soto in 5. de iust. & iure quest. 1. art. 8. post medium, & Molina de iust. item & iure tomo 4. tract. 3. disput. 14. Quod si aggressor sit rex vel dux, vel alia denique persona, quæ reipublicæ valde necessaria, & inualus persona sit cuius vita ad bonum commune parum aut nihil referat: iste ex charitate tenetur se non defendere, si nequit aliter id facere quam ralem inuaforem interficiendo: quia ex ordine charitatis bonum commune preferendum est priuato. Si vero inuausus, persona sit reipub. valde necessaria, & inuafor vilis, aut nebulo, illum sub mortali teneri se defendere, etiamsi id facere nequeat nisi hunc interficiendo. In reliquis autem mediis casibus, inuasum ita ius habere defendendi se contra quemcunque aggressorem iniustum; prout bene declarat Sylu. in verbo Bellum 2. quest. 5. vt nihilominus sit ei liberum, ex charitate qua pro inimicis vita poni potest, eiusmodi iuri renunciare, exemplo Christi ac Sanctorum Apostolorum & Martyrum: nisi quod forte putans quis se inquinatum esse mortali peccato, valde timeret se damnandum iri, si tunc occidatur, debeat quantum potest se tueri: cum plus debeat diligere animam suam, quam proximi.

Querere adhuc potest quis, An proposita excusatio locum habeat in eo qui dando operam rei illicitæ coniecit seipsum in illud discrimen, vt nequeat mortem aliter euadere

dere

dere quam occidendo aggressorem suum: vt cum re-
perus in adulterio non potest matris manus aliter euadere
quam occidendo ipsum. Ad quod negatiue responden-
dum esse Nauar. in Enchir. cap. 15. num. 7. indicat: eo quod
talis cenferi possit homicidia, tanquam is qui constituit se
in necessitate, quam præcauere potuit: iureque se defen-
dendi priuatus est eo nomine, quod illicitè immiscuerit
se negotio, propter quod manus alterius nequit euadere
sine sua, aut illius morte. Sed oppositum est tenendum
cum Soto lib. 5. de iustitia, & iure quæst. 1. art. 9. circa medium:
qui asserit Clericum cui aliquid huiusmodi contingeret,
non incidere in irregularitatem, eo quod in tali casu esset
immunis à peccato homicidij iuxta Clement. vnicam De
homicidio, quamuis non esset immunis à peccato adul-
terij. Quod idem ex Syluest. verbo Homicidium 3. quæst.
4. vers. 3. refert & approbat Petrus à Nauarra lib. 2. de restit.
cap. 3. nu. 362. hac ratione: quod cum talis iuste se defendat,
& alter illicite illum inuadat (maritus enim peccat in eo
casu, autoritate propria occidens adulterum, vt diximus
in posteriori parte 2. cap.) potest tantam iniuriam quacum-
que via repellere, atque adeo aggressorem occidendo, si
nulla alia suppetat. Quæ sententia vt non minus proba-
bilis, atque mitior tenei potest in praxi. Immo simplici-
ter tenendam esse contendit Molina de iustitia & iure in
citato tract. 3. disput. 15. Nec obstat ratio in contrarium:
quia ius defendendi vitam suam contra iniuriam inuaso-
rem, perpetuum est; vt & perpetuus est naturalis insti-
tus agendi secundum illud. Nec etiam obstat, quod iux-
ta cap. Dilectus cap. Ex litteris & cap. Ioannes, De ho-
micidio: irregularitas tanquam homicidij poena, incur-
ratur quando præter intentionem occiditur aliquis va-
cando rei illicitæ. Nam, vt memorati authores notant, id
intelligendum est de re quæ ideo illicita est, quod ex se
sit ita periculosa, vt mors plerumque ex ea sequatur: cu-
iusmodi non est adulterium.

Secunda difficultas quoad defensionem honoris.

60. **D**E secunda difficultate: quod pro defensione honoris
si sit notabilis momenti, licitum sit, debito modera-
mine seruato, occidere aggressorem, eumve qui illum au-
fert, sentiunt Sotus in præced. art. 8. vers. finem, & Nauar.
in Enchir. cap. 15. nu. 3. ac Syluest. in verbo Homicidium
1. quæst. 2. vers. 5. quos sequitur Petrus à Nauarra in lib. 2. de
restit. cap. 3. num. 370. Ratio vero est: quia si, vt ostenditur
in explicatione sequentis difficultatis, tale quid licet ad defen-
sionem rerum propriarum, quæ bona sunt inferiora hono-
re, iuxta illud Prouerb. 22. Melius est nomen bonum
quam diuitiæ multæ: multo magis licebit ad defensionem
proprij honoris seu depulsiōnem contumeliæ, quando
nulla alia ratio suppetit. Et confirmatur qui daretur
alioqui licentia improbis, optimos quoque vexandi
contumeliis, quæ acerbiores sunt magisque mordent
animos, quam damna rei familiaris.

Atque hinc est, quod si prudentum atque birrio notabi-
lis ignominia sit alicui laico, aggressorem fugere, ille
possit non fugere, & hunc sine peccato dummodo id fiat
tantum animo compescendi ipsum, non autem liuore
vindictæ, occidere cum fuerit necessarium ad sui defen-
sionem, prout habetur ex Panormit. ad cap. Olim 1. Dere-
stitur. spliat. num. 17. & communem sententiam esse ex Ia-
sone, & Decio ad legem. Vt vim, ff. de iustitia & iure
Coutar. refert ad Clement. vnicam De Homicidio 3. par.
§. vnicum num. 4. Quam cum eodem, Petrus à Nauarra in
sequen. num. 372. & 373. merito existimat non procedere
quoad defensionem honoris, qui ad bonos mores mini-
me pertinet, nec est reipubl. vtilis nec religioni Catholicæ
commodus. Quando quidem æqua non est, immo ini-
qua est vitæ cum tali honore commutatio. Neque vero
vt Petrus ipse à Nauarra. consequenter addit, refert an quis
honorem auferre molitur armis, an lingua & detractio-
ne. Adde & an baculo vel alapa: an vero contumeliosus
aliquibus signis.

Monachi autem Sacerdotes, & alij Ecclesiastici quia
fugiendo, honorem non amittunt (laus enim ipsorum
non est in armis & audacia, sed in pietate & humilitate)

tenentur omnino fugere, vt habet idem à Nauarra, ibidem
num. 389. alijs citatis post Couarr. in eod. num. 4. Qui &
admonet id intelligendum esse dummodo fuga non sit
periculosa; vt si ea propriæ mortis periculum induceret,
eo quod aggressor fugientem occisurus, in ster à reigo, ca-
piens ex fuga audaciam animi, & maiorem: tunc enim
ex Felino ad cap. Suscepimus. De homicidio, & ex alijs quo-
rum ibidem ipse quoque Couarr. meminit, tales possunt
non fugere, & occidere aggressorem, si nequeant aliter
manus illius euadere.

Atque ex hac proposito difficultatis explicatione pos-
test obiter deduci: dicendum esse eadem ratione; quod
virgo licite possit occidere volentem se opprimere, cum
nequit aliter tale dedecus cum periculo peccandi con-
iunctum vitare: prout dicunt Syluest. Homicidium 1. quæst.
5. & Caiet. 2. 2. quæst. 64. art. in fine. Quod tamen ex Nauarra.
in Enchir. cap. 15. num. 5. secundum communem senten-
tiam non procedit; quando virgo castitatem suam saluo
omni honore suo, defendere potest fugiendo, vel vociferando,
vel alio modo quam occidendo. Aduerte autem
cum cum Petro à Nauarra. in eodem cap. 3. num. 393. &
394. id quod in hac re dicitur de virgine, posse dici pariter
de quacumque honesta muliere. Item quod dicitur de
muliere dici posse etiam de quocumque quem ea in suum
auxilium vocauerit, nempe licere ipsi inuaso-rem castitatis
occidere, cum necessarium plane fuerit ad illius defen-
sionem. Aduerte quoque ista omnia accipi debere cum
ea moderatione quæ habetur in sequent. num. 63. vers.
Cæterum.

Difficultas præcedenti annexa vtrum alicui ad defensionem ho-
noris liceat insequi eum, à quo laesus est vt percutitur,
cum id requiri videatur ad reparationem eius-
modi lesionis.

61. **E**dem autem proposito difficultati annexa est alia
maior, An videlicet sit licitum propter defensionem
honoris, insequi eum qui iniuste vulnerauit, sed iam dif-
fedit, atque ipsum similiter vulnerare aut etiam occide-
re, si id ad seruandum honorem sit necessarium. Qua in
re certum est primo, quod eum qui iam destitit, vel dif-
fedit, non liceat insequi ob illam corporis iniuriam, seu
quia vulnerauit, quoniam id vindicta est potius, quam
repulsiō iniuriæ, prout glossa habet, 24. quæst. 1. in initio
ad verbum propulsandam. Certum est secundo, quod nec
liceat fugientem qui vulnerauit insequi prædicta ratio-
ne, quando potest honor recuperari per Iudicis officium,
aut aliam iustam viam, vt per veniæ postulationem, aut
aliam humilationem. Certum est tertio, quod non liceat
ad hoc insequi vt reddatur malum pro malo.

Quæstio est igitur, An viro militari liceat insequi eum
à quo vulneratus est, quando reputatur illi esse ignomi-
niosum ita vulnerari. Hanc citatis pro vtraque parte au-
thoribus Petr. à Nauarra. plenius tractat in eodem cap. 3. nu.
378. ad 390. Pars autem affirmans, licitum inquam esse,
quam ille sequitur, ex eo confirmari solet: quod liceat
incontinenti insequi illum qui auferit res temporales, ac
percutere si hæc aliter salua esse nequeunt. Ergo pariter
eum qui violato honore alteris fugit, licebit insequi ac
percutere, si honor ipse aliter nequeat seruari. Et confir-
matur: quia magna licentia alioqui improbis esset, con-
tumeliam in quemvis ingerendi (quod malum pluri-
æstimatur quam multe pecuniæ iactura) si sola fuga &
cessatione, statim tuti essent. Quam rationem futilem esse
censet quidem Sotus in 5. de iust. & iure quæst. 1. art. 8. sed
rei veritas facis parebit, si notemus rationem qua vindicta
& defensio inter se distinguuntur, esse quod vindica-
re proprie sit velle reddere malum pro malo, quod illi-
citurum est priuatæ personæ per illud ad Rom. 12. Nulli
malum pro malo reddentes] & illud Ecclesiastici 28. Qui
vindictam vult, à Domino inueniet vindictam: & pecca-
ta illius seruans seruabit] & demum illud quod habetur
ex cap. 6. D. Matthæi vers. 13. 14. & 15. & ex cap. 18. in
fine de condonandis offensis. Defendere autem se, est
aggressorem compescere, atque impedire damnum quod
iam imminet, vel sic illatum est, vt adhuc maneat in su-

spenso. Ista enim esse defensionis partes, manifestum est ex facto illius qui furantem res suas, vel auferre molientem impedit vel iam auferentem insequitur: ut enim illa impeditio, sic ista insecutione censetur res suas defendere, si quidem recuperari valeant. Quod addo quia si non valeant, & si insequatur eum qui damnum intulit non possum ob aliam causam id facere, quam ut reddam malum pro malo. Cum vero damnum illatum resarciri potest, eum qui intulit insequi licite possum: non quidem ut malum referam pro malo, sed ut mihi illatum resarcire curem: si quidem mihi ad id nulla alia ratio suppetat. Quod additur, quia si suppetaret, non daretur proposita insecutioni locus tanquam vindictiua.

63. Ac cum hæc ita sint, patet illud rationem defensionis, non vindictæ habere, quod homo militaris eum a quo vulneratus est insequatur, non quidem ut malum pro malo reddat, sed ut conferret honorem sibi ablatum, dummodo tamen id fiat in continenti, cum res adhuc est in suspensio, non autem postquam is qui abstulit, domum se iam recepit, vel alia negotia gerit, iuxta dicenda in explanatione sequentis difficultatis de latrone qui rem alienam, ablatam iam quiete domi habet: vtriusque enim par est ratio, ut bene monet Petrus à Nauarr. in eod. cap. 387. Adde consequenter, quod est obseruatione dignum, eum qui iuste percutitur in talibus casibus, non habere ius resistendi: quia daretur alioqui bellum ex vtraque parte iustum seclusa ignorantia: non debere tamen sinere se occidi, sed petendo veniam, vel aliter satisfacere. Quod si faciat, nec alter cessare velit, iniuste inuadetur, & licet poterit inuasorem offendendo, se defendere. Quod autem Sotus obiicit non asportari honorem, sicut asportantur res quæ in insecutione recuperantur, parui momenti est. Nam etsi eæ non adspontantur à fure, qui illas abiecit in flumen, posset tamen damnum passus, talem non minus, quam de facto asportantem insequi, ut tantumdem restituere cogat. De qua re idem Petrus à Nauarr. in eod. cap. 3. num. 384. & quatuor sequentibus.

Cæterum quidquid sit in speculatione, non videtur in praxi permitrenda facile eiusmodi insecutio ob periculum odij, vindictæ, excessus, pugnarum, & cædium in reip. perniciosam: quam semper vitare oportet in vsu defensionis: iuxta illud quod recta ratio dicit, bonum commune esse priuato anteferendum. Ex quo fundamento soluitur difficultas, quam idem à Nauarr. mouet in præced. num. 375. Num si detractor meam honestam famam denigrare nitatur, nec possum illud notabile damnum famæ alia ratione auertere, quam interficiendo ipsum occulte: idue licite possum. Nam quamuis in speculatione pars affirmans non careat omni probabilitate: in praxi tamen negans est sequenda: quia in iure defensionis, semper considerandum est, ne vsus illius vergat in reip. perniciosam, nec dubium est quin sequendo affirmantem, præbeatur occasio multis cædibus occultis, cum magna reip. perturbatione. Accedit quod si infamia iam sit illata, ea non extinguatur per mortem infamantis: si inferenda sit, plerumque non satis constat, possitne alia ratione impediri, quam occasione infamaturæ, sicque non sit liberum eo genere defensionis vti.

Tertia difficultas, quoad defensionem rerum propriarum.

64. Quod pro defendendis rebus propriis non liceat occidere aggressorem, sententia est Abulensis ad cap. 5. D. Matth. quest. 110. & aliorum quos refert Petrus à Nauarr. in eod. cap. 3. num. 395. quia pro vita proximi seruanda, debemus bona temporalia exponere; iuxta cap. Paſce dist. 86. Ergo pro seruandis in se bonis, non est licitum vitam proximo adimere. Adde quod in cap. 2. & 3. De homicidio, non aliter admitti videatur homicidium ad rerum defensionem, quam cum vitæ propriæ defensio est simul coniuncta. Sed oppositam sententiam tenent Caiet. 2. 2. quest. 64. art. 7. Nauarr. in Enchir. cap. 15. nu. 2. Sotus in 5. de iustitia & iure quest. 1. art. 8. alique multi, quos refert Couarr. ad Clemen. vnicam De homicidio part. 3. §. vnic. num. 5. & sequuntur Petrus à Nauarr. loco cit. nu. 397.

aliquor que sequentibus, ac Molina de iustitia & iure tomo 4. tract. 3. disput. 16.

Pro explanatione vero duas statuemus conclusiones. Prior est, Quod si quis ad necessariam defensionem sui simul & rerum suarum seruato moderamine occidat aggressorem, occidat licite. Hæc probatur efficaciter ex cap. 2. De homicidio; & ex eo quod ante habitum est ad defensionem sui, licitum esse occidere aggressorem, quia alio qui occisus est. Inde enim aperte constat à fortiori, licitum esse occidere ad sui simul, & suarum rerum defensionem. Ex qua conclusione ab omnibus recepta, casuum particularium resolutionem deducit Couarr. in citat. num. 6.

Posterior conclusio est. Quod solis etiam rebus cum aliter defendi nequeunt, aggressor licite occidatur. Ad huius confirmationem facit, quod per cap. Olim 1. De restitut. spoliatorum, cuique licitum sit rerum suarum vsurpatores iniustos, statim ac innotuerint vi repellere: quodque moraliter loquendo talis repulsio aliquando contingat cum occisione. Facit quoque cap. Dilecto De sentent. excommunicacionis in 6. cuius verba sunt: Præterea cum omnes leges, omniaque iura vim vi repellere, cunctisque se se defendere permittant: licuit vtrique ipsi Decano, si prædictus Balliuus eum bonis suis mundanis iniuriöse spoliare, vel ea violenter occupare præsumpserit, contra illius violentiam, & iniuriam se tueri. Quæ verba satis indicat quod liceat vim iniuste illatam in rebus alia vi iuste arceri. Et certe daretur alioqui occasio implendi temp. iniquissimis latronibus, scientibus se violenter rapere posse sine resistentia.

Nec obstat ratio in oppositum allata pro Abulensi, quoniam ea procedit in casu quo proximus constituitur in necessitate: non autem in iniqua tantum voluntate, prout contingit in casu præsentis. Pro quo faciunt tradita à Molina in præced. disput. 13. Textus vero eidem rationi antea additus ex cap. 2. De homicidio, cum habet (te tuæ liberando) non est accipiendus quasi indicet liberationem personæ simul & rerum requiri ad licitam occisionem aggressoris: quando quidem licita alioqui non esset occisio pro sola vita defendenda: quod falsum est iuxta supra dicta. Quocirca ex Couarr. loco citat. versu. Sed ad textum: verba illa (te, tuæque) intelligi debent alter-natiue, ut sensus sit: te vel tuæ.

Maiores difficultates habet quod in seq. cap. 3. dicitur licite occidere nocturnum furem, diurnum minime, nisi telo se defendat; quia tunc est plus, quam fur: & discerni potest, an ad occidendum vel ad furandum venerit. Quibus verbis innuitur tunc solum licere furem occidere, cum probabile saltem adest periculum vitæ propriæ. Respondendum est vero, innui tantum quod res debeant cum debito moderamine defendi, neque in earum defensione esse vsque ad occisionem procedendum, nisi necessitas omnino compellat: quod vix contingit quando fur diurnus non defendit se telo. Sic textum illum Sotus intellexit in 5. De iust. & iure quest. 1. art. 8.

Itaque tenendum est pro rerum defensione aggressorem licite occidi posse quando eæ aliter defendi non possunt, neque aliqua iuris via valent recuperari. Quod addo: quia, ut idem Sotus ibid. habet ex doctrina iuris peritum, cum spes est, furtum recuperandi via iuridica, non licet furem occidere. Quod tamen, addit idem, verum est tantum, cum certa spes fuerit, quod ea ipsa res furto sublata facili negotio recuperari possit: nam cum id dubium fuerit dominus suo iure vti poterit, atque adeo inuasorem ad defensionem rerum suarum occidere, cum aliter defendi nequeunt. Immo non obstante ea spe, si fur velit se vti tueri contra eum qui nitur furtum impedire, hic poterit illam vim vi repellere, quantum necesse est ut rem eam saluam habeat: hocque est quod ait Sylu. Bellum secundo, nu. 3. quando res per viam iudicij potest re haberi, non licere eam defendere, nisi dum est in ipso rapi.

Quæres, An si fur rebus tuis onustus fugiat, illum insequi liceat tibi; & pramonitum de suo periculo nisi eas relinquat, displosa catapultâ interimere quando non potes aliter ipsum sistere. Ad quod responderi potest affir-

matuæ

mauit cum Syluestro Excommunicatio 6. num. 6. casu. 9. & Soto in eod. art. 8. ac Petro à Nauar. in sape cit. cap. 3. num. 409. & aliquot sequentibus. Ratio est: quia tunc etiam, iuxta ante habit. sex cap. Olim. 1. De restit. spoliat. durat aggressio, saltem quoad inuasionem rei, etiam si persona non inuadatur. Et confirmatur, quia si id non esset licitum, defensio rerum maxima ex parte esset inutilis, cum quilibet fur possit rapere, & statim fugere.

Quando autem fur iam se aliquo recepit, ubi rem ipsam quiete possidere incipiat, memorati authores dicunt non licere vi ipsam aggredi: quia non videtur violentia tunc inferri rebus alienis, quae iam plene possidentur; sed tantum in retinendis committi iniustitiam, ob iam priuata autoritate occidere non est licitum. Plene autem possideri censentur, postquam fur domum iam esse pacificus vel ad alia negotia diuertit, prout D. Anton. 3. par. tit. 4. c. 3. §. 2. attingit. Vbi quoque docet, non solum pro rebus suis, posse quemque defensionem suscipere, vim vi repellendo, sicut pro sua persona, sed etiam pro rebus apud se depositis, vel sibi commodatis & pro amicorum propinquorumque rebus, eos scilicet adiuvando. Quod etiam Sylu. habet in verbo Bellum 2. num. 10.

Ad illud autem quod hic quari potest, An ei qui nequit ob reipubl. perturbationem, rem suam aliter recuperare: liceat domum detentoris intrare, & illam auferre, vti etiam adhibita, si impediatur. Responso Leon. Lessij lib. 2. De iustitia & iure, cap. 12. dubit. 11. placet, videri licere, si talis res extet in sua specie v. g. equus, vestis, torquis, &c. quia in eo non est proprie aggressio, sed potius defensio. Sin autem illa non extet, non licere ea ratione in compensationem illius accipere æquivalentem: cuius cum non sis dominus, sed alter cui eripere vis: ipse ius habet resistendi tibi: tuque censoris aggressor, non vero ipse, cum in eo non retineat rem tuam, sed tu rem illius inuadas.

Ceterum hæc censenda sunt non solum ad laicos, sed etiam ad Clericos pertinere; prout docet Petrus à Nauar. in eod. cap. 3. num. 414. & quatuor sequent. Nam per glossam ad principium 1. quest. cause 23. verbo Populandam: Clerici quoque possunt ad defensionem rerum suarum occidere aggressorem. Atque carentes culpa, irregularitatem non incurere ea de causa Couar. ad Clemen. vnicam, De homicidio 3. par. §. vnico expressit.

Id autem quot aliquot Canonistas contra sensisse indicat, non habet sufficiens fundamentum: cum talis defensio nullo iure sit prohibita Clericis: & canones quos illi pro se citant, intelligendi sint de illa defensione in qua quis excedit moderamen inculpate tutelæ, vt idem Couar. bene notat: & illustratur per casum cap. Suscepimus, De homicidio: in quo fratres qui sine occasione se suaque salua habere poterunt latrones occiderunt, damnantur peccati, & irregularitate puniuntur.

Aduerte obiter quantumuis Clericis secundum ins antiquum, ne quidem vitam propriam licuerit defendere cum alterius interfectione, vt patet ex cap. De his 1. dist. 50. iam tamen constare ex memorata Clemen. vnica, De homicidio, Clericis licere interficere ad necessariam vite propriæ defensionem. Quod etiam deduci potest ex cit. cap. Olim 1. De restit. spoliat. Notandū est vero, hoc quod diximus aggressorē occidi posse pro rerum defensione, debere intelligi quando res prudentis arbitrio, circumstantiis attentis, sunt non modici valoris: vt notant Sotus in cit. art. 8. & alij quorū meminit Couar. in eod. §. nu. 6. v. 10. Ratioque patet: quia iniuriam est, pro rebus parui momenti seruandis vitam alicui auferre. Ex eodem Soto autem, Molina in cit. tract. 3. disput. 16. num. 6. modicum valorem determinat trium, quatuor, aut quinque ducatorum.

CAPVT XVI.

In quo explicatur. An licitum sit proximum sicut seipsum defendere, cum occasione aggressoris.

SVM MARI VM.

69 Aliquando licita est occisio ad necessariam defensionem proximi, non modo laico sed etiam Clerico.

Valerij Par. III. Tom. 2.

70 Obligatio est sub mortali ad reuelationem conurationis in proximum, cum necessaria est ad conseruationem vite ipsius.

71 Obligatio est conseruandi vt vitam proximi, sic & illius bona alia.

72 Explicatio difficultatis, An liceat mortem proximi optare.

Sicut vobis, ita & innocenti proximo (qui charitatu vnione nobiscum vnus est) vim illatam, licere vi repellere, argumento est: quod si ipse iustum bellum gerat contra aggressorem, illud exequi proximum iuuando, licitum sit & charitatis officium. Quo argumento vsus Petrus à Nauar. lib. 2. De restit. cap. 3. num. 419. & 420. bene admonet innocentem in hac re censendum esse, cum etiam qui aggressor quidem fuit in principio, sed vult deinceps ab iniuria desistere. Proposita ergo difficultati fauiscit dicendo, si quis proximi vitam, quæ iniuste ei adimitur, aliter defendere nequeat, quam cum aggressoris occisione, posse cum eadem illum defendere. Id quod à Panormitano notatum ad cap. Clerici 1. De vita & honest. Cleric. num. 3. communiter receptum est à Doctoribus, vt Molina monet, De iustitia & iure, tom. 4. tract. 3. disput. 18. num. 1. Atque pro ea facit cap. Dilecto, De sent. excom. in 6. cum in eo dicitur licere cui libet suo vicino vel proximo pro repellenda iniuria ipsius, suum impetiri auxilium. Faciunt item canones quos habet ibid. glossa ad verbum Vicino. Notat autem Panormit. (citatis Hostiensis & Innocentio) per verbum, cui libet, significari tam Clerico quam laico tale quid licitum esse.

Patitur vero id aliquot exceptiones. Prima est, nisi inuadens sit patet defendentis: à quo sic occidi repugnat naturali obseruantia filiorum erga parentes. Secunda est, nisi constet inuafum velle potius pati mortem quam inuaforem occidi: idque in casu in quo tale quid ei licitum est: vt si in causa fidei offert se martyrio. Extra quem casum, cum non sit vitæ suæ dominus, non potest eam alteri donare: proindeque non potest ceteris adimere ius defendendi ipsum. Tertia est, nisi aggressor sit talis persona, quam inuafus propter bonum commune teneatur non occidere: ne ad defensionem sui quidem. Si enim ille ad id teneatur, à fortiori teneris & tu: quando quidem tibi occidere non aliter licet, quam ob ius quod ille habet ad se defendendum cum aggressoris occisione.

Si quaras, An extra hos casus, non tantum licitum sit etiam obligatio sit sub mortali interficere iniustum inuaforem, quando non possumus aliter à morte eruire inuafum, & ea ratione possumus. Molina, Nauarro & à Victoria citatis, respondet affirmatiue in seq. num. 6. per illud Proverb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & eos qui trahuntur ad interitum liberare non cesses. Quod præceptum tanquam datum de re graui, nimirum de liberatione proximi à morte, certum est obligare sub mortali. Et quia liberatio innocentis inuafis, in pari periculo anteponenda est liberationi inuaforis iniusti (illius enim meliorem, quam huius conditionem esse debere satis de se constat) videtur pariter certum, similem obligationem esse liberandi à morte innocentem, occidendo iniustum aggressorem, quando non possumus aliter illum liberare.

Atque his congruenter statuendum est, cum peccare mortaliter: qui non reuelat proximo homicidium in ipsius persona committendum, quando non potest ipsum alio modo liberare. Id quod Caietan. in verbo Homicidium, cap. 2. sub finem, notat: & locum habet, etiam si Clericus sit, aut Religiosus ille qui non reuelat, iuxta doctrinam eiusdem Caiet. 2. 2. quest. 33. art. 7. quia talis reuelatio incumbit ex iure nature; cui ius Ecclesiasticum non derogat, cū imponit irregularitatem Clerico, qui morti alicuius causam dederit. Locum etiam videtur habere etiam si quis promiserit se seruaturum secretum: cum tali quoque promissioni ius naturale præualeat. Quamquam si sigillum esset sacramentale, detegendum non esset nequidem ad conseruandam vitam cuiusvis, aut ad reipubl. excidium aut quocumque aliud malum auertendum, ex communi doctrina de eodem sigillo à nobis tradita in lib. 3. cap. 2.

Quod autem teneatur quis honorem aliaque bona proximi defendere cum potest, resque exigit; satis signifi-

catum est in cit. cap. Dilecto. §. finali. cum dicitur: Et quidem cum liceat cuilibet vicino vel proximo pro repellenda ipsius iniuria, suum impertiri auxilium. Immo vero si potest & negligit, videatur iniuriam fouere, ac esse particeps eius culpa. Hæc ibi. Attamen ille non tenetur ex tali ope in similia mala incurrere. Nam vt vitam alterius conseruare non tenetur cum propria vitæ periculo verosimili: ita nec honorem aut rem familiarem ipsius cum simili sua iactura: quod pro generali regula habendum esse notat Petrus à Nauar. in citato cap. 3. num. 428.

Aduerte autem obligationem defendendi vitam & bona externa proximi, cum propria vitæ iactura; cessare in iis etiam, qui ex officio tenentur illum defendere; vt ij qui sunt publica auctoritate prædicti aliorum gubernationem; velut Principes, Prætores, Magistratus, & qui auctoritate ipsorum sunt ad id constituti, vt publici officiales. Tale officium enim non obligat ipsos, vt pro bono priuato, vitam exponant, sed tantum pro bono publico, cuius propriæ ac directe constituuntur custodes.

Aduerte præterea quod satis ratione congruenter docet Molina De iust. & iure, to. 4. tract. 3. disp. 18. nu. 6. pro defensione bonorum proximi: nos non solum non tenentur exponere periculo propriam vitam, aut corpus mutilationi, vel vulneri aliue notabili læsioni: sed nec teneri notabilem nostrorum bonorum pati iacturam, aut magnam molestiam. De cuius siue iacturæ siue molestiæ magnitudine sufficienti ad excusandum à mortali, nõ datur certa regula; sed relinquitur a birrio prudentis iudicandū in singulis euentibus. Ad quod iudicium iuuare poterit cõmunis doctrina de elemosyna, quam secuti sumus in præced. lib. 4. à c. 19. Et aduerter interea, quod cum peius sit damnum inferre alicui, quam ne ab alio inferatur, non impedire; minus requiri ad non impediendum damnum proximi, quam ad inferentem excusandū à peccato mortali: bonamq; fidem in rem incerta; posse non parū ad huiusmodi excusationem feruire. Probarim quoq; illud, quod idem Molina habet in præced. nu. 4. obligatū tantummodo ex charitate ad defensionem proximi ab iniuria in bonis externis, nõ teneri id facere cum inuaforis occisione, quæ notabilem molestiam, & horrorem adferat: in tali præsertim casu, in quo pro bonis ordinis longe inferioris, plerumque cum vita corporis admittitur vita animæ, etiamsi id malitiæ perentis sit tribuendum.

72. Superest paucis attingenda difficultas, quam tractat Petr. à Nauar. lib. 2. De restit. cap. 3. à num. 206. ad 216. Nam liceat aliquando optare proximi mortem. De qua certum est, id non licere, si nullus sit rationabilis finis, quo quis ad id moueatur; ne si quidem alter nocentissimus sit; quia in eo peccatur contra charitatem per inuidiam vel odium. Licere autem, si talis sit finis ob quem subire mortem, etiam innocentiſſimus teneatur, vt Christi gloria, adimpletio voluntatis diuinæ, reipub. salus temporalis, aut salus spiritalis alicuius hominis, cum ad eas res talis mors medium est necessarium. Qua item ratione licitum etiam est optare alicuius mortem, morbum, dedecus, vel aliquam in re familiari iacturam, per quam ad emendationem vitæ inducatur, aut tot, quod solet, facinora impediatur perpetrare, prout ex D. Thoma & Soto habet Nauar. in Enchir. cap. 15. num. 10.

Difficultas est igitur, An id desiderare liceat ob alios fines inferiores, vt ob aliquod nostrum commodum, aut incommodum temporale. Ad quam Petrus ipse à Nauar. ibidem num. 209. & aliquot sequentibus respondet, non esse quidem illicitum gaudere simpliciter de morte alicuius, prout ea contingit diuina voluntate; quia licet suam voluntatem conformare diuinæ: nec item gaudere simpliciter de temporali emolumento ex ea securo: quia talis effectus bonus est. Esse tamen illicitum gaudere de morte ob talem effectum ex ea secutum. Id enim est contra charitatis ordinem, secundum quem tenemur pluris facere vitam proximi quàm bona nostra temporalia. Is vero qui propter hæc mortem alterius desiderat, facit contrarium. Deinde tenemur prædicta bona dare pro vita proximi, cum ipse est in extrema necessitate. Ergo non possumus ob illa, mortem ipsius licite desiderare.

CAPVT VII.

de Duello.

SVM MARIVM.

- 73 Definitio duelli cum explicacione.
74 Duo casus in quibus illicitum est duellum.
75 Nequit licite permitti à Principibus, nisi ad maius malum vitandum vigente necessitate.
76 Pœna pugnantium in duello.
77 Pœne participantium iisdem.
78 Quod constitutus particularis, qui sumi in bello, nõ sint duella.
79 Quodque nihil minus vt plurimum sint illiciti.
80 Necessitas non facit duellum licitum.
81 Duelli reprobatio per Concilium Tridentinum.
82 Pontificum aduersus illud edita constitutiones: quarum ea quæ est Clementis octauis ceteras complectitur & innovat.
83 Pœnæ quæ ratione duelli excommunicationem, aliasque pœnas incurrunt.

ABETVR de hac materia in iure Canonico cap. Monomachiam. 2. quæst. 4. & titulus De Clericis pugnantibus in duello, ac titulus De purgatione vulgari in Decretalibus Gregorij. Agunt de eadem Summularij in verbo Duellū, Caiet. 2. 2. quæst. 95. in fine, Nauar. in Enchir. cap. 11. num. 39. & cap. 15. num. 9. Petrus à Nauar. lib. 2. De restit. cap. 3. à Num. 280. Gregor. à Valent. 2. 2. disp. 2. 2. quæst. 17. puncto 1. Comitulus in lib. 6. responſionum Moral. à quæst. 12. ad 19. & Thomas Sanchez in opere Morali lib. 2. cap. 39. Illius autem explicacionem complectemur responſione ad aliquot quæſtiones.

73. QUÆRITVR ERGO PRIMO, Quid sit duellum. Respondetur esse pugnam duorum, vel plurium institutam ad cædem seu vulnera, idq; ex condicōe, ac certo pugnantium numero constituto, atque tempore locoq; pugna designato. Dicitur primo, pugna, quia digladiationes illæ quæ ioco fiunt, aut exercitij gratia, non sunt duella. Secundo, duorum vel plurium: quia duellum non est tantum inter duos solos; sed, aliquando inter plures; vt quando duo contra duos pugnant, sex contra sex, aut alio numero vtrimque pari. Tertio dicitur, instituta ad cædem seu vulnera: quia cætera exercitia militaria, quæ nõ sunt ad hunc finem instituta, sed ad discendam artem militarem, vel ad virium conseruationem, non censentur proprie duella: nec etiam illicita sunt, nisi vt habent adiunctum periculū mortis, vel vulnerum, non adhibito aduersus illud remedio vt torneamenta illa quæ prohibentur, & in quib. qui moritur, etiamsi pœniteat Ecclesiastica sepultura priuatur in cap. 1. De torneamentis. Sunt enim illa in quibus est probabile periculum, occasioq; mortis vel vulnerum: non vero illa quæ exercentur eo moderamine, quo cædes, & alia pericula vitantur. Talia enim, quantumuis mors aliquando casu sequatur, illicita non sunt, vt D. Thomas attingit 2. 2. quæst. 40. art. 1. in fine, & expressit Nauar. in cit. num. nono, & post ipsum Petrus à Nauar. in citato cap. 3. nu. 300. Hacq; ratione, à Ioanne XXII. in Extra. rag. vnica, De torneamentis, censentur torneamenta permilla esse, ob commune bonum: cui expedit talibus pugnis vmbatilibus, suos propugnatores exerceri. Dicitur quarto, ex condicōe, id est, ex pacto inuicem inito: quia conflictus quotidiani, qui nascuntur ex improuiso ac subito iræ feruore non sunt duella: vt nec quando quis defendit seipsum contra furem vel alium, propulsando iniuriam. Præterea additur, certo pugnantium numero constituto, vt duellum distinguatur à bello, in quo relinquitur liber certantium numerus.

Quod vltimo loco ponitur distinguit duellum à rixa, de qua in fine huius libri fitq; sine præmeditata iniuriacione ad pugnam. Ex eo autem licet deducere cum Thom. Sanchez in cit. cap. 39. nu. 28. duelli rationem contingere: si animo pugnandi vnus dicat alteri: veni, expectabo te in tali loco, alterque acceptet. Nam nihil ad duellum tunc apparet deesse, quam certum tempus. At non deest. Nam præsens, quod ex pacto illi constituitur, nõ minus est certum, quam tempus crastinum. Idem iudicium est si iniuria affe-

ria affectus ab alio, quem videt non habere ensem, dicat: Vade, quæsum ensem tuum, te hic exspecto. Nam & tunc definitur locus & tempus. Non vero si ab alio læsus in templo, dicat ei, Exi foras; intendens significare quod velit sibi cauere ab irreuerentia loci sacri. Non autem assignare locum pugnae. Licet etiam deducere eum Lud. Molina, De iustitia & iure, tomo 4. tract. 3. disput. 17. nu. 4. non posse in rigore, quin duella sint, pugnae intæ ab iis qui cum essent in naui, aut in alio loco ad pugnam non commodo ipso iudicio, vnus alteri dixit egrediamur in terram: vel te exspectabo in tali loco: vel quisque nostrum eat quæsum ensem suum pugnaturi in tali loco, & tandem pugnant, neque concurrentibus aliis ad spectaculum, neque interueniente alia solemnitate. In quibus ratio quidem solemnem duelli minime cernitur, priuati tamen duelli non est obscura.

74. **QVÆRITVR SECUNDO.** Anlicitum sit duellum. Respondetur vero, illicitum esse in duobus casibus. Alter est, quando ipsum fit ad indagacionem veritatis: nimirum vt ea diuino iudicio censetur esse à parte illius qui superior euaserit: quod quidem est tentare Deum, contra illud Matth. 4. Non tentabis Dominum Deum tuum. Etenim si ratione veritas occulta exquiratur à Deo in debito modo; iuxta cap. Monomachiam 2. quæst. 4. perinde ac per appositionem manuum ad ferrum candens, vel aquam feruentem, ex cap. Consultuisti ead. quæst. & ex cap. finali, De purgatione vulgari.

Alter casus est, quando quis alium prouocat ad duellum, vel illud acceptat ob inanem gloriam, vel iram, vel ad virium ostentationem, aut aliam causam præter necessitatem defensionis vitæ, vel honoris, vel rerum, in instanti temporis quo inuaduntur. Illa enim ratione homicidium committitur contra hoc præceptum, prohibeturque non modo iure canonico, Extra De Clericis pugnantibus in duello: sed etiam iure civili, Cod. De gladiatoriis, lege vnica.

75. Neque vero licitum est vnquam Principi permittere tale duellum fieri, cum ipsum aduersetur non tantum charitati (tam scilicet in eo, quod dirigatur ad mortem vel mutilationem proximi: quam in eo, quod sit cum cõditione, vt neuter à quoquam impediatur alterum offendere) sed etiam iustitiæ: immo & bono publico, vt de se satis patet: nec licet de ea veritate vllatenus dubitare: cum in Conc. Trid. sess. vlt. cap. 19. De reformatione, omnes Principes, & Domini temporales, qui duellum inter Christianos concedunt, sint excommunicati ipso facto, & domino ciuitatis aut loci in quo vel apud quem duellum permissum est, priuati sint: si illud ab Ecclesia obtinuerunt, aut si feudale sit, dire ctis dominis statim acquiratur. Quanquam (vt citatis aliis notat Thom. Sanchez in opere morali lib. 2. cap. 39. num. 30. post Gregor. à Valent. in fine memorati puncti primi) in aliquo casu extraordinario ad vitanda maiora mala & scandala, Princeps excusari posse videtur, cum duellum permittit inuitis, eo modo quo interdum nonnulla alia mala permittuntur ad euitanda aliqua maiora. Exemplum est: si ciues baccharuri sint in mutuas cades, nisi duobus qui sunt dissensionis auctores, duellum permittatur.

76. **QVÆRITVR TERTIO.** Quæ sint pœnæ pugnantium in duello aut illis participantium in eo crimine. Respondetur, septem pœnas contra pugnantem in duello cõstitutas esse ab Ecclesia. Prima est, si ille qui pugnat mutilat aut occidat, siue per seipsum siue per alium loco ipsius constitutum, efficitur irregularis, ex cap. 2. De Clericis pugnantibus in duello. Secunda, Clericus qui pugnat in duello debet ab episcopo deponi ab omni officio & ordine; ex cap. 1. eod. tit. Vbi tamen additur, quod Episcopus ipse possit cum eo dispensare, si non occidit vel mutilauit: quod si occidit vel mutilauit ad nullum ordinem facrum promoueri potest, iuxta Conc. Trid. sess. 14. c. 7. De reformatione. Tertia pœna est, quod qui pugnat in duello sunt ipso facto excommunicati, ex eodem Conc. Trid. sess. vlt. cap. 19. De reformatione. Nec obstat, quod vtatur verbis in peratiui modi, quæ videri possunt significare nõ sententiam latam, sed ferendam per Iudicem: quoniam ea

non diriguntur ad Iudicem vt censentur requirere illius actionem, sed ad reum, quem per imperiũ efficac ligauit.

Accedit quod Gregorius XIII. & Clemens VIII. in suis constitutionibus de eadem re (quarum in sequentibus sufficiens mentio fiet) sic illud Concilij Decretum intellexerunt. Quarta pœna est perpetua infamia ex eodem Concil. in eod. cap. 19. Quinta est, proscriptio omnium bonorum, ex eod. adhuc ibid. Sexta, quod debeant puniri vt homicidæ, iuxta sacros canones, prout ibidem etiam habetur. Septima, quod priuandi sint Ecclesiastica sepultura qui moriuntur in duello, ex eiusdem Concilij Decreto ibidem.

Non immerito vero Ecclesia tot pœnas statuit contra huiusmodi peccatum. Imprimis enim per illud iustitia maxime perueritur; tam quia milites & nobiles, ad duella confugiunt, relicta ipsa iustitia: quam quia plerumque ille qui iustam habet causam succumbit in duello, vt tangitur in cap. 2. De purgatione vulgari. Præterea quando permittuntur duella, in dies sunt homicidia infinita: quia pro quouis iniurioso verbo homines ad illa se pronocant. Denique non tantum interficiuntur corpora: sed etiam animæ ipsæ, quæ pereunt in peccato mortali. Ob quæ maxime causam Ecclesia tam seuerè duella ipsa prohibet: pro ea scilicet cura speciali, quam debet habere salutis animarum.

77. Quod autem attinet ad illos qui participant in crimine pugnantium in duello; præter reatum peccati mortalis (quem constat illos incurere, qui quouis modo alios ad duella incitant; aut qui ab illis non reuocant, cum te neantur & possunt) incurunt quinque pœnas Ecclesiasticas. Prima est, vt qui duellum præcipiunt, consulunt, aut defendunt pugnantem in eo, si homicidium vel mutilatio sequatur, sint irregulares, ex cap. 2. De Clericis pugnantibus in duello. Secunda, vt patini pugnantium in duello, sint excommunicati ipso facto & incurant perpetuam infamiam ac proscriptionem omnium bonorum, & puniendi sint vt homicidæ, ex Conc. Trid. sess. vlt. cap. 19. Tertia, vt omnes qui in causa duelli dant consilium siue in iure siue in facto, sint excommunicati, incurantq; perpetuam maledictionem ex Concil. Trident. ibidem. Quare cauere debent Ecclesiastici de hæc interrogati, ne respondeant duellum esse licitum. Nam in excommunicationem incurunt, si ipsum sequatur; & celebrantes in tali excommunicatione, sunt irregulares ex violatione censuræ. Quarta, vt omnes qui id quacumque ratione suaserint, sint excommunicati ex eod. Conc. ibid. Quinta, vt omnes spectatores sint etiam excommunicati, ex eodem quoque Concil. ibidem. Quod aduerte, cum pœnae sint interpretatione restringendæ, non videri extendendum (quod etiam notat Tho. Sanchez in seq. nu. 31.) ad eos qui casu aliquo spectant, vt accidere potest transeuntibus, obiter aspicientibus: cum spectatores vocari non soleant, nisi illi qui se in publico exhibent, & præsentia suo concurrunt ad solemnitatem spectaculi. Cæteri autem qui aspiciunt non sunt quidem obnoxij excommunicationi, sunt tamẽ peccato, tanquã vacantes operi vituperio, non autem laude digno. De quibus dubium non est idem dici posse quod de aspicientibus torneamenta, aut alia spectacula in quibus exhibendis imminet probabile periculum mortis aut mutilationis: nempe ex Angelo in verbo Interrogationes nu. 8. in fine, peccare mortaliter: tum quando respiciunt animo ira affecti, vt nolent desistere etiam si id eis præciperetur: tum quando aspectu ipso est talis spectaculi causa, vt quando ipsum alioqui non fieret. Adde & quando in eo datur aliis scandalum, vt facile potest ab Ecclesiasticis, non modo Religiosis, sed etiam sæcularibus.

78. **QVÆRITVR QVARTO.** Vtrum liciti sint conflictus illi particulares, qui inter hostes solent fieri tempore belli inter vnum & vnum, decem & decem, &c. Respondetur primo, huiusmodi conflictus non esse duella, quando bellum est iustum, sed esse partes quasdam iusti belli. Differunt enim trib. modis à duello. Primo, ex parte principij: siue enim publica & legitima auctoritate, sicut bellum. Duellum vero, vel fit priuata auctoritate, vel non le-

gitima. Secundo, differunt ex parte effectus. Nam per huiusmodi conflictus, vires hostium possunt debilitari, & per duella vires Reipub. quandoquidem vt plurimum vterque pugnantium est pars eiusdem Reipubl. Tertio, differunt ex parte finis. Nam finis istorum conflictuum principalis, est defensio Reipub. proximus vero est interficere Reipublic. hostes, illosve qui possunt iuste interfici. Finis vero principalis duelli est priuatum commodum; proximus autem est interficere illum, qui non potest iuste interfici. Vnde duellum est contra istud quintum præceptum, non item conflictus illi qui fiunt in bello.

79.

Cæterum quauis hæc ita sint, tales tamen conflictus, vt plurimum illiciti sunt, duas ob causas. Altera est, quod Dux permittens illos, temere milites suos exponat mortis periculo. Nam cum sint pares numero cum aduersariis, valde probabile est quod neutra pars superabit, sed potius mutuis vulneribus se conficiant, quemad. 2. Regum, cap. 2. accidit, cum pugnarent 12. contra 12. omnes se mutuo interfecerunt. Altera causa est, quod id sit quædam tentatio Dei, nec prudenter fiat; cum securius sit, & consultius defendere rempublicam omnibus viribus, quam tam paucis hominibus, vt euentus ostendit in memorato conflictu: ex quo non esse secutam pacem, sed crudelissimum bellum, patet ex eodem cap. 2.

Item vix concesserim tales conflictus esse licitos, nisi cum ad eos impulerit vrgens causa: qualis censetur primo, ille qui iustum bellum gerit, non habeat vires aduersariis pares ad confligendum copiis omnibus. Nam tunc securius est ei pugnare paribus viribus in particulari conflictu, quam imparibus in conflictu generali: & ita sentientes multos refert Thomas Sanchez in opere moralis lib. 2. cap. 39. nu. 15. Secundo, si ille qui causam habet iniustam prouocet ad talem conflictum, periculumque sit ne proprii milites, nisi conditio admittatur, cadant animis; sicque perdat victoria; aut idem meticolosi, & ignaui existimantur ab hostibus, qui inde efficiantur animosiores. Causa sufficiens vero non censetur esse ostentatio virium, vel vana gloria. Immo neque vt parcatur multitudi. Licet enim ex vna parte videatur misericordiam esse curare, vt pauciores potius, quam multi interficiantur, ex altera parte tamen, tentatio quædam est Dei, qua ab eo miraculum exquiritur, cum id quod totis viribus conandum est modico tandem conatu adhibito obtinere volumus: præsertim cum ipse velit expectantes auxiliū ipsius, operari ex parte sua quidquid possunt. Qua de re Caiet. 2. 2. quæst. 95. in fine, Petrus a Nauar. lib. 2. de resit. cap. 3. nu. 295. & 296. ac Thom. Sanchez in citato capite 39. n. 12. 13. & 14.

80.

QVÆRITVR 5. An licitum sit ob aliquam necessitatem duellum suscipere. Respondetur, nulla vnquam de causa licitum fuisse duellum suscipere. Quod communiter senserunt Doctores etiam ante Concil. Trident. Ita enim habet glossa ad cap. 1. verbo Obligatum. De clericis pugnantibus in duello: & ad cap. 1. verbo aliquatenus, de purgatione vulgaris: habet item D. Anton. 3. part. tit. 4. sub finem, quem Tabiena in verbo Duellum nu. 4. sequitur: simul approbans quod ille expressit, nulla consuetudine duellum potuisse reddi licitum, vt pote de se malum & perniciosum. Adde Syluest. alios citantem in eodem verbo quæst. 4. sub finem. Id autem probatur facta inductione per causas ob quas maxime videri potest licere duellum suscipere. Primo enim, id non licet ob metum infamiae, siue eo quod timeat quis ne dicatur de ipso quod sit vilis, & degeneris animi. Nam metus eiusmodi, vt communiter Summularij docent in verbo Metus, nullo iure excusat, cum non imitatur rationi vel legi; sed, vt recte notat Caiet. loco cit. causa 3. stultæ opinionis vulgi. Atque vt Bannes habet 2. 2. quæst. 40. art. 1. in fine: si quæ contingat in hac re amissio honoris & famæ, tantum est apud homines vanos, & amatores huius seculi. Apud bonos enim & timorata conscientia homines, nihil famæ, & honoris amittitis, qui ne Deum offendant, & in Ecclesiasticas censuras incurrat, non vult acceptare duellum: præsertim cum licite possit euadere infamiam, respondendo prouocanti. Ego quidem vbicumq; me aggressus fueris, paratus sum me defendere: sed duellum uo accipio; quia impium est, & iustis legibus damnatum.

Deinde nec iusta causa suscipiendi duellum esse potest, vel defensio rerum, vel conseruatio honoris, aut vitæ: tum quia tale remedium nimis atrox est, ac etiam ineptum: vt pote quo honor, res, & vitæ aperto discrimini obiciuntur, non autem seruantur. Tum quia etiam si liceat ipsum defendendo vim vi repellere, tamen vt sit vera defensio, id debet fieri incontinenti, non autem post interuallum temporis vt expresse habetur ex cap. 3. De sentent. excommunic. In duello vero non propellit quis iniuriam incontinenti, sed post interuallum temporis. Quinimo in eo, neuter pugnantium defensor est, sed vterque aggressor.

Si quis obiciat pugnam quam Dauid suscepit contra Goliath. Occurrendum est pugnam eam non fuisse duellum, sed partem iusti belli. Pugnavit enim Dauid cum hoste reipubl. suæ: idque tunc, cum in summis angustiis esset exercitus populi Dei. Adde quod cum esset propheta, id fecerit ex speciali instinctu Dei: cum alioqui tam impar viribus, suscepisset talem pugnam valde inconsulte, & cum quadam tentatione Dei.

Porro magna difficultas fuit ante Concilium Tridentinum, An duellum suscipere liceret ei qui falso accusatur ab alio de crimine propter quod interficiendus esset nisi ex mandato iudicis purget se duello? sed post ipsum Concilium non videtur relicta ratio dubitandi, quin id sit illicitum. Generaliter enim ac sine restrictione prohibitus est vsus duelli scilicet. vltima cap. 19. his verbis Detestabilis duellorum vsus fabricante diabolo introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitus exterminetur.]

Et certe, vt iam insinuauimus, licitum censeri non potest, ad conseruationem rerum temporalium: quia peridem Concilium ibidem, qui pugnat in duello incurrit præscriptionem omnium honorum. Nec etiam ad famæ conseruationem, quia talis simul incurrit veram infamiam vitæ, nec sepelitur in loco sacro, adhuc ex eodem Concil. ibidem. Neque item ad vitæ conseruationem, quia incurrit mortem animæ, cui mors corporis postponenda est, iuxta expressum Christi documentum Lucæ 12. vers. quinto. Nec denique ob merum vilius iudicis, quoniam pro nullo metu debet quis peccatum mortale committere, vt notatur in cap. Sacris Deiis quæ vi, metusve causa fiunt. Quanquam tamen (iuxta doctrinam quam ex Caiet. habet Nauar. in Enchir. cap. 11. num. 39. & cap. 15. nu. 9. & plenius tractat Thomas Sanchez in opere moralis lib. 2. cap. 31. & aliorum sequentibus) quando fuerit necessarium ad defensionem vitæ contra iniustum inuadentem, nec alia paruerit via ad euadendum, potest acceptari duellum: immo & offerri ad hunc modum: nempe, si inimicus armatus te aggressus fuerit in membra, petas dari tibi arma, vt militanter te occidat. Talis enim petitio habet rationem veræ defensionis, non autem duelli ad iniustam occisionem instituti, quod Ecclesia punit excommunicatione ea quam Patres Concilij Trident. in cit. cap. 19. tulerunt, extenduntque ad eos qui consilium dederint in causa duelli: aut hoc fuerint, aut eius spectatores fuerint.

Cæterum præter Concil. Tridentinum hanc animarum simul & corporum perniciem eliminare ab Ecclesia constitutionibus seuerissimis magno studio conati sunt: Pius quartus, & Gregorius decimus tertius, ac postremo Clemens octauus: innouans ab illis constituta; & quædam superaddens, ad frenandos animos furis sic agitatores, vt & Dei & sui omnino obliuiscantur, in suam extremam perniciem tam animæ quam corporis. Vitale autem erit constitutio eiusdem Clementis quam edidit anno Domini 1592. & incipit: Illius vices; summam hic atretere post Georgium Sayrum in libro tertio Thesauri casuum conscientia cap. 31. a num. 21. ad 26.

Summa constitutionis à Clemente octauo adita contra pugnantem in duello.

PRimo renouat bullam quamdam à Pio 4. de hac re editam, contra quoscumq; Principes ac domicellos, ac alios omnes, permittentes in suis dominis & terris duellum

lum

lum fieri, aut singularia certamina: aut diffidationes facientes, ac ad id inuitantes, procurantes, auxilium, consilium, vel fauorem dantes, illisque adstantes & intereffentes, necnon chartas desuper subscribentes, aut publicantes, seu de illis se intromittentes. Qui omnes & singuli Imperatore ac Regibus inferiores, si laici fuerint maioris excommunicationis: si Ecclesiastici fuerint ultra eam, etiam priuationis omnium dignitatum, beneficiorum & officiorum Ecclesiasticorum, inhabilitatisque ad illa, & alia in posterum obtinenda, penas eo ipso incurrunt a quibus non nisi à Romano Pontifice absolui possunt.

Secundo innouat decretum Concilij Trident. sess. vlt. De reform. cap. 19. antea memoratum à nobis. Tertio confirmat bullam Gregorij XIII. que incipit *Ad tollendum*, editam anno Incarnationis Dominicæ 1582. nono Decembris Pontificatus eiusdem, anno vndecimo: vbi præfatus Pontifex impositas à Concil. Trident. penas extendit aduersus omnes illos, qui non publice quidem, priuatim tamen ex condicto, statuto tempore, & in loco conueno monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini, sociiue ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nulla prouocatoria literæ, aut denuntiationis chartulæ præcesserint. Quas etiam penas extendit contra locorum dominos, si certamen ex condicto permiserint, aut quantum in se fuerit, non prohibuerint: necnon contra eos omnes qui duellum huiusmodi fieri mandauerint, instigauerint, auxilium, consilium, vel fauorem dederint, aut equos arma, pecuniam, comæatum, & alia subsidia scienter subministrauerint, aut ex composito spectatores vel socios se se quouis modo præbuerint, etiamsi illi qui ad locum destinatum pugnatui accesserint impediti, pugnam non commiserint si per ipsos non steterit quominus illa committeretur. Quarto confirmat omnes tres prædictas, hoc est, Pij 4. Concil. Trident. & Gregor. 13. constitutiones, cum censuris, penis, decretis, & extensionibus earumdem; ac insuper easdem constitutiones ac decreta locum habere vult vbi que gentium & terrarum: inter quascumque personas etiam armatas, & in castris seu propugnaculis, militantes etiam in terris & dominiis hæreticorum.

Quinto explicat in particulari personas quæ prædictas penas incurrunt: & sunt istæ. Primo, quilibet miles qui in bello publico, & forsitan iuste indicto, contra alterum in aduersario exercitu militantem, siue alias in hostium castris, prædijs, aut terris degentem, priuatas inimicitias & similitates publicæ causæ intermiscendo, etiam Ducum permisso ex condicto ad singulare certamen descendit, aut ad illum prouocat.

Secundo, qui pactiones ineunt de dirimendo certamine cum primò alteruter vulneratus fuerit, seu sanguinem effuderit, aut certus ictuum numerus utriusque illatus fuerit; vel si conueniant, vt non singuli cum singulis, sed bini terni, aut plures hinc inde pugnent.

Tertio locorum domini, magistratus, Præsides, locum tenentes, militum duces, & Capitanei in castris vel extra ea, in alieno vel hostili solo; qui cum militibus exercitus aduersariorum, monomachiam in quocumque casu per præsentem, vel prædictas constitutiones prohibito, permittunt; vel quantum in ipsis est non prohibent, aut post admissum crimen, veniam & impunitatem concedunt.

Quarto omnes & singuli qui suo vel alieno nomine scripta (*manifesta, seu fides vulgo appellata*) in hac bulla prohibita, aut libellos, epistolas, earumve exempla dictant, componunt, scribunt, mittunt, deferunt, diuulgant, affigunt, exemplar typis imprimunt, subscribunt, intimant, vel etiam verbo denuntiant, seu artestantur.

Scripta vero quæ in ea bulla prohibentur, sunt omnia illa scripta, quæ vel expresse prouocant ad huiusmodi certamen, vel sunt quasi quædam præparatoria ad chartulas seu libellos prouocatorios, & ad duellum: atque illorum veluti radices; aut semina vt plurimùm, lacessendi aliquem ad pugnam, & suscitandæ similitatis, atque inimicitie materiam & occasionem præbent, dum in illis per modum epistolæ, libelli, aut publicæ attestacionis, & intimationis, siue per authentica documenta, siue per vnus, pluriumve

chyrographum, subscriptiones, aut reuelationes, sub prætextu proprii vel alieni honoris & famæ, in ore militari atque, vt vulgo dicitur, caualare se tuendi, aut lædendi sine ad illata, propulsatave contumelia, aut iniuria præbationem, seu tollendam illius suspensionem rei aliter gestæ ad id pertinentis, vel verborum aut responsionum lites, & ordo narratur vel ex simili abusu hac de causa aliquid tale adeo firmiter asseritur, aut negatur, vt qui contradixerit is siue nominatim, siue in genere mendacij arguatur seu mentiri dicatur. Aut ad hunc effectum militari etiam consuetudine quæritur, declaratur, aut respondetur, quomodo, aut quo sensu quidpiam eiusmodi, quod ad superius expressa spectet, gestum, dictumve sit: vel offerit se quispiam contra certam vel incertam personam: vel generatim contra quemcumque; ad probandum armis, & verificandum, etiam in toto certamine, aliquid ita esse, aut fuisse vel non fuisse. Imo vero non solum prohibentur huiusmodi scripta ad effectum de quo superius dictum est, sed etiam qualescumque denuntiationes, narrationes, declarationes & testificationes talium rerum, supra dicta quoquo modo concernentium, & ob huiusmodi causas, etiam factæ sine scripto, in locis publicis vel priuatis, vbi hominum multitudo conuenire solet.

Sexto, qui aliis ad singulare certamen publice vel occulte ineundum vel ad prouocandum aliquæ ad pugnam; siue ad huius generis scripta (*que manifesta quæque chartule prouocatorie appellantur*) scribenda, dictanda, mittenda, deferenda, diuulganda, auxilium, consilium, operam, vel fauorem præstiterint, siue id fuerint, aut mandauerint. Quive in præmissis vel eorum aliquo se quomodolibet intermiscuerint, etiamsi neque pugna aliqua, nec certamen aut effectus, nec accessus aut actus ad pugnam proximus, neque expressa & aperta prouocatio subsecuta fuerit, neque scriptiones prædictæ in publicum prodierint, aut cuiquam intimatæ extiterint, si per eos non steterit quominus intimatio fieret.

Septimo denique omnes, & quicumque publice vel priuatim, palam vel occulte in quibuscumque locis, modis, & formis ac casibus in hac bulla & aliis prædictis constitutionibus, videlicet Pij IV. & Greg. XIII. & Concil. Trident. ac decretis comprehensis singulare certamen, quod duellum vulgo dicitur, ex composito ineuntes, necnon id scelus suadentes, aut prouocantes, opem, consilium vel fauorem præstantes, equos, arma, vel comæatus præbentes, aut comitentes, vel circa chartulas, seu libellos, literas, nuntios, aut quæcumque alia scripta huiusmodi quomodolibet peccantes, huiusque delicti socij de industria spectatores, patrini, fautores, defensores quacumque Ecclesiastica, vel mundana præfulgeant dignitate.

Hi omnes si singulares personæ sint, cuiuslibet communitatis, vniuersitatis, collegij, aut reipub. maiorem excommunicationem ipso facto incurrunt: & si in ipso conflictu obierint, sepultura Ecclesiastica priuantur. Cititates vero, terræ, oppida, vel castra, & loca in quorum territorio id factus scientibus, & tacite, vel expresse permittentibus, aut tolerantibus dominiis, aut magistratibus, vel Senatu, aut populo admissum fuerit, interdicto Ecclesiastico supponuntur. Cuius interdicti relaxationem, aut excommunicationis absolutionem ab alio quam à Summo Pontifice pro tempore existente, penitentia & satisfactione congrue petacta, nisi in mortis articulo constituti, nequeant obtinere, etiam prætextu quarumvis facultatum, & indultorum quibusuis personis tam Ecclesiasticis cuiuscumque ordinis, aut militiae, status, gradus, aut conditionis existentibus, quam laicis, etiam imperiali, regali, vel alia mundana præminencia insignitis per Sedem Apostolicam in genere, vel in specie concessorum: quæ omnia quoque præmissa nemini suffragari possunt: penis aliis tam spiritualibus quam temporalibus contra eos inlicitis nihilominus in suo robore permanentibus. Hactenus summa bullæ Clementis verbis eiusdem vix mutatis. Indicat autem abunde ipse Pontifex mentem esse tali constitutione duellorum abominandum usam penitus tollere extirpatam ra-

dicibus eorum ac fibris excommunicationem, aliasque poenas imponendo non modo ob duellum: sed etiam ob scripta quæ duellum antegredi solent: aliaque habentia incitamentum ad idem scelus, suntque illius semina. Vnde Paulus Comitulus in lib. 6. responforum moralium quæst. 14. num. 6. deducit (& satis consentiunt quæ Thomas Sanchez in opere morali lib. 2. cap. 39. num. 24.) generaliter esse illic sermonem de duello, sumpto scilicet hoc nomine, pro dimicatione singulari ex utriusque dimicantis placito & approbatione quamvis certo tempore & loco ad pugnam delecto ea careat. Nam si Papa hac sua constitutione duellorum semina & radices auertere voluit à fidelium cœtu: quanto magis genera omnia duellorum?

Addit idem author quæst. 17. esse responsum ab Clemente ipso octavo, Cōfessariis qui ante decretum ipsius, de quo dictum est, poterant per priuilegium Papale, absolvere à casibus Sedi Apostolicæ referuatis, posse quoque absolvere ab excommunicatione, quæ in eodem decreto imponitur respectu duelli. Qua ratione id ad suam notitiam tale responsum venerit, Comitulus ipse sufficienter ibidem aperit.

CAPVT VIII.

De Bello.

SVMMARIVM.

- 84 Bellum esse licitum.
- 85 Bellum aliud offensiuum, & aliud defensiuum, ac vtriusque differentia.
- 86 Necessaria vt bellum defensiuum sit iustum.
- 87 Necessaria vt offensiuum sit iustum, ac primo de auctoritate.
- 88 De causa iusta, quod certa esse debeat, ne dubiam esse sufficiat.
- 89 Cetera conditiones necessarise.
- 90 Quatuor casus in quibus Clericis pugnare licet.
- 91 Discrimen inter conditiones ad iustum bellum offensiuum necessarias.
- 92 Quid faciat is qui acceptam iniuriam valet vindicare bello; & cum superiorem recognoscat; non habet auctoritatem illud indicendi.
- 93 Causa indicendi iuste bellum.
- 94 De causa infidelitatis.
- 95 De causa heresis.
- 96 De ceteris causis.
- 97 Gloria, aut dilatatatio imperii non est sufficiens causa iusti belli.
- 98 Quomodo bellum possit esse vtriusque iustum, & vtrum liceat in eo vti infidiis.
- 99 Quo tempore liceat bellum gerere.
- 100 Quatenus liceat in bello vti infidelium auxilio.
- 101 Quatenus teneatur Princeps à bello desistere si iusta satisfactio ei offeratur.
- 102 De compositione quam Princeps facit cum hostibus, quoad quæuis damna suis subditis illata.
- 103 Quid teneatur militis facere, cum dubia est belli causa.
- 104 Quando teneantur ad restitutionem damnorum aduersariis illatorum in bello.
- 105 An teneantur, & peccent quando inferunt sine legitima auctoritate.
- 106 Responso ad questionem, Num licitum sit militibus exponere se euidensissimo mortis periculo.
- 107 Licitumne sit Clericis ad bellum proficisci.
- 108 Quatenus liceat in iusto bello damna hostibus inferre.
- 109 De iis que capiuntur in bello iusto.
- 110 Que circa innocentes seruanda sint in bello iusto, quoad personas ipsorum.
- 111 Quæquoad bona ipsorum.
- 112 De eo quod milites à rusticis sue reipub. vitam gratis accipiunt.
- 113 De grauamine eorumdem rusticorum per ipsos milites.
- 114 De iis ex hostibus, qui in iusto bello occidi non possunt.
- 115 Quatenus liceat ciuitatem iuste oppugnatam tradere militibus in prædam, & quod tunc non liceat nocere iis, qui ad loca sacra confugiunt.

- 116 Quatenus liceat in iusto bello rebus Ecclesiasticis nocere.
- 117 Explicatio questionis. An extracta de manibus hostium que diriperunt, sint reddenda propriis dominis.
- 118 Explicatio alterius questionis, An captis in bello, fugere liceat.
- 119 Quando captiui possint in bello iniusto exercere actum aliquem ad idem bellum spectantem.
- 120 De repressaliis.

DE bello ex professo tractat Gratianus per totam causam 23. præsertim quæst. 1. 5. & 8. tractant etiam Summularij in verbo, Bellum D. Thom. 2. 2. quæst. 40. & ibid. Caiet. & Bannes, ac Gregor. à Valen. disput. 3. quæst. 16. D. Anron. 3. part. tit. 4. Francisc. à Victoria in relect. de iure belli. Couar. ad regulam, peccatum, de regulis iuris in 6. part. 2. §. 10. et. Alphonfus à Castro in lib. 2. de iusta hæreticorum punitione cap. 14. & in lib. 3. aduersus hæreses, in verbo Bellum Petr. à Nauarr. lib. 2. De restitut. cap. 3. à num. 258. ac Ludouicus Molina in tomo 1. de iustitia & iure, tractatu 2. disput. 98. & aliorum sequentibus. Considerabimus autem bellum ipsum primo secundum se; secundo quoad indicentes illud; tertio quoad milites illud gerentes; & postremo quoad effectus illius.

De bello secundum se.

SECTIO I.

QUÆRITVR I. An liceat gerere bellum. Responso est; bellum non esse sua natura malum, sed licite fieri posse: imo & cum magno merito, vt satis clare ostenditur 23. quæst. 1. cap. Noli existimare, & quatuor sequentibus: contrariumque sentire est hæresis: quam in cit. verbo Bellum refutat Alphonfus à Castro, & post ipsum locis cit. Bannes art. 1. dub. 1. Petrus à Nauarr. à num. 249. ad 267. Gregor. à Valen. punct. 1. & Molina disput. 99. Qua in re immotari nō est huius in stituti: cui sufficit ea plura quam moralis certitudo quæ habetur ex Sanctorum exemplis, qui bellum in veteri Testamento gesserunt: hoc est, Abrahami, Moysis, Iosue, & aliorum. Itemque ex eo, quod D. Iohannes Baptista Luca 3. militibus de via salutis consilium potentibus non consuluerit militiam deserere, sed neminem cōcutere, & Dominus Matth. 8. Centurionem quæuis dicentem quod haberet sub se milites, laudauerit; & Matth. 22. tributa regibus soluenda dixerit, cum tamen ea exigantur ad gerendum bellum, & pacem conseruandam.

QUÆRITVR 2. quod duplex sit bellum. Responso est, duplex esse: vnum offensiuum, alterum defensiuum. Offensiuum vocatur, quando quis prior bello alterum aggreditur. Defensiuum vero, quando quis se defendit contra alium aggressorem. Inter quæ bella discrimen est. Tum quod finis belli defensiuum tantum sit defendere seipsum & suam rempublicam: finis autem belli offensiuum sit, sumere vindictam de altero; vnde & vindicatum dicitur. Tum quod bellum defensiuum sit actio cuiusvis hominis, etiam priuati: cui conceditur ius se defendendi. Bellum vero offensiuum sit hominis fungentis auctoritate publica; siquidem eo ipso quod vnus reipub. homines inferunt iniuriam alteri reipublicæ, neque Princeps ipsorum vult, vel dissimulat satisfactionem reddere: dominus reipub. offensæ potest sumere vindictam, seu punire illatas iniurias tanquam verus Iudex in ea causa. Principum enim est nō tantum defendere suos, contra illos qui inferunt ipsis iniuriam: sed etiam illatam vlcersi, iuxta illud ad Rom. 13. Dei minister est vindex in iram ei qui malum agit.] & illud 1. Petri 2. Siue Regi quasi præcellentis siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum.] Quod etiam ratio confirmat. Nam cum Princeps qui superiorem non recognoscit (de quo tantum principe hic loquimur) debeat in se habere omnia quæ sunt necessaria ad bonam reipub. gubernationem, & defensionem: sit vt iure naturæ Iudex sit eorum qui iniuriam sibi inferunt: atque vt reipub. paci bonoque consulendo, possit sceleratorum hominum crimina reprimere ac superbiam frangere.

QVÆ.

86

QVÆRITVR 3. quæ sint necessaria vt bellum defensiuum iuste suscipiatur? Responso est, tria esse. Primum, vt is qui bellum inferre nolit desistere, etiam rogatus. Ex bello enim tam multa incommoda sequuntur, vt non nisi compellente necessitate, suscipi debeat. Secundum, vt iusta sit causa suscipiendi tale bellum. Quamquam quia ex regula 6. iuris in 6. in pari delicto, vel causa, melior est conditio possidentis, non est necessarium vt ille qui se defendit, certo sciat se iustam causam habere: sed satis est vt cognoscat se non habere causam iniustam: vel si dubitet, vt paratus sit stare determinationi, & arbitrio bonorum virorum. Tertium est, vt bona sit intentio, ex cap. Quid culpatur 23. quæst. 1. Et ratio est: quia bellum suscipi debet vt pax habeatur & respub. defendatur. Si ergo hæc tria adfuerint, bellum est iustum quando defensiuum, non autem quando offensiuum fuerit.

Authoritas vero Superioris non est necessaria in ipso bello defensiuo, vt ex communi Theologorum & Iurisperitorum sententia notar Bannes ad cit. art. 1. dub. 2. conclus. 1. Et ratio est, quia qualibet persona etiam priuata iure naturali potest se ipsam defendere, seu vim vi repellere propria autoritate. Id tamen intelligendum est, quando vtget necessitas, nec adiri potest Superior; nam si tempus patitur vt Superior consulatur, expectanda est ipsius autoritas: quam sibi vsurpare nefas est, nisi necessitas excuset.

87.

QVÆRITVR 4. quamnam conditiones sint necessariae, vt bellum offensiuum iuste inferatur. responso est, eas in vniuersum septem esse. Prima est autoritas, ex citat. cap. Quid culpatur, nam cum inferre bellum sit actus Iudicis (spectat enim ad iustitiam vindicatiuam institutam ad peccatorum punitionem) necesse est vt is qui bellum inferre, habeat ad id autoritatem. De quo in particulari notandum est, quod quando suscipitur bellum pro causa spiritali; nimirum pro fide, aut contra excommunicatos contumaces, possit autoritas Summi Pontificis vel Episcopi loci, bellum geri prout refert ex Hostiensis Syluester Bellum 3. quæst. 1. Quando autem est temporalis causa, ordinariæ potestatis inferendi bellum (prout Molina in cit. tract. 2. disput. 100. communem Doctorum consensum esse ait aliquot eorum commemoratis) est solum penes eum qui non agnoscit superiorem in temporalibus: id est à cuius iudicio non solet appellari ad superiorem in causis ciuilibus: nam cum talis non habeat in terris superiorum ad quem confugiat, & à quo ius petat, necesse est vt ipsemet tanquam verus Iudex in ea causa iure naturali constituitur, sumat vindictam. Vnde olim cum omnes erant subiecti Romano imperio, nemo poterat alteri inferre bellum sine facultate Imperatoris, vt habetur ex lege 1. Cod. Vt armorum vsus. Nunc vero autoritatem indicendi bellum habent Reges, Respublica & Duces, qui in temporalibus non agnoscunt superiorem ad cuius tribunal debeant recurrere. Attamen quia totum hoc negotium dependet ab humano iure, consuetudo multum potest in contrarium; ita vt si inter eos qui superiorem agnoscunt aliqui ex antiqua consuetudine habeant, quod possint alius bellum inferre, id eis denegandum non sit, prout notat Francisc. à Victoria in relect. De iure belli num. 9. Sed tamen (vt ex Caiet. habet Molina in ead. disput. 100. post medium) id intelligendum est, dummodo tales bona fide fuerint in possessione; quod non est sentiendum de his quos constat rebellando aduersus proprios dominos, autoritatem eam obtinuisse potentia magnitudine.

Secunda conditio, est iusta causa belli, ex cap. Dominus noster, 23. q. 2. de qua dicitur in sequen. sect. quæst. 2.

88.

Tertia conditio est, Vt certo aut valde probabiliter constet de huiusmodi causa iusta, adeoq; legitime cognita iudicata que sit. Etenim graue peccatum est, in dubia causa, inferre bellum, vt docent à Victoria de iure belli, num. 27. & alij, quorum meminit Greg. à Valent. 2. 2. disput. 3. quæst. 16. punct. 2. versu Quinto certum est. Et probatur: tum quia neque homo particularis in dubia causa puniendus est; multo ergo minus tota respub. tum etiam, quia in dubia causa potior est conditio possidentis, ex 6.

regula iuris in sexto. Neque vero satis est vt Princeps quoquo modo credat se iustam habere causam, alioquin eius excusarentur Turca inferentes bellum Christianis, sed vt iustitia causa diligentissime examinata sit, idque ab illis qui minime ducantur prauis affectibus; propterea quod ex bello plurima sequuntur incommoda: atque homo ductus prauis affectibus cæcitare sæpius solet.

Quamquam tamen quando causa est dubia, is etiam qui pacifice possidet, tenetur, vt in seq. num. 29. habet à Victoria, eam diligenter examinare, & admitendo legationem, audire pacifice rationes alterius partis, si forte possit ex eis certum cognoscere. Nam non censetur alioqui bona fide agere, tanquam recusans intelligere veritatem prout tenetur. Etenim Principes cum sint Iudices in suis causis iuxta antedicta, tenentur in dubio ea qua in contrarium opponuntur examinare. Inique enim agit Iudex qui litigante contra possessorem opponente aliquid, recusat illud examinare. Atque post talem recusationem ab ipso Principe factam, alter Princeps qui bellum ei inferret non omnino certus de iure suo, excusaretur à peccato, tanquam iustam habens causam taliter ferendi compensationem aliquam pro iure quod ad Remp. de qua agitur, minus dubium habet, quam ille qui eam possidet. Dico (minus dubium) quia si ius esset æqualiter dubium non posset ratione illius, possessorem bello laedere: quia in pari causa melior est conditio possidentis. De qua re plenius Bannes ad eundem art. dub. 5.

Quarta conditio est, Vt causa belli habeat proportionem cum grauius incommodis, quæ ex bello ipso sequuntur: in quo non tantum qui sunt ex parte hostium innocentes & Ecclesiastici patiuntur: sed etiam illi ipsi qui bellum inferunt plurima damna sentiunt, adeo vt causa inferendi debeat esse grauiissima, & quæ omnia alia damna compenset.

89.

Quinta conditio est, Vt obseruetur iuris forma. Cum enim bellum sit vltimum & extremum remedium aduersus illatas iniurias; antequam ipsum adhibeatur, omnia sunt prius tentanda: videlicet mittendi sunt legati, aut consulendi superiores, siue temporales, siue Ecclesiastici, per quos iusta satisfactio pro illata iniuria obtineatur: aliaque remedia, si quæ suppeterent vsurpanda; iuxta illud Deuter. 20. Si quando accesseris ad oppugnandam ciuitatem offeres primum ei pacem.

Sexta conditio est, Vt qui inferre bellum habeat rectam intentionem ex cap. Quid culpatur & duobus sequentibus. 23. quæst. 1. Censetur autem recta intentio quando bellum inferatur, non vt alius noceatur: sed vt iustitia exerceatur. De qua re in particulari plenius Molina disputat. 107.

Septima conditio est, Vt illi qui bellum gerunt non sint persona Ecclesiastica, nam illis interdictum est gerere bellum, 23. quæst. 8. cap. 1. & aliquot sequentibus. De qua re etiam plenius, tum Bannes ad sequentem artic. 2. tum Molina disput. 108. Sed ad institutum nostrum notare sufficit, id quod ibidem sub finem hic habet ex communi Doctorum sententia: constitutos in maioribus ordinibus pugnando propriis manibus peccare mortaliter exceptis quatuor casibus.

90.

Primus est, quando non possunt aliter propriam vitam conseruare. Secundus, quando id sic necessarium est, quod illis pugnantibus patria aut ciuitas vel exercitus conseruabitur: non pugnantibus vero destruetur, aut capietur. Nam tunc pugnare non solum possunt: sed etiam tenentur iure naturali, cui lex Ecclesiastica nequit praudicare. Tertius est, quando id omnino necessarium esset ad consecutionem iustæ victoriæ, à qua pax & commune bonum Ecclesie pendeat. Quartus, quando id omnino necessarium esset ad defendendam vitam innocentis, qui rogaret opem sibi ferri aduersus nocentem, qui mortem ei citatilloqui illaturus. Nam in tali casu vt & in duobus præcedentibus Clerici iure naturali obligantur pugnare, si possint absque suo notabili periculo.

Irregularitatem vero non incurrit occidendo in talibus casibus: quod idem author tractat disput. 109. Nec item pugnando extra eosdem casus, etiam si iniuriati sint maio-

ribus

ribus ordinibus, nisi occidant, aut mutilent: de quo idem etiam in *seq. disput. 100.* Quamquam tamen gradu officioque suo sunt priuandi, iuxta cap. Clerici, cap. Quicumque ex Clero, & cap. Quo ausu, 23. quæst. 8. Sique in pugna moriantur, oblationes, & orationes pro eis fieri non debent, ex cap. Quicumque Clericus, 23. quæst. 8. Id quod ex eodem Molina, in *preced. disput. 108.* proprie quidem locum habet in iis qui initiati sunt maioribus ordinibus: probabiliter tamen idem iudicandum est, *vt ille addit*, de aliis Ecclesiasticis, si beneficiarij fuerint: nisi antea reliquerint beneficia sua; itemque de Religiosis professis.

91. Porro magnum discrimen est inter septem memoratas condiciones. Nam si prima earum vel secunda, vel tertia desit, is qui bellum infert, non tantum grauer peccat, sed etiam tenetur refarcire damna omnia quæ illata fuerint, tam hostibus quam proprijs subditis. Sin autem quarta tantum aut quinta conditio desit, peccat item qui bellum infert: atque tenetur refarcire damna etiam hostium, quando dedita opera excessit modum in sumenda vindicta; contra illud Deuter. 25. Modus plagarum erit secundum mensuram delicti; aut quando iustam satisfactionem pro illatis iniurijs oblatam recusauit. Qua de re Barnes 2. 2. quæst. 40. art. 1. dub. 8. & 10. Subditorum autem suorum damna refarcire tenetur, si ipsos bellum suscipere coegerit: non item, si illud vltro ipsi suscipiant: quia contententi non fit iniuria De regulis iuris in sexto regula 27.

Iam vero in duobus casibus quinta conditio non est necessaria; vnus est, si virgeat necessitas, id est, suscipiens bellum non habeat commoditatem sumendi vindictam post interpositam longam moram temporis: qua ratione Abraham statim secutus est hostes suos, non tentatis alijs medijs, Genes. 14. Alter est, si statim confiter quod hostes sint omnino pertinaces, nec flectentur praedictis legationibus. Quod si tantum desit sexta, vel septima conditio, peccat quidem qui bellum infert: sed sine obligatione ad restitutionem: quia tunc sibi ipsi non alteri adfert de se nocumentum.

S E C T I O II.

De bello quoad indicentes illud.

92. QVÆRITVR PRIMO, Quid facere possit ille, qui cum recognoscat superiorem, & ideo nõ habeat auctoritatem indicendi bellum, patitur grauem iniuriam, quam possit indico bello vindicare. Ad quod respondetur tali suppetere illud remedium, quod assignat à Victoria, De iure belli, nu. 9. inquit: Si sub eodem Rege duæ sint ciuitates vel duo principes quorum alter alteri infert iniuriam, Rexque ipse negligit vel non vult eam vlcisci: illum qui iniuriam patitur posse non solum se defendere, sed etiam antedictis conditionibus concurrentibus inferre bellum: quia necessitas licentiam ei & auctoritatem dat: cum nequeat aliter ius suum tueri: & superior dissimulans, censetur consentire tacite. Qui si expresse dissentiret ob commune totius reipublicæ bonum probabiliter, æquo animo esset ferenda iniuria & à bello abstinentium, iuxta illud quod habet idem à Victoria in sequen. numero 33. de bello illicito, ob securura Reipub. incommoda.

93. QVÆRITVR SECUNDO, Quenam sint causæ, ob quas ille qui habet auctoritatem, iuste potest bellum indicere. Ad quod respondendum est: in genere quidem (prout à Victoria De iure belli num. 13. habet, & probatur ex cap. Dominus noster 23. quæst. 2.) esse iniuriam: non tantum eam, quæ est cum peccato; vt pote qua scienter damnum illatum est; aut alienum occupatur iniuste: sed etiam interdum eam quæ est sine peccato; vt cum res aliena detinetur quidem sed probabiliter putatur esse propria; vt contigit Chananæis, qui ignorarunt à Deo datam esse filiis Israel terram ipsorum possidendam. De quare plenius Molina De iust. & iure, to. 1. tract. 2. disput. 102.

In particulari autem multas esse tales causas, sicut multi sunt modi quibus iniuria infertur. Aliquot referunt Alphonsus à Castro, in lib. 2. De iust. hæretic. punitione, cap. 24. &

post ipsum Molina, in *seq. disp. 104.* vt & Couar. ad regulam Peccatum, par. 2. §. 9. num. 2. 3. & 4.

94. Tredecim autem sunt, quæ sacra Scripturæ testimonio illustrantur. Prima est infidelitas, qua Deo infertur iniuria. Ad cuius causæ illustrationem facit, quod Exodi 34. ver. 12. & Deuter. cap. 7. ver. 2. & cap. 12. ver. 2. iussi sint filij Israel interficere infideles, & bello exterminare. Sed notandum est, quod nunc temporis non liceat ob meram infidelitatem bellum alij inferre, ipsorumque bona occupare; vt habent à Victoria in *relect. De Indis sect. 1. num. 29. & sect. 2. num. 15.* & Couar. ad Regul. Peccatum, par. 2. §. 10. num. 4. & 5. ac post vtrumque Molina in cit. tract. 2. disput. 106. Probaturque primo, quia infideles qui nunquam fidem susceperunt, non possunt cogi ad fidem suscipiendam. Secundo, quia infideles principes habent verum dominium: nam Romani tempore Apostolorum erant infideles, quibus tamen obtemperandum esse docet Apostolus ad Rom. 13. Deniq; peccatum infidelitatis est contra solum Deum. Illa autem peccata quæ sunt contra solum Deum relinquuntur diuina vltioni. Nam si hæc bello vindicari possent, potius malis Christianis quam infidelibus esset inferendum bellum: quia grauius peccant vt intelligitur ex cap. 10. ver. 28. & 29. & cap. 12. ver. 25. epist. ad Hebr. funtque causa cur blasphemetur inter gentes nomen Dei ad Rom. 2.

Attamen septem sunt casus in quibus licitum est inferre bellum infidelibus, non quidem ob solum infidelitatem, sed ob aliquam circumstantiam ei annexam. Primus est, quando infideles possident terras quæ olim erant Christianorum: quo titulo Christiani inferunt bellum Turcis. Secundus, quando infideles inferunt iniurias Christianis, vt ipsi Turcæ solent. Tertius, quando abducunt Christianos à vera religione; quæ causa assignatur in Deuteronomio locis citatis. Quartus, quando infideles impediunt liberam prædicationem Euangelij. Potest enim tunc inferri illis bellum auctoritate Ecclesie; quæ cum à Christo potestatem accepit prædicandi Euangelium per totum orbem terrarum, Matth. vlt. & Marc. vlt. is qui prædicationem eiusmodi impedit, infert Ecclesie iniuriam, quæ bello propulsare potest. Qua de re pluribus à Victor. in *relect. De Indis, sect. 3. nu. 9.* & aliquot sequentibus. Qua in re immorari non est necessarium ad nostrum institutum. Quintus casus, quando infideles qui Principi Christiano sub sunt, leges ipsi ab eo præscriptas legi naturæ consentaneas, obseruare nolunt. Sextus, quando Princeps infidelis, nulli fideli subditus committit peccata quæ nõ tantum sunt contra Deum, sed etiam contra proximum. Tunc enim Princeps Christianus potest ei bellum indicere, si admonitus nolit desistere: quod à Victoria ibid. num. 15. annotat.

Vbi obseruandum est, quod quamuis peccata ea quæ sunt contra solum Deum (vt infidelitas, idololatria, & similia) iudicio diuino relinquuntur: ea tamen quæ sunt contra iustitiam & detrimentum adferunt proximo, posse ab alijs Principibus impediri. Nam vt illimet qui iniuriam patiuntur, possunt iuste se defendere, ita etiam qui ius potest, & dum necessitas virget, tenetur illis succurrere, iuxta illud Ecclesiasticum 7. Vnicuique mandauit illis de proximo,] Illud Proverb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.] Itaque si Princeps infidelis constitueret vt homines, etiam inuiti sacrificent idolis, potest ob tale crimen bellum ei inferri, etiam si ille qui iniuriam patitur auxilium non petat tunc expresse, quia licet etiam inuitum ab iniusta morte eripere. De qua re Molina in memorata disput. 106. concl. 6. Septimus casus est, quando Deus alicui Regi aut populo reuelat se velle infidelium peccata vlcisci ea ratione, prout factum est cum ex lib. 1. Regum cap. 15. Saul Dei iussu bellum Amalecitis intulit.

95. Secunda causa propter quam potest bellum dici, est hæresis, seu recessus à fide, veroque Dei cultu. Nam olim Deus Deuter. 13. filiis Israel præcepit vt ciuitatem quæ in tale crimen incurrisset bello deleterent, & ita vnicuique ipsi filij Israel voluerunt bellum inferre filiis Ruben, & Gad, quod existimassent ipsos recessisse à fide ex cap. 22. Iosue.

Hanc

Hanc etiam causam probant Patres relati 23. quæst. 4. cap. Displicet, & multis sequentibus. Ratio vero est, quia hæresis grauisissima damna toti Reipublicæ adfert. In quatuor enim obseruandus est ordo iuris: nec enim potest hæreticis, bellum inferri nisi ab Ecclesia declarentur hæretici, ex cap. Cum secundum leges, De hæreticis in 6. Post declarationem autem potest quiuis Princeps Catholicus suis subditis pro iurisdictione quam in eos habet inferre bellum, & bona ipsorum occupare.

96. Tertia causa est, quando negatur aliquid quod iure naturæ debetur; ob hanc causam populus Israeliticus bellum intulit Amorrhæis; qui illis negabant innoxiam transitum cap. 21. Numerorum: quem locum ita accepit D. Augustinus, relatus 23. quæst. 2. cap. finali. Quarta causa, quando terra vel regna quæ iniuste ab alio possidentur. Ob quæ causam Dauid intulit bellum Isoboth filio Saul, 2. Reg. cap. 2. Quinta causa, quando populus iniuste opprimitur seruitute, vel aliis iniuriis. Ob quam causam bella multa gesta sunt ab Israelitis contra Philistæos: vt patet ex libris Iudicum, & Regum. Sexta causa, quando populus præbet auxilium inimicis qui gerunt iniustum bellum. Nam ob hæc causam Dauid intulit bellum Syris, eo quod filius Ammon opem contra ipsum tulissent, ex 2. Reg. cap. 8. & 10. Septima causa, quando legati alicuius Principis afficiuntur magna contumelia. Ob quam causam Dauid bellum intulit filiis Ammon, ex eod. cap. 10. Octaua causa, cum quis seditionem mouet vel rebellionem contra Principem. Ita Dauid intulit bellum Seba ex lib. 2. Regum cap. 20. Nona causa, cum quis defendit hominem sceleratum, qui iuste petitur ad supplicium. Ob quam causam vniuersi filij Israel intulerunt bellum tribui Benjamin ex lib. Iudicum cap. 20. Decima causa, quando Princeps, & populus non ita pacis vel pollicitis. Quam ob causam Moabitibus Reges Israel & Iuda intulerunt bellum, quos propheta Eliseus iuuu; ex lib. 4. Regum cap. 3. Vndecima causa, defensio amicorum, & liberatio eorum ex captiuitate, vel aliis angustiis, quemad. Gen. 14. Abraham bello liberauit Loch, & alios captiuos. Duodecima causa esse potest, cædes alicuius viri qui in magna potestate erat, & præsertim si Principi sanguine iunctus fuit. Ita 1. Machab. cap. 9. Simon & Ionatas Machabæi, vti fuit bello cædem fratris sui Ioannis. Decimatercia causa, quando populus confederatus, & amicus habet iustam causam inferendi bellum. Potest enim aliter populus amicum populum in tali bello iurare, quemadmodum ex lib. 4. Regum cap. 3. filij Iudæ iuuerunt filios Israel.

97. **QVÆRITVR TERTIO,** An gloria, dilatatio imperij, aut alia regni vtilitas censenda sit Principi esse iusta causa indicendi bellum. Responso est: quod cum non liceat nocere vni particulari propter propriam commoditatem, multo minus licere toti Reip. Deinde, vt bene ait Franciscus à Victoria in relect. De iure belli, num. 11. alias causæ que iusta esset ex vtraque parte belligerentium: si que omnes essent innocentes, ideoque non liceret eos occidere: & ita gerendum esset iustum bellum, in quo occidere non liceret; quod absurdum est.

98. **QVÆRITVR QVARTO,** An bellum possit esse vtrique iustum. Responso est, semota ignorantia non posse; posita autem ignorantia probabili, bellum esse posse vtrique iustum. Poni autem potest talis ignorantia non modo ex parte militum, quod frequenter contingit, sed etiam ex parte Principis: qui licet reuera habeat causam iniustam, probabiliter tamen existimare potest se habere iustam; vt quando homines eruditi & boni quos cõsultat, respondent ipsum iustam habere. Ita à Victoria in relect. De iure belli, num. 32. & Couar. ad Reg. Peccatum par. 2. §. 10. num. 6.

QVÆRITVR QVINTO, An licitum sit Principi, vti in iudis in bello iusto. Respondendum est, licitum esse, dummodo absint mendacia, ex cap. Dominus noster, 23. quæst. 2. Idem habet D. Thom. 2. 2. q. 40. art. 5. Et confirmatur tum ex cap. 8. Iosue vbi Deus præcepit vti in iudis in bello; tum ex eo, quod in talibus insidiis, nihil affirmatur, aut negatur; & prouide ab sit mendacium, sicut & in facto Chulthi, cum finxit se longius ire, Lucæ vlt.

QVÆRITVR SEXTO, An Princeps possit bello certare quouis tempore. Responso est: tempore treugæ seu induciarum, non posse inferre bellum. Nam & hosti seruanda est fides, 23. q. 1. cap. Noli existimare De qua re agens Molina, in cit. tract. 2. disput. 111. notat non habere locum primo, cum hostis fidem ipsam non seruat: quia pactum semper habet illam conditionem tacitam, modo tu vicissim omnia illa serues. Secundo, cum promissum ex obiecto iniquum est & malum: quia in malis promissis non expedit fidem seruare ex 69. Reg. iuris in 6. Tertio, cum constat promissum iniuste exigi & accipi ab hoste, neque ipsum confirmatum est iuramento. Quod si de iniuria non constat, seruandum est: quia nihil datur, quod excuset ab obseruatione. Similiter si confirmatum sit iuramento; propter iniuriam scilicet testimonium Dei, ex cap. Debitores de iure iurando.

Quouis autem alio tempore extra iam dictum induciarum, si vel viget necessitas, vel affertur opportunitas rei bene gerendæ, potest geri bellum, vt habetur 23. quæst. 8. cap. Si nulla. Abstinentum est tamen à bello in die festo, si non sit causa tunc gerendi, ex D. Thoma, in cit. quæst. 40. art. 4. Quamquam non est mortale peccatum; tunc bellare, vt ibid. notat Caiet. Quod intellige dummodo Missæ sacrum ante iniatur habita commoditate, prout notat Molina in cit. disput. 111. volens idem esse de hæc re iudicandum, ac de hæc studio, quod sit die festo. Ceterum quoniam quidem prohibitum erat bellum gerere ab Aduentu vsque ad Octauas Epiphaniæ, & à Septuag. sima vsque ad octauas Paschæ, vt constat ex cap. 1. De treuga & pace. Sed Canon ille iam non est in vtu, vt notat. idem in glossa, ad verbum frangere.

QVÆRITVR SEPTIMO, An liceat Principi Christiano petere auxilium ab infideli. Ad quod respondendum est tribus propositionibus. Prima est, licitum esse etiam initio sedere societatis amorum, petere auxilium ab infidelibus contra alios infideles, quemadmodum petierunt Machabæi à Romanis 1. Machab. cap. 8. 12. & 15. Secunda est, Petere auxilium ab infidelibus contra Christianos in iusto bello non esse malum ex se. Ita existimat Lyranus lib. 1. Regum, cap. 28. ad versum 2. E ratio docet: quia si liceat vni particulari cum assiguit petere auxilium ab infideli, multo magis id liceat toti Reipublicæ. Tertia est, Tale quid nihilominus ob circumstantias, hoc est, ratione scandali & damnorum: esse vt plurimum græue peccatum. Hæc probatur: quia solent multum scandalizari infideles à quibus petitur tale auxilium. Præterea ipsi plurimum nocent religioni Christianæ, dum fideles abducunt captiuos, eosque apostatate faciunt; vel illos prauis suis moribus verbo & exemplo inficiunt. Item sæpe plus, aut saltem tantum nocent illis à quibus vocantur in auxilium, quam hostibus.

QVÆRITVR OCTAVO, An Princeps teneatur desistere à bello, & acceptare iustam satisfactionem oblatam. Responso est: duo hæc in re esse certa; alteru, quod Princeps teneatur acceptare satisfactionem, si offeratur antequam inceptum sit bellum. Alterum est, quod non teneatur acceptare satisfactionem, si timeatur ne alter postea perturbet, nec seruet pacem, vt notat glossa ad cap. Noli existimare, 23. quæst. 1.

Dubium autem esse, quando non timetur futura perturbatio & offeratur satisfactio post inceptum bellum. De quo sententia est Caietani in verbo Bellum: quod Princeps non teneatur à bello desistere, post ipsum inceptum: quia iudex cepta causa non tenetur desistere à punitione Rei, quantumuis satisfactioem offerat. Sed contrarium tenendum est, iuxta memoratum cap. Noli existimare: cuius hæc sunt verba. Itaque hostem pugnantem necessitas deprimat non voluntas; sicut bellanti, & resistenti violentia redditur: ita victori capto misericordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur. Ex quibus verbis satis patet eam misericordiam deberi hosti; vt si offerat satisfactionem iustam, cessatur à bello, cum id fieri potest sine noua perturbationis periculo. Deinde vt argumentatur Molina sub finem præced. disput. 103. ab eo momento temporis quo offertur sufficiens satisfactio, cessat

99.

100.

101.

cessat

cessat iniuria aduersariorum: ita ut Princeps pro iniuria præterita iustum bellum gerens, nihil possit amplius licite exequi quam ea ipsa accipere quæ in iustam satisfactionem ei offeruntur.

Argumentum vero Caietani propterea non concludit: quia triplex est discrimen inter punitionem vnus particularis, & bellum. Primo enim, qui punit particulare hominem, est iudex ipsius ordinarius: ideoque non tenetur desistere; qui autem bello punit, iudex est extraordinarius, ratione tantummodo iniuriæ. Quare hæc per oblatam iustam satisfactionem cessante, cessat iusta causa belli, & per consequens bellum ipsum nequit iustum esse. Secundo, quando vnus particularis punitur, solus reus patitur: in bello autem, non patiuntur soli rei, sed multi alij innocentes; & sæpe ob peccatum solius Principis patitur totus populus. Tertio, quod quando punitur vnus particularis id fit sine præiudicio, & damno punientium, sed quando infertur bellum, non tantum patiuntur hostes, sed etiam illi qui contra ipsos bellum gerunt. Vnde Princeps si non propter hostes, saltem propter suos, debet acceptare satisfactionem.

102. Cæterum circa compositionem quam Princeps facit cum hostibus quoad damna quæuis illata subditis suis, nota admodum est cum Molina, *De iust. & iure, to. 1. tract. 2. disputat. 123.* si ea fiat cum libero consensu ipsorum subditorum, standum ei esse omnino; non item si fiat sine tali consensu: quia tunc Princeps ipse tenetur talia damna resarcire; quorum iniusta causa fuit gerendo bellum iniustum: nisi iidem subditi consensu intulitæ belli, sponte nec imperio coacti ipsum comitati essent in tali bello: quo casu deberent sibi talia damna imputare. Imo etiam si gesserint iustum bellum, aut quod probabiliter putauerint iustum esse, similiter Princeps tenetur damna resarcire quæ acceperint: cum debeat ius dicere subditis, accogere aduersarios ad reparandas iniurias ipsi illatas: quas cõdonando censetur detrimentum eisdem adferre, quod compensare teneatur; nisi aliud exigat Reipublicæ necessitas propter quæ particulares detrimentum pati tenentur. Adde quod ibid. concl. 5. & 6. memoratus auctor habet: aduersarios qui scienter iniustum bellum gesserunt, per compositionem non liberari in foro conscientie ab obligatione, resarciendi damna quæ intulerunt: quoniam illa solum ad redimendam vexationem, nec libere facta est; perinde ac si colligantur litem iniustam se habere scienti, des aliquid ut ab ea desistat. Secus esset autem si in certa esset iniustitia belli; quia tunc pactum non iniretur simpliciter ad redimendam vexationem iniustam, sed ad definiendum ius tunc ambiguum.

SECTIO III.

De bello quoad milites illud gerentes.

103. **Q**UÆRITVR PRIMO, An milites possint proficisci ad bellum in causa dubia. Responso est: milites qui subsunt alicui Principi, aut qui accipiunt stipendium tam pacis tempore, quam belli (*cum bi tanquam famuli reputentur mercede conducti*) posse proficisci in causa dubia, & tamen diu manere in bello, quamdiu illis non constiterit certo, bellum esse iniustum: etiam si Dominus, seu Princeps sit infidelis. Hanc esse communem Doctõrum sententiam aliquot in eam citatis notat Molina in *cod. tract. disput. 113.* quæ habetur expresse ex D. Augustino in cap. Quid culpatur, 23. quæst. 1. Itaq; si Princeps id illis præcipiat, tenentur obedire, quia semper obediendum est Superiori nisi constiterit peccatum esse quod præcipit. Accedit quod neque expediat, neque fieri possit ut omnibus de plebe reddatur ratio publicorum negotiorum: neque hi sufficientes sint ad ea examinanda, aut etiam percipienda: itemq; deceat perfectum obedientem non disputare, sed recta de suo Superiore præsumere: quando neque rumor, neque indicia sunt de iniustitia belli. Quod addo: quia si hæc adfint, ipsa suadent non debere subditos committere se Principis definitioni: sed debere aliunde inquirere de veritate, quantum quisque commode potuerit, ne ignorantia ipsorum censetur affectata, neque à peccato excusetur.

Ad quod facit quod non excusentur milites Turcæ gerentes bellum contra Christianos, à quibus nulla iniuria affecti sunt: nec item milites Pilati qui ex ipsius mandato Christum crucifixerunt.

Alij autem milites puta amici, consanguinei, stipendiarij externi, non possunt proficisci ad bellum in causa dubia, ex communi quoque Doctõrum sententia, ut aliquot ex eis citatis habet Molina in seq. disput. 114. Qui recte infert, grauius peccare & in statu damnationis esse, nec absolui debere illos, qui parati sunt in quacumque causa pugnare, siue iusta, siue iniusta. Ratio est, quia sine iusto titulo se exponunt periculo inferendi grauissimam iniuriam aduersariis, eos priuando vita, & bonis quibus iuste potiuntur. Quod si talium aliquis innixus fundamento ad moralem certitudinem sufficienti credat causam belli esse iustam, potest ad illud proficisci, etiam si non sit penitus certus: quia laborabit probabili ignorantia quæ excusat à peccato.

104. **Q**UÆRITVR SECUNDO, Quid debeant facere milites qui ignorantè pugnant in causa belli iniusti. Respondendum est: quamdiu ignorant iniustitiam causæ nihil debere facere, si probabilis sit eorum ignorantia, seu quæ adhibita morali diligentia vinci non potuerit præsertim si sint secuti principem cuius sunt subditi. Itaque non tenentur restituere ea quæ consumperunt bona fide, neque resarcire damna quæ intulerunt. Vbi autem sciuerint bellum esse iniustum debent ab eo desistere, ac restituere ea quæ ex hostium spoliis apud se adhuc habent, eave in quibus facti sunt locupletiores. Qui autem subditi non sunt dubitantes de belli iniustitia, si postea constat bellum iustum esse, ad nullam restitutionem tenentur, cum nec Princeps quem iuuerunt, ad illam tunc teneatur. Sin constet de iniustitia, vel de ea dubitetur, iidem tenentur restituere, principe, qui est causa præcipua damni illati, non restituerent.

Sicigitur prout habet Molina disput. 114. si Princeps ipse iniustum bellum gerens per inuincibilem ignorantiam excusetur à culpa, prædicti restituere debent (ob malam scilicet fidem ipsorum quam dicta ignorantia non purgat) omnia damna quæ ipsi mer dederint, vel quæ data non essent nisi auxilium tulissent. Sin idem Princeps fuerit dubius de iustitia belli, quando illud intulit, deoque constet talibus, qui auxilium tulerunt: iidem omnia damna aduersariis illata, resarcire tenentur in defectum eiusdem Principis non resarcientis. Namque cooperatores tenentur restitutione suppletere defectum præcipui agentis, ut latius tractatum est in præced. lib. 10. cap. 9. & 10. Quod si non constet qua conscientia Princeps bellum intulerit, neque ille restituat: dicti cooperatores tenentur malorum quæ intulerunt partem maiorem, vel minorem restituere prudentis arbitrio pro quantitate dubij seu verisimilitudinis maioris, vel minoris, quod bellum fuerit iustum. Nam si fuisse constaret ad nihil tenerentur, si constaret fuisse iniustum, tenerentur ad totum. Quare si id dubium sit, tenentur ad quantitatem maiorem, vel minorem, secundum quantitatem dubij.

105. **Q**UÆRITVR TERTIO, An milites iustum bellum gerentes peccent, & teneantur ad restitutionem, si hostibus noceant sine legitima autoritate. Cui quæstioni ut satisfiat notandum est in hac re id censeri factum contra legitimam autoritatem, quod fuerit factum contra expressam, aut præsumptam voluntatem supremi Principis indicentis bellum: aut ducum quos ipse bello præfecerit. Expressam autem voluntatem censeri, quando est expresse declarata: præsumptam vero quando non est quidem expresse declarata, probabiliter tamen creditur, quod tale quid Principi ipsi furtum sit gratum, & ratum habeat de qua re non potest certa regula dari, sed relinquatur prudenti iudicandum ex circumstantiis, ut monet Molina *De iust. & iure, tomo 1. tract. 2. disput. 101.* cum quo propositæ quæstioni satisfacimus per sequentes conclusiones.

Prima est: Si causa propter quam Princeps negat militibus autoritatem pro arbitrio nocendi hostibus, sit quia æquitas, aut iustitia belli, vel pietas Christiana id

postu-

SECTIO IV.

De effectibus belli.

QUÆRITUR I. An tempore belli licitum sit inferre hostibus damna tam in rebus, quam in personis. Ad quod respondetur sequentibus propositionibus.

Prima: Quando bellum est iniustum, illi qui damna inferunt non tantum peccant, sed etiam tenentur ad restitutionem. Ratio: est quia id faciunt contra iustitiam, & ideo in tali bello versari, valde periculosum est.

Secunda: Circa amicos & ciues in bello iusto, obseruanda est regula D. Ioannis Baptistæ Lucæ 3. Neminem concutatis, neq; calumniam faciatis, sed contenti estote stipendijs vestris. Vnde sequitur, grauius peccare eos qui plura, aut tanta amicis damna inferunt, quanta inimicis.

Tertia: Circa hostes in bello iusto possunt omnia fieri, quæ ad defensionem propriam, boniq; communis securitatem conseruandam iudicata fuerint necessaria: vt arces eorum dirui, propugnacula propria in tertis ipsorum extrui, auferri ab illis arma & cætera belli adiumenta. Hanc à Victor. in relect. de iure belli num. 18. (& post eum Molina in eod. tract. 2. disp. 117. concl. 1.) probat: quia finis belli est pax & securitas, ex cap. Noli, & cap. Apud veros, 23. quæstio. 1. Ergo quæ sine fraude & dolo iudicata fuerint ad eam necessaria, possuntq; dari sine peccato, ea ab hostibus in iusto bello licet exigere. Addunt vero recte ijdem, quod cessante ea necessitate (ita nimirum vt nihil ab hostibus sit amplius timendum) restituenda sunt quæ ad securitatem conseruandam occupata fuerint de bonis hostium.

Quarta: In bello iusto nocentes hostes, qui vel gerunt arma vel gerentibus præbent auxilium, lædi possunt, non tantum in bonis, sed etiam in personis. In bello enim iusto non tantum fas est occupare omnia ea quæ ad nos pertinent, sed etiam accipere de bonis hostium compensationem damnorum omnium que intulerunt; necnon impensarum: hoc nomine intelligendo lumpus belli, & iustam mercedem pro laboribus quos subierunt, & pro periculis quibus se exposuerunt. Item fas est sumere de hostibus iustam vindictam pro delictorum quantitate, & qualitate: etiam plectendo capite si fuerit opus, aut alias penas imponendo: vt tributa, & cætera id genus. Nam Princeps iustum bellum gerens, rationem habet iudicis; qui in hostem malefactorem potest iustâ penâ animaduertere. Videri potest Molina in cit. disput. 117. concl. 2.

Quinta propositio, quam idem Molina consequenter subiungit, est: Si in bello etiam iusto vsurpetur aliquid amplius, quam quæ notata sunt duabus præcedentibus propositionibus, ita vt vel pena excedat culpam, vel recompensatio excedat quantitatem damnorum, earumque rerum quæ ad iuste bellantes pertinēt; obligationem esse ad restitutionem, nam nullus est iustus titulus quo possit excessus ille accipi & retineri. Vnde non licet Principi (quod attigit à Victor. in relect. posteriore de iure belli, numero 56.) occupare totum regnum eius qui vnâ tantum, vel alteram ciuitatem ipsius occupauit: nisi forte pax alia ratione conseruari nequeat. Quanquam iure gentium de mobilibus bonis, specialis ratio est: nimirum vt fiant capientium quantumuis excedant compensationem damnorum. In quorum bonorum numero ponuntur homines, qui fiunt mancipia capientium: nisi tam capientes quam capti, sint Christiani: quoniam consuetudo est in contrarium: captique ita retinentur, vt acceptâ aliquâ pecuniâ quasi in capientium præmium, facile dimittantur. De qua re in sequent. concl. 4. Molina plures alios citans.

Sexta propositio est. Non debent innocentes in bello, quantumuis iusto, directe & ex intentione interfici: quæ est communis Doctorem sententia, vt notat idem Molina disput. 119. concl. 1. aliquot eorum citans, & confirmatur per illud Exodi vigesimotertio. In fontem & iustum nõ occides. Vide tradita in præced. cap. 3. Cæterum innocentes vocantur ex parte hostium, pueri, mulieres, & si qui sunt alij non ferentes arma. Vnde in Deuter. cap. 20. de ciuitate rebeli datur hæc lex: Percuties omne quod in ea generis masculini est absq; mulieribus & infantibus. Nam si mulieres quoq; nõ

108.

109.

110.

postulat; tunc milites mortaliter peccare nocendo sine auctoritate; & teneri ad restitutionem damni illati. Hæc patet, quia tunc manifesta iniustitia committitur. Per ignorantiam tamen probabilem excusantur à peccato & à restitutione eorum quæ consumperunt bona fide. Secunda est, si dicta negatio auctoritatis fiat, non quidem vt damnum non inferatur hostibus: sed solum vt disciplina militaris seruetur: tunc milites peccare quidem nocendo, sed non teneri ad restitutionem. Ratio est, quia voluntati Principis contrahitur quidem tale damnum inferendo, nõ tamen illatum non refaciendo: probabiliter enim præsumitur gratum ei esse hostium damnum, licet inobedientia militis displiceat. Tertia est, si Princeps neget militibus auctoritatem nocendi hostibus, ne hi læcessiti longe maiora inferant, quamuis illi peccent inferendo, nõ tenentur tamen ad restitutionem illatorum. Huius conclusionis eadem est ratio quæ secundæ præcedentis.

Aduerte vero, quod si per restitutionem sedandi essent hostes, & impediendi ne ditioni Principis damna inferrent, ea esset ex obligatione faciendi: quia tunc merito præsumeretur talis esse voluntas Principis. Adde etiam quod teneantur restituere damna ipsa ab hostibus illata, quorum fuerint causa iniusta. Porro quando tales inoedientia militum sint peccata mortalia, iudicandum est ex periculo poenæ cui illi se exponunt, & ex periculo damni iniusti quod alijs, & bono publico in de imminet; itemq; ex ipsa qualitate rei, aut ex præcepto Principis id seuerè vtantis, aut valde ægrè tolerantis.

106. QUÆRITUR 4. Vtrum licitum sit militibus euidentissimo mortis periculo exponere se in bello Responso est: non esse quidem consultum, Princeps vel alius vir, ex quo multa dependent, se huiusmodi periculo exponat; alios tamen milites licite posse cuiusq; periculo se exponere in iusta causa. Ratio est: quia ob id laudatur Eleazarus in 1. lib. Machab. cap. 6. Videri potest Couar. in lib. 1. var. resolut. cap. 2. n. 10. vers. 9. ac notari ex Molina in seq. disput. 116. quod sicut Princeps tenetur soluere militi stipendium, ita militem iustissimè pro stipendio, etiam cum vitæ periculo, teneri sub mortali seruatione, & præstare quod commissum sibi fuerit cum obligatione restituendi damna secuta ex omissione eius, ad quod ita tenebatur. Ratio est: quia mutus contractus inter Principem, & militem interuenit, vt ille soluat stipendium, & hic pro stipendio militet ad mandatum illius.

Attamen quando nulla est spes præualendi seu resistendi hosti, non tenetur miles frustra expectare mortem; quoniam nec fead ad trinxit, nec tutâ conscientia potuit se adstringere. Ad hæc, etiam si Principi liberum sit milites dimittere quando ei libuerit, non est tamen liberum vicissim militibus discedere quando voluerint: quoniam ea lege, pacto ve tacito conuaduntur ad militiam, vt integrum relinquatur Principi eos dimittere quando eis non indigerit; ipsis vero non liceat recedere sine facultate.

107. QUÆRITUR 5. An Clerici possint ad bellum proficisci. Respondendum est posse: ac etiam teneri, necessitas plane vrgeat præsertim in causa pia ac spectante ad religionem, si quia ratio id exposcit. Extra casum necessitatis vero, Clericum non debere ad bellum ire, vt pugnet propria manu, prout D. Thomas docet 2. 2. quæst. 40. art. 2. Imo vero debet Episcopus alios inducere ad pacem & concordiam, vt habeatur De treuga & pace, cap. 1. Sed nec vnus Clericus arma gestare debet, & gestans excommunicandus est, ex cap. 2. De vita & honest. Clericorum. Quod tamen non habet locum, si ei transeundum sit per loca periculosa, vt notat ibidem glossa verbo Clerici arma. Adde, quod si ter admonitus non desistat ab armis ferendis, priuilegium Canonis excommunicantis Clerici percussorem, perdat ipso facto, ex cap. In audientia, De sententia excommunic. Porro Prælati Ecclesiastici in pia causa, non tantum potest cum necessitas vrget, potestatem dare suis, vt bellum gerant, prout prædictum est: sed etiam exhortari laicos ad illud suscipiendum, iuxta cap. Hörtatu, 23. quæst. 8. Possunt quoque Clerici ad bellum proficisci vt spiritaliter, hoc est, pijs cohortationibus, & Sacramentorum administratione subueniant militibus pugnantibus in iusta causa.

centes essent, & viros in bello iuarent, possent, *presertim ad-
ulta*, cum eis trucidari, vt post Francisc. à Victoria memora-
ratus auctor habet.

Septima propositio: Possunt innocentes ex parte hostiū
interfici indirecte, & præter intentionem, id est, quando illi
qui eos interficiunt optarent quidem ipsos fieri saluos si fieri
posset; tamen quia non possunt interfici nocentes, vel certe
obtinere victoriam nisi interficiantur innocentes, hos interfi-
ciunt ex necessitate quadam, vt fieri solet quando tormen-
tis bellicis oppugnatur ciuitas, vel ignis supponitur turri a-
ctis cuniculis ad eam euertendam, vel mittuntur globi in tri-
remus Turcarum, in quibus pleriq; Christiani habentur ca-
ptiui, cum ipsis Turcis submergendi. Hanc quoq; esse com-
munem Doctorum sententiam Molina notat in seq. concl.
2. Et confirmatur: quoniam non possit alioqui geri bellum
iustum aduersus nocentes, periretque iustitia eorum qui
iustam causam haberent cum magno detrimento boni
communis. Id quod iam attingimus in memorato cap. 3. du-
bio 1.

III.

Octaua propositio. Innocentes qui sunt partes reip. ho-
stium (non item hospites & peregrini cum de eorundem
hostium numero nullatenus esse censentur) possunt duci
in captiuitatem, & qui aduersus eos iustam bellum gerunt,
possunt bona ipsorum prædari, eaq; sibi retinere, dummo-
do, *iuxta præced. quintam propositionem*, non excedatur summa
bonorum quæ sufficiant ad damnorum compensationem.
Ratio huius est: quia tota respub. reputatur hostis: fasq; est
eam in omnibus suis membris prout partes illius sunt, puni-
re quoad bona fortunæ. Hac enim de causa fas est imponere
tali reipub. tributum soluendum ab omnibus ipsius parti-
bus: imo & ab omnibus successoribus, prout futuri sunt eius-
dem reipub. partes: quantumuis cooperati non sint deli-
cto illius. Qua de re post Franciscum à Victor. in relect.
de iure belli, numero 40. 41. & 42. Molina disputat, 120.
& 121.

Sed nota quædam esse personarum genera quæ eximuntur;
& quarum bona prædari etiam in bello iusto non licet.
Atq; varia quidem olim ea erant, vt videre est, 24. quæst. 3.
cap. Quisq; & trib. sequentibus, & De treuga, & pace ca. 2.
Sed quia canones ij iam fere abrogati sunt per contrariam
consuetudinem (quod notat Caiet. in verbo *Bellum*, vers. 4.) in
talium exemptorum numero ponuntur (*idq; iure gentium*)
solilegati qui mittuntur ab hostibus: deinde Ecclesiastici,
tanquam segregati à reliquo populo in sortem & ministeriū
Domini, vt *ibid. Caietanus habet*; & demum peregrini. Atta-
men si tales quoq; personæ pugnaverint cum hostibus, vel
eos iuuerint, perdunt illud suum priuilegium: quia tunc ho-
stes, & fontes, non innocentes, censentur: sicut ex aduerso
(quod notat Molina sub *spem citate questionis* 121.) ciues illi qui
sequuntur partes eius qui iustum bellū gerit, aduersanturq;
quodammodo cæteris de republica sua, quæ parere nō vult,
nō sunt reputandi hostes, nec habendi partes eiusdem reipub.
quæ repugnavit.

Nona propositio: Fas est innocentes quoscunque spo-
liare ijs bonis & rebus quibus possunt opulari hostibus ad
bellum sustinendum. Quod est, fas esse sumere arma ipsorum,
naues, frumentum, equos, & id genus alia; nec non deafla-
re agros quantum iudicatum fuerit exp. dire ad hostium vi-
res minuendas ipsosq; superandos. Hanc post Franciscum à
Victoria in eadem relect. D. iure belli num. 39. habet Molina in
iustio disput. 121. Et confirmat quia si fas est indirecte & præter
intentionem interficere innocentes, quando id postulat sta-
tus belli, exp. req; iudicatur ad victoriam obtinendam: fa-
ne longe maiori ratione fas erit efficere omnia ea quæ com-
memorata sunt, quando belli status id postulat, & hostes
possunt ex talibus sumere, vel conseruare vires ad bellum su-
stinendum.

Addit autem Molina ibidem conclus. 2. quod si eiusmodi
bona (quamuis fuerint Ecclesiasticorum, aut peregrinorum
innocentium) essent deaflata secundum belli indigentiam,
ij qui iustum bellum gerunt non teneantur restituere,
nisi facti sint ex illis locupletiores. Neq; enim tenentur ra-
tione rei acceptæ, quæ perijt, & ex qua non sunt facti locu-
pletiores, vt *supponimus*: neque ratione iniuste acceptio-
nis, cum in tali deaflatione nulla interuenierit deaflantis cul-

pa. Addit adhuc idem Molina in eadem conclusione, illos
ex quorum parte bellum est iniustum, quoniam fuerunt in
causa vt aduersarij damna illa darent, teneri ea dictis in-
nocentibus restituere. Iam si peracto bello aliqua talium
bonorum manserint, vel si gerentes iustum bellum, cum sci-
rent innocentium esse, illa in vltus suos quacunque ratio-
ne consumpserint, vel ea plus destruxerint quam belli sta-
tus postulare, tenentur eadem proprijs dominis resti-
tuere. Quod ipse Molina in sequent. conclus. 3. probat:
quia dominium talium bonorum est eorundem innocen-
tium, aduersus quos illi qui iustum bellum gerunt, nullum
ius habent, cum illi non censeantur partes reipub. quæ iuste
impugnatur.

QUÆRITUR 2. vtum possunt milites à rusticis eiusd.
reipub. gratis accipere victum. Ad quod respondent Caiet.
in verbo *Bellum* sub finem, quem Armilla sequitur in eodem
verbo, num. 12. itemque Driedo in lib. 2. de libertate Christia-
na, quem refert & sequitur Molina disput. 116. sub finem: mi-
lites peccare mortaliter, rusticos aut alios suos hospites gra-
uando, exigendo ab illis id ad quod iure nō tenentur: qua-
le est suppeditare sibi victum & alia necessaria: ad quæ ver-
beribus, & vastationibus rei familiaris compelli solent. Nec
illi ex eo excusantur quod stipendia non accipiant, vt recto
aiunt memorati auctores: quia bona rusticorum non sunt
ea de causa ipsis obligata: nec item ex eo, quod Principes &
duces concedant talem rusticorum vexationem, quoniam
ea est iniuria. De qua re lubet verba doctissimi Driedo-
nis attere, vt qui sic peccant minus habeant quod cōtem-
nendum censent. Liquidum est (*inquit ille pag. 324. mei co-
dicis*) iniustum esse Principis præceptum aut mandatum, quo
subiectus populus non secundum proportionem grauatur
oneribus; veluti si Princeps exercitus mandet rusticis, & ci-
uibus apud quos militiam declinare contigerit, vt alant mi-
lites, & equos, iniustum est mandatum. Princeps etenim
milites alere debet ex ærario publico, & prouentibus quos
populus secundum proportionem diuitiarum tribuere debet.
Quamobrem ciues illi ac rustici præ cæteris grauari non
debent. Neq; milites excusantur ex eo, quod eis stipendium
non soluitur: quoniam non propter hoc bona illorum rusti-
corum ac ciuium sunt eis obligata; nisi forte milites sint aut
in extrema necessitate, aut omnino necessarij ad defensionem
reipub. illorum rusticorum, non habentes aliunde sti-
pendium. Iam enim vtiliter gerentes negotium illorum ru-
sticorum, non possent absq; præiudicio & damno magno à
bello discedere. Tameñ plerunq; etiam in casu illo, Prin-
ceps cuius est particularem rusticorum communitatem de-
fendere, tenetur rusticis illis stipendium militibus solum,
ex ærario publico refundere, aut ad tempus à tributis solu-
dis liberare secundum proportionem stipendij soluti, neque
Principis, aut capitanei dissimulatio eos facit in conscientia
tutos. Hæc ille.

Cuius postremum hoc dictum intelligendū est cum hac
exceptione: nisi ea dissimulatio esset in pœnam ipsis rusticis
inflicta, eo quod fuerint rebelles, aut in aliam culpam incur-
rerint, ob quam essent tali pœna digni: quod notantur Cai-
etanus, & Armilla locis citatis. Vbi etiam habent, quod si ali-
cubi consuetudo recepta obinerit vt milites gratis accipi-
ant ligna & paleas, id non videri damnandum. Sed non vi-
deo rationem cur istiusmodi onere præ cæteris grauentur
rustici, nisi specialis necessitas vrgeat, aut sponte eadem oneri
se submiserint: quia tale grauamen est contra iustitiam dis-
tributiuam, exigentem ne vnus præ alio grauetur: sed debi-
ta proportio seruetur.

Porro si in eo quod iam diximus peccatum cōmitur mor-
tale, illudq; inducēs obligationem ad restitutionem, cum sit
contra iustitiam: multo magis committetur: tum quando
dux mentiens suorum militum numerum pro pluribus quā
habeat, stipendia accipit à Principe: aut quādo à quibusdam
pagis pretium accipit, ne ad eos milites diuertant qui interea
altos supra modum grauant. Tum quando vnus miles sibi
plures domos assignat: i facit, ad quas diuertat, & accepto pre-
tio ab alijs, in vna tantum diuertatur. Quæ omnia aliaq; simi-
lia Princeps nec intendit, nec intendere potest iuste, in tan-
tum reipub. detrimentum, quantum videmus. De qua re in
cit. disput. 116. Molina.

114. QVÆRITVR 3. Vtrum in bello iusto possint omnes fontes interfici sine vilo discrimine: Responſio eſt, quod quamdiu coſſilius durat ac ante victoriam, poſſint omnes interfici: ſed parſa iam victoria debeat viciſis miſericordia, niſi oporteret in aliquos adhuc animaduertere vt poſtea pax melius conſeruetur, ex cap. Noli exiſtimare, 23. qu. r. De qua re plenius à Victoria in cit. relect. n. 4. 4. & aliquot ſequentibus, ac Molina diſp. 122.

QVÆRITVR 4. An obſides hoſtium poſſint interfici cum hoſtes ipſi non ſeruant fidem datam. Reſpondendum eſt, ſi obſides ſint ex numero fontium, id eſt, illorum qui tulerunt arma, poſſe interfici, vt dicit à Viſtor. in præced. numero 41. Sed ſi ſint innocentes non poſſe interfici, etiam ſi parentes ipſorum fidem fregerint: quia non ſunt interficiendi filij pro parentibus, nec contra: ſed vnusquisque pro peccato ſuo Deuter. 24. Poſſunt tamen obſides innocentes alijs modis quam morte puniri vt priuatione bonorum, carcere; exilio; damnatione ad triremes, aut ad metalla.

QVÆRITVR 5. Vtrum poſſint in bello interfici illi qui hætenus fuerunt innocentes, ſed putantur futuri nocentes: vt pueri hoſtium: aut viri qui hætenus non tulerunt arma. Ad quod bene reſpondet à Victoria in ead. relect. num. 38. non poſſe interfici: tum quia nemo interficiendus eſt ob peccatum futurum, cum futura ſint incerta: tum quia poſſeſt alijs modis occurrere eiufmodi periculo, vt captiuitate, exilio, damnatione ad triremes.

115. QVÆRITVR 6. An liceat tradere ciuitatem militibus in prædam. Ad quod reſpondendum eſt cum Francisco à Victoria in ſeq. num. 52. & Molina in initio diſp. 122. per accidens quidem id eſſe neceſſe propter eades & cruciatuſ innocetium, ſupra, adulteria, deuaſtationes templorum, & alia ſæua, ac iniuſta, quæ ſolent tunc accidere: per ſeramen non eſſe illicitum ſi neceſſarium eſt ad bellum expediendum, vel ad deterrandos hoſtes, vel ad accendendos militum animos: ſicut ex tali cauſa rationabili licet ciuitatem incendere. Tenentur tamen duces ipſi prædicta ſæua & iniuſta impedire quam commode poterunt. Quod ſi non aſſequantur, id tribuetur non ipſis, ſed militum malitia.

QVÆRITVR 7. An licitum ſit vim aut nocumentum inferre illis qui tempore belli cõfugiunt ad templa, aut ad alia ſacra loca tanquam ad aſyla. Reſpondendum eſt, prohibitum eſſe tam iure ciuili quam canonico, ne quis lædat eos qui cõfugiunt ad loca ſacra cap. Inter alia, De immunit. Eccleſiarum, & leg. 23. & 6. Cod. De ijs qui ad Eccleſias cõfugiunt. Res vero eas auferre quas ad huiufmodi loca cõfugiunt ſecum eo deferunt, prohibetur habetur in cap. Sicut antiquitus, & in cap. Deſiniuit. 17. qu. 4. idq; ſub pena excommunicationis.

116. QVÆRITVR 8. An licitum ſit tempore belli nocere rebus Eccleſiaſticis. Reſponſio eſt, quod etſi res Eccleſiaſticae ſint exemptæ vt prædiximus; in tribus tamen caſibus milites poſſe eis nocere. Primus eſt, quando Eccleſiaſtica miſcetur ſe bellis ciuilibus, iuuantq; hoſtes; nam tunc habentur loco hoſtium. Secundus, quem habet Sylueſt. in verbo Bellum 3. queſt. 6. quando huiufmodi nocumentum inferitur non ex propoſito, ſed quaſi præter intentionem; vt quando alia ratione victoria obtineri non poteſt. In eo caſu enim gerentes bellum iuſtum, quando ex proſo hoſtibus tantum nocere intendunt, poſſunt ex accidenti & conſecutione quadam nocere quoq; rebus Eccleſiaſticis: ea ratione quæ propoſita eſt in præced. quaſtione 1. propoſ. nona. Tertius caſus eſt, quando Eccleſia eſt in caſtellata, id eſt, munita more caſtri: quod fieri prohibetur in cap. Sanctorum Patrum 10. quaſtione 1. Sed vt notat Sylueſt. loco cit. quaſt. 5. Eccleſia poteſt duobus modis in caſtellari: vno modo, ad inferendam vim vel iniuriam hoſtibus, eoſve oppugnandos: iſtudq; eſt quod in cap. citato prohibetur. Alio modo in caſtellari poteſt Eccleſia ſolum ad deſenſionem vel perſonarum Eccleſiaſticarum, vel cæterorum laicorum innocentium, qui non poſſunt ſe alio modo defendere; iſtaq; in caſtellatio Eccleſiæ non eſt prohibita. Ita; ſi Eccleſia ſit in caſtellata priore modo, poteſt expugnari, dirui, incendi. Sin ſit poſteriori modo, non eſt in inferenda vis, neq; perſonis innocentibus quæ in ea ſunt. Poſſunt tamen auferri omnia arma & tormenta bel-

lica quæ ibi congregata fuerint ab hoſtibus: quia hi poſtea poſſunt illis vt.

117. QVÆRITVR 9. An quæ bello iuſto extracta ſunt de hoſtium poteſtate, reddenda ſint prioribus dominis, quibus illa detraxerunt. De qua re latius tractat Molina de iuſti. & iure tom. 1. tract. 2. diſp. 118. Sed ſufficiet ad noſtrum inſtitutum ſtatuiſſe aliquot propoſitiones. Prima eſt: Si hoſtes dominium illorum bonorum ſibi comparauerint iuſto bello, aliove iuſto titulo (quod relinquunt arbitrio prudentis definiendum) nihil eſſe cur ea reſtituantur prioribus dominis. Ratio eſt, quia hi dominium ſuum amiſerunt.

Secunda eſt: Si bello iniuſto aut alia ſimili ratione, hoſtes talia bona occupauerint, ea eſſe reſtituenda prioribus dominis; ſiue ij ſint de noſtra, ſiue de alia repub. Ratio eſt: quia priores illi domini non amiſerunt ſuum dominium per talem acceptationem, quæ fuit iniuſta, & vera rapina, per quam nõ tranſfertur dominium. Sicut igitur cum res furtiua emittitur (etiam ſi emptio de ſe fit actus ſufficiens ad dominium acquirendum) reſtituenda eſt ei à quo ablata eſt, quoniã dominium apud ipſum perſeuerat: ita etiam reſtituenda ſunt prioribus dominis bona ab hoſtibus extracta, quorum dominium apud illos remanſit, nec apud hos fuit. Neq; reſert quod illi nunquam recuperaturi eſſent talia bona: quia id non impedit quin vere ſint eorum domini, ea; ab alijs iniuſte retineantur.

Tertia eſt: Obligationem eſſe perſoluendi valorem induſtrix & operarum poſitarum in extrahendis huiufmodi bonis, quatenus id vtiliter ceſſit in bonum homini, cui de iure debentur. Ratio eſt: quia æquitas poſtulat, vt quando induſtria, & opera vtiliter apponuntur, eſto apponens intenderit agere in ſuam vtilitatem, iſ in cuius commodum ceſſerunt pro eis ſoluat, in quantum fuerunt ipſi proficua.

Quarta eſt: Quando ita bono communi expedire iudicatur, ad auendos audaciorq; reddendos milites aduerſus hoſtes: ſtatui poſſe à Principe, aut conſuetudine præſcribi, vt eorundem militũ ſiant quæcunq; hoſtib. detraxerint, etiam ſi alios veros dominos habeant. Ratio eſt: quia cum bonum commune ſit priuato præferendum, fas eſt ſpoliare homines dominio rerum ſuarum, illudq; in alios tranſferre quando bonum cõmune id omnino poſtulat. Id quod patet ex ijs quæ communiter traduntur de præſcriptione, & de teſtamento ac contractuum inualidatione inducta per leges humanas. Accedit, quod quãdo nulla aut certe modica pes eſt veris dominis, talia bona per ſe, aut ſuos recuperandi; conſentaneum ſit, vt modicum illud ſpei pro magno reip. cõmodo libentes amittant: præſertim cum poſſint ſimiliter vti: vt ſi aliorum bona hoſtibus ipſi detrahant, faciant ſua. Sed nota iſtud procedere tantum comparatione ſubditorum eiufdem reip. non item ſubditorum alienæ, quos leges & conſuetudines alterius reip. non obligant, niſi ſit conſuetudo mutua; vt ſi Itali quæ detrahunt ex manibus Turcarum de rebus Hiſpanorum his non reſtituant, nec viciffim hi illis, quod de rebus illorum ab hoſtibus extraxerint, ſed vtriq; quidquid detraxerint indiſſerenter ſibi retineant.

Quinta propoſitio eſt: Quando verofimile eſt prædictas res alienas ab hoſtibus extractas nunquam peruenturas eſſe in poteſtatem dominorum tuorum, licitum eſſe eas emere vili pretio eo animo vt ſi proprius dominus comparauerit, illas accipiat pro eodem pretio: ſin minus, emptor illas ſibi retineat. Hæc probatur: quia talem eſſe domini voluntatẽ valde probabiliter præſumi poteſt: præſertim cum eſſet irrationabiliter inuitus, niſi ita vellet. Quod ſimiliter dici poteſt de quibusdam rebus ad cultum diuinum ſpectantibus quas hæretici ad Catholicorum terras portant, & vili pretio venales proponunt. Nam merito præſumitur eorũ ad quos talium rerum dominium vel adminiſtratio ſpectat voluntatem eſſe, vt potius emanent vilius à Catholicis diuinis; cultui mancipentur, quam vt vendantur alijs à quibus in prophanos vſus conuertentur.

118. QVÆRITVR 10. An captis in bello, fugere, liceat. Ad quod reſpondetur tribus propoſitionibus. Prima eſt, ſi captiuus de non fugiendo ſuam fidem iureiurando obſtrixit, non poteſt aufugere ſiue bellum ſit iuſtum, ſiue iniuſtum. Probatur, quia regula generalis eſt, quando promiſſorium iuramentum ſit homini de re cuius adimpletio ex parte iurantis

illicita nō est, ne quidem venialiter: obligatio confurgit im-
plendi illud quod ita promissum est, ex cap. Debitores De
iureiurando. Et ratio est, ne ea iniuria Deo irrogetur, qua
consensus fit in testem infidelis promissionis adductus.

Secunda propositio est, Quando bellum est iniustum ex
parte capientis, captiuus potest aufugere si non dederit fi-
dem se aufugere nolle. Imo quantumcunque id iurauerit, &
postea aufugerit, licet grauiter peccet fugiendo, Prælati ta-
men cum eo dispensare potest, ex cap. Si vero, De iureiu-
rando.

Tertia: Capti in bello etiam iusto si fidem non dederint
se aufugere nolle, possunt aufugere. Quamuis enim glossa
ad cap. Ius gentium *distinct.* 1. verbo *Seruitutes*, secus sen-
tiat per cap. Si quis seruus, 17. questio. quarta: probabi-
lior tamen est sententia Soti libr. 4. De iustitia & iure, qua-
estio. 2. artic. 2. dicentis, quod quiuis captiuus potest aufuge-
re siue sit Christianus siue non. Ratio est: quia huiusmodi
captiuitas est pœna quædam iuris quæ infligitur à victori-
bus, qui locum tenent iudicis in bello iusto, vt supra dixi-
mus. Sicut ergo non est obligatio subeundi alias penas, nisi
quando à iudice infliguntur, ita ut infligendas euadere cum fieri
potest, non sit illicitum: sic etiam, quia captiuitas pœna est cor-
poris, qua vexandus est captiuus, is licite potest aufugere ad
illam euadendam. Canon autem quæ citat memorata glossa,
intelligendus est de seruis emptitijs quos constat non debere
aufugere, quia dominos suos priuarent sua possessione. Illi
vero de quibus agimus, tantum eripiunt se à pœna captiui-
tatis.

119.

QUÆRITUR II. An captiuus possit in bello iniusto ex-
ercere actum aliquem ad idem bellum spectantem. Cui qua-
estio. 1. vt satis fiat præmittendum est: in bello notari primo,
actum per quem hostis immediate offenditur: in bello, cuius-
modi sunt telorum iactus, bombardarum disputationes, & alij quibus
configitur cum hoste. Secundo notari actum, qui quamuis sit
ex se indifferens, & possit ad aliud ordinari quam ad bellan-
dum, dispositio est tamen, & via ad ipsum bellandi actum:
vt remigare in triremi Turcarum, asportare sarcinas, & ne-
cessaria ad bellum, munire vallo castrum, extruere propugna-
cula, & si quid aliud est huiusmodi. Ad quæstionem ergo cum
Molina in tom. 1. tract. 2. de iustitia & iure, disput. 115. respon-
detur sequentibus propositionibus.

Prima est, Ne quidem mortis metu fas esse captiuus in bello
quod norunt iniustum, pugnare aliquem interficiendo, vul-
nerando, percutiendo. Probatum: quia id intrinsece malum
est, vt pote innocenti percussio absq; iure & autoritate. Se-
cunda est, Metu mortis, aut alterius notabilis detrimētū, velut
abscissionis membri, fas esse remigare, aliaq; similia facere.
Probatum quia tales actus ex se indifferentes sunt, & ab agen-
te in bonum finem referuntur: nimirum ad vitæ propriæ
cōseruationem, quam ex lege charitatis homo anteferre po-
test vitæ alienæ. Nec refert quod is agat accōmodate ad no-
cendum innocentibus, quia nihil tale intendit: sed totum id
prouenit ex malitia hostis iniusti, à quo ad talem actum me-
tu incusso impellitur. Tertia est, Si non imminet notabilis
detrimenti periculum, peccatum esse mortale captiuus,
aliquid talium facere. Ratio est, quia quiuis, si sine suo
notabili detrimento potest, debet impedire aliena damna
iniusta. Quare ad illa, ne quidem per accidens cooperari
debet.

Quarta est, Ad vitandum maximum suæ reipublicæ dan-
num vt ad impediendam alicuius insignis castri, vel ciuita-
tis, vel regis, aut alterius insignis personæ captionem ab ho-
stibus, captiuum teneri abstinere à dictis actibus, etiam si
mors illi subeunda sit. Probatum: quia pro maximo Rei-
pub. bono tenetur quisque sub mortali, vitam suam exponere.
Talis tamen casus raro euenire potest, cum vix desint
qui facile præstent id quod talis recufaret facere: ita vt illius
recufatio non censetur simpliciter necessaria ad vitandum
tale damnum. Quinta est, Metu mortis, aut amissionis mem-
bri fas esse captiuus noxamentum inferre innocentibus in
bonis externis: ea ad hostium imperium destruendo, capi-
endo, asportando in triremes. Probatum: quia tunc talibus
bonis externis indigent ad vitam propriam conseruandam.
Et quantum fas est cuique in extrema necessitate sumere de
bonis aliorum ad conseruandam propriam vitam, tantum

damni fas est eiusmodi captiuus, inferre bonis aliorum ad
tuendam vitam propriam.

De repressalijs.

SUPEREST quæstio de repressalijs vt sint licita. Quæ vt
Sintelligatur obseruandum est, quod cum quis iniuste suis
rebus spoliatur, nec potest alia ratione obtinere iustitiam,
facultas ei concedi solet, vt tantumdem accipiat ab alijs qui
ad spoliandos pertinent, hoc est, qui sunt de eodem regno,
vel prouincia. Quæ facultas dum exercetur saepe interue-
niunt cædes, vnde istud est genus quoddam belli. Commu-
nis autem sententia Summulariorum in verbo Repressaliæ
est (vt quæstioni respondeamus) quod repressaliæ sint suã
naturâ licitæ, dummodo adsint tres conditiones: sine quibus
peccatum committitur vt modo persequendi
suis iniurias. Prima est: vt cum repressaliæ sint bellum quod-
dam offensiuum, interueniant quæ in scct. 1. quest. 4. pro-
posita sunt requiri in iusto bello offensiuo. Secunda: vt non
plus accipiat quam ablatum fuit, aut certe quam respon-
deat iniurijs illatis. Vnde quia istud saepe non obseruatur,
fit vt repressaliæ ipse dicantur periculolæ, nec satis conueni-
re æquitati naturali. Tertia, vt repressaliæ non dentur con-
tra personas Ecclesiasticas. Nam qui illas dederit nisi reuo-
cet intra mentem, excommunicatur per cap. vnicum De i-
urijs in 6.

Circa quod aduerte non incurri talem censuram si detur
alicui facultas accipiendi à Clerico debitore, bona æquiva-
lentia suo debito, quod aliter recuperare non potest: quia id
non est dare repressalias: ad quas requiritur, vt vnus graue-
tur pro alio, propter modum quandam pignorationis. In illo
cau autem Clericus grauetur pro seipso.

Aduerte secundo, Eandem censuram incurri nō tantum
quando repressaliæ conceduntur expresse contra personas
Ecclesiasticas, sed etiam quando concessæ contra locum in
quo sunt personæ Ecclesiasticæ, circa has bonaque earum il-
læ extenduntur, vel executioni mandantur. Id quod in e-
dem cap. satis significatur, cum vltra concessionem exten-
sio repressaliarum circa personas Ecclesiasticas prohibetur:
concessio quidem Superioribus: extensio vero Inferioribus
exequentibus illam: quantumcunque factam ab habente po-
testatem sufficientem & causâ bene ponderatâ, inuentâque
iustâ: quia textus generaliter loquitur. Ita post glossam ad
idem capitulum, habet Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 136. Cō-
sequenter attingens quod in verbo *Concedi*, habet eadē glo-
sa: talem extensionem, ne tunc quidem fieri posse, cum re-
pressaliæ dantur ob debitum Clerici.

Quibus adde quod Suarez notat in 3. par. D. Thom. tom. 5.
disput. 23. scct. 4. numero 50. cum in re proposita Inferiori vt
respicat, eadē proportione mensis spatium conceda-
tur, quâ Superiori vt suam facultatem reuocet: sicut hic ab
illo die quo talem licentiam cōcessit debet computare men-
sem intra quem nisi il am reuocet, censuram incurrat, et-
iam si executio nondum inchoata sit: ita Inferiorem debe-
re talem mensem computare ab eo die quo executionem in-
choauit, siue concessio multo, siue modico tempore præcef-
ferit: quoniam ea temporis differentia nihil facit ad cul-
pabilem executionem, ob quam proposita censura imponi-
tur, & cuius respectu datur spatium vnus mensis ad resipi-
scendum.

CAP. IX.

De peccato iræ.

SUMMARIUM.

- 121 Iræ duplex est quadam in parte sensitiua hominis, & quadam
in intellectu existens: quarum neutra est de se mala.
- 122 Quando contingat iram esse malam.
- 123 Quando mortale committatur irascendo.
- 124 Tres modi iræ malæ.
- 125 Iræ peccatum est capitale cuius sex filia ponuntur.
- 126 De indignatione, & timore mentis.
- 127 De blasphemias, clamore & contumelia.
- 128 De rixa.

Ad

AD quintum Decalogi præceptum reduci peccatum iræ patet ex verbis Domini Matth. 5. Audistis quia dictum est antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: quia omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio, Qui autem dixerit fratri Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue reus erit gehennæ ignis. Hæc enim factis indicant idipsum præceptum violari non tantum per homicidium, sed etiam per iram tendentem ad illud: seu qua quis optat mortem proximi. Eiusdemque iræ tres distingui gradus (quod D. Thomas notat 2. 2. quæst. 158. art. 5. ad 3. Primum, iræ intus latentis: secundum, iræ foras prorumpentis in contumeliam, sed leuiorem: qualis est Raca; & tertium, prorumpentis in contumeliam grauem: qualis est fatue.

Documenta de peccato iræ.

121. AD iudicandum autem specialiter de peccato iræ notanda sunt sequentia documenta. Primum est, quandam iram esse homini cõmunem cum bestiis: ex eo in parte sensitua contingentem, quod ille percipiat sensu malum ali- quod sibi illatum, vel proxime inferendum, quod non possit à se facile repellere. Etenim ex tali perceptione nascitur, tanquam eiusdem mali leuamen, appetitio vicissim ei qui intulit aut illaturus est, inferendi aliud malum. Quandam vero esse propriam hominis, contingentem in rationali parte; quando intellectu malum illatum aut inferendum percipiente, oritur in voluntate desiderium ei qui intulit illud, aut illaturus est, inferendi aliud malum, vt ipsum illatum aut inferendum repellat: ex eaque repulsione ira definitur solet Appetitus vindictæ, quæ est definitio vtrique iræ communis.

Secundum documentum est: Iram in parte sensitua hominis existentem non esse peccatum ex se, cum non sit actus ex libera voluntate proueniens, sed, sicut ceteras passiones, rem indifferentem esse. Certe non esse de se malam ex eo patet, quod valde utilis sit naturæ ad sui conservationem. Venim illam amor ad boni prosecutionem iuuat; sic ira ad mali seu nociui depulsionem: neq; eam torpere ac languere patitur.

Tertium documentum est, Neq; iram in parte rationabili existentem esse de se malam, sed bonam esse posse, iuxta illud Psal. 4. Irascimini & nolite peccare. Quod & probatur, quia potest esse rationi consentanea: vt censetur ea qua Damon, quia nobis author fuit mali, irascimur, decernendo ei deinceps obistere, nec vnquam ei acquiescere: atque adeo peccatum per quod ei consensimus, & potestatem in nos habet, ab anima nostra cum Dei auxilio eliminare omnino. Quæ ratione ira dicitur zelus.

122. Quartum documentum est, Eandem malam seu peccatum esse (quæ ratione dicitur iracundia) cum in ea modus à ratione præscriptus non seruetur. Quod contingere potest primo, ex parte obiecti: idq; dupliciter; vel cum appetitur vindicta iniusta: qualis censetur ea cuius non datur causa legitima; aut quæ maior est quam oporteat; vel cum absque publica autoritate vindicta mandatur executioni. Contingere potest secundo, ex parte motus eiusdem iræ, vt cum quis nimium exandescit interius, vel per signa nimium patefacit exterius ipsum iræ motum. Priore modo autem peccatum est suo genere mortale, cum sit contra charitatem in proximum, vel contra iustitiam. Quod tamen, sicut alia, veniale esse potest: tum ex defectu plenæ deliberationis, vt cum illius motus præuenit perfectum rationis iudicium; tum ex paruitate materiæ seu nocuenti quod inferitur: vt cum quis ex appetitu vindictæ modicum malum alteri infert, vt qui puero aliquantum vellit capillos: quod est exemplum D. Thomæ in cit. quæst. 158. art. 3. Posteriore modo vero peccatum est suo genere tantum veniale; vt pote quo de se nec charitas in proximam nec iustitia læditur, nisi forte quis adeo iræ accendatur interius, vt paratus sit facere aliquid quod peccatum sit mortale: aut exterius illam ostendat signis quibus grauius scandalizet præsentem.

123. Constitutum sit igitur ex his; peccatum mortale committi irascendo, primo, si homini innocenti desideretur graue malum: secundum, si nocenti quidem, sed qui non sit tantum malum meritis, quatum illi desideratur: tertio, si & no-

centi, & qui tantum malum meritis sit quidem, sed desideratur illi inferri contra ordinem iustitiæ: nempe non publica sed priuata autoritate. Exemplum est de eo qui vult per seipsum occidere fratris inferre mortem qua dignus est: peccat enim mortaliter tali appetitione vindictæ, ob defectum recti ordinis iustitiæ qui requirit vt vindicta (qua infligitur pœna personalis, quam persona pati non tenetur nisi post sententiam Iudicis) fiat à magistrali, non item à persona priuata: nisi vt-geat necessitas defensionis in præsentis periculo: seu, vt Iuris-consulti loquuntur, incontinenti: quomodo Francisc. à Vi-ctoria in relect. De iure belli, numero 5. excusat eum qui accepto colapho, impingentem gladio incontinenti percussit, quando ad vitandam infamiam notabilem necessariû ei fuerit. Postremo si seruentur quidem prædicta, sed desit finis debitus: vt quando ex odio priuato optatur alicui per iustitiæ ministros inferri graue malum quod vere meritis est.

124. Quintum documentum est: Tres distingui modos iræ malæ ex Aristot. lib. quarto, Ethic. cap. quinto, quos post Diuum Gregorium Nyssênû, & D. Damascenum, D. Thomas in sequenti artic. quinto, tangit. Primus est, quo aliqui celeriter irascuntur: & quibus non oportet, & quando non oportet, & vehementius quam oportet, sed statim placantur: similes calamis, vt habet Diuus Gregorius Romanus in libr. quinto Moral. capit. 3. qui citius quidem flammam faciunt, sed protinus in fauilla frigescent. Secundus est, quo aliqui postquam exanduerunt, sunt propensum implacabiles: non dispare, vt ibidem habet D. Gregor. lignis durioribus quæ accensionem tarde suscipiunt, sed lemcl accensa difficiliter extinguuntur. Habet autem hic iræ modus fundamentum in humore melancholico, sicut præcedens in humore bilioso. Tertius, demum modus est, quo aliqui ira percipi nunquam placantur, nisi iniuriam vlti sint: non tam ob melancholiam aut bilem, vt antedicti: quam quia imaginationem defixam habent in vltionem, cuius faciendæ conueniens tempus expectant. Aduersus quos habetur illud D. Pauli, ad Roman. 12. Non vosmetipsos defendentes (Græcè ενδυνωυρες, id est, vltiscentes) charissimi, sed datæ locum iræ; scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam.]

125. Possunt autem iidem modi spectari: vel vt initium, & quasi fundamentum habent in nature dispositione: qua ratione passionis sunt nec bonæ, nec malæ moraliter; vel vt voluntariæ sunt, seu dependent à consensu voluntatis: eaq; ratione sunt peccata specie distincta, per distinctas specie inordinationes, quas illis inesse factis intelligitur ex antedictis, & ad citatum art. 5. Caiet ostendit.

De iræ est peccatum capitale.

125. Postremum documentum est ex D. Thoma in eadem quæstio. 158. artic. 6. Peccatum iræ inter Capitalia poni, quia plura alia solent ex eo nasci siue ex parte obiecti ipsius, quod est vindicta; ad cuius appetitionem sub ratione iusti, & honesti, studium propriæ dignitatis solet allicere; siue ex parte impetus, quo in ira ipsa, homo ad multa inordinate agenda, & ad quiduis audiendum, vindictæ desiderio, se præcipitat. Hinc ex Diuo Gregor. in libr. 31. Moral. capit. 31. à D. Thoma in sequenti articulo septimo, ponuntur sex filiz peccati iræ, nempe indignatio, tumor mentis, clamor, contumelia, blasphemia seu maledictio, & rixa: ad quarum declarationem constituit, iram habere tres latus.

126. Primum quidem in corde, vbi parit indignationem, & tumorem mentis. Indignatio autem est, qua illum à quo nos aliquid pati contingit, contemnimus, ac vilipendimus tanquam indignum à quo tale quid patiamur. Ea vero tunc est peccatum mortale, cum habet coniunctum personæ contemptum, contra charitatem proximo debitam; aut cum in tantum procedit, vt paratus quis sit non iuuare talem proximum in ijs in quibus tenetur præcepto siue charitatis, siue iustitiæ: aut se ab illius amicitia, & conuersatione subtrahendo notabile scandalum adferat alijs: Extra quos casus peccatum esse tantum veniale expressit Toletus in tract. De peccatis capitalibus, cap. 58. Tumor mentis vero est, quo quis irascens extollit seipsum, ac præfert alteri. Vnde insurgere audeat ad sumendam vindicta: ex qua audacia præterea